

SUOMESTA SOINTULAA  
SIIRTOLAISELÄMÄN KUVAUKSIA

Kirjoittanut

EVERT SAVELA

Kustantaja

TYÖMIEN SOCIETY

Superior, Wisconsin





Tekijä on aikaisemmin kirjoittanut suomalais-aiheisen  
kirjan

“VANHA PERINTÖTALO”



*“Rakentakaa aikakausi aikakauden jälkeen! Mitään ei  
tule katoamaan. Kun rakennusaineet ovat valmistuneet il-  
mestyy arkkitehti. Siihen voi mennä aikaa kauan, mutta  
se tapahtuu kuitenkin. Hän on uskonnollinen kokonaisuus-  
delle. Hän tekee valmiiksi sen minkä sinä alatit ja kruu-  
naa työsi kunnialla.”*

Walt Whitman.



Printed in the United States of America

By

TYÖMIEN SOCIETY

Superior, Wisconsin



## Lähtö verstaasta

Oskari Isaksonnin vanhaan, ajanhampaan kalvamaan verstaskalustoon kuului kymmenen höyläpenkkiä ja yksi jalan poljettava sorvi. Mestari itsekin oli jo harmaissa, mutta hyvin liikkui häneltä vielä käsi piirustuslaudalla.

Enemmistö hänen puusepistäänkin oli jo vanhentuneita ja niiden oikea olkapää oli pudonnut paljon vasenta alemmaksi. Se olikin oikeastaan hyvän puusepän tunnusmerkki.

Rapajuopot kisällit eivät säilyneet Isaksonnin verstaassa, sillä siellä oli voimassa ankara verstaslaki. Kolme päivää sai siellä perättäin "luffata", mutta eipä enempää.

Isakson oli aikaisemmin ollut kaupungin ensiluokkaisin mestari. Suurimmat valtaherrat olivat olleet hänen kundejaan. Mutta uudet tehtaot koneineen ja arkkitehteineen olivat jo kuitenkin pahasti järkyttäneet hänen liikettään.

Siemens Halsken sähköagentti oli monasti käynyt esittämässä, että he laittaisivat hänelle sähkömoottorilla käyviä koneita, jotka nostaisivat mestarin tuotannon ajan tasolle. Mutta Oskari oli aikansa mies ja käski siekailematta agentin mennä helvettiin. "Sellaisilla vehkeillä ei voi tehdä ensiluokkaista työtä", oli hänen päätelmänsä. Hän riutui vanhan, riutuvan käsityötuotannon matkassa.

Parhaat nuoremmatkaan miehet eivät enää viihtyneet hänen verstaassaan. Ne pyrkivät koneellistuneisiin tehdasverstaaisiin, tai lähtivät Amerikkaan. Oppilaiksi pyrkijöitä hänellä kuitenkin vielä oli runsaasti, sillä ne tiesivät häneltä saavansa sellaisen opin, jota ei saanut tehdasverstaissa.

Nuoremmat puusepät olivat jo suureksi osaksi tulleet

ajan valistusharrastuksien piiriin, mutta vanhemmat elivät edelleenkin aikansa uskoissa ja käsityksissä. Verstaan perällä, sorvipenkin takana, työskenteli kaksi erikoisuutta, jotka muodostivat verstaan hengellisen elämän keskipisteen. Toinen oli kiihkouskonnollinen valtiokirkkolainen ja toinen oli körttiläinen. Ja kun verstaassa oli kaksi Nymannia, niin oli toista alettu nimittää "Jumaliseksi Nymanniksi", että tiedettiin kummasta kulloinkin oli kysymys.

Oli lauantai-ilta. Kello ei vielä ollut kuutta, mutta tehtaan sorvari oli jo puhdistanut sorvipenkkinsä, heittänyt pois esiliinansa ja sanonut: "Nyt se on viimeinen pulikka pyöristetty tässä isien maassa." Ja se Pohjanmaalta tullut körttiläinen puhdisti myöskin penkkiään ja sanoi, että "höylättyä on tullut viimeinen lastu tässä verstaassa!" Hän myöskin heitti pois esiliinansa.

Sorvarin "kuittaus" tiedettiin, koska hän oli lähdössä "attentaattien" asialle maaseudulle agiteeraamaan sotasyynilakkoa vastaan. Sen jälkeen oli hän päättänyt lähteä Amerikkaan. Mutta tuo körttiläinen oli päättänyt aloittaa liikkeensä Naringassa ja pitänyt aikeensa salassa.

Läksiäisten juonnit ja tuloviinat eivät tällöin enää yleensä olleet käytännössä, mutta tällaisessa harvinaisessa tapauksessa nousi läksiäisviinojen vaatimus niin voimakkaasti esille, että siitä ei päässyt minnekään. "Sorvarilla on suuret matkarahat taskussaan. Joutaa niistä liiat kurssata pois. Piruako se niillä Amerikassa tekee? Ja on sillä sädalla körttiläisellä rahaa niin että housuntaskut pullistelevat. Mies on ollut verstaassa kokonaista kymmenen vuotta! Olisihan tuo nyt jo vallan sikamaista, jos ei tässä lähtöryppyjä pistouvattaisi", huudettiin kuin kuorossa.

Körttiläinen intti, että ei hänellä ollut rahaa. "Kaikki on mennyt verstaan laittamiseen. Mutta sattuu, että minä

parin päivän kuluttua saan appiukolta lainaksi. Lainaa sinä, sorvari, minulle viisikymmentä pariksi päiväksi, niin minä ostan viinat vaikkapa yksin”, haasteli tuo räätäri. Ja minä lainasin ja iloiset läksiäiset siinä sitten pidettiinkin.

Kello lähenteli jo kuutta ja kaikki penkit oli jo puhdistettu. Mestari myöhästyi taaskin palkanmaksussa. Entisaikoihin ei hän sellaista tapaa ollut pitänyt, mutta nyt olivat ajat muuttuneet. Mestarin vararahasto oli kulunut loppuun, eivätkä kundit likikään aina maksaneet säännöllisesti sovitulla määräajalla. Asiasta kiroiltiin verstaassa ja esitettiin ultimaattuminkin kirjoittamista mestarille, mutta jumalinen Nyman pani aina kamppoihin. Hänen uskonsa kielsi hänet sellaisesta. Ja niin jätettiin asia tälläkin kertaa sikseen. Ja koska tässä nyt niitä läksiäisiä pidetään, niin eiköpähän se siihen mennessä rahojen kanssa saavu, kun tässä ollaan valmiita lähtemään, tuumailtiin miesjoukossa.

Ilot olivat jo ylimmillään ja kuului äänekkästä intoilua sotasyynilakosta ja Amerikan matkoista, joita monet nuoremmat jo keskenään suunnittelivat. Nyman istui yksin penkillään ja haukkasi päivällisestä jäänyttä reikäleipää ja paksua amerikalaista silavaa.

“No, veli Nyman, ottakaa nyt tekin sentään Amerikan kunniaksi! Eihän se tapa.”

“En ota. Juokaa te vain sitä kirouksen juomaa. Tämä mies ei ryyppää sellaista. Minä ryyppään sellaista, josta on tosi nautintoa.” Ja Nyman ryyppäsi päivällistä kahviaan suuresta pullosta. Hän oli pulloa lämmittänyt liimapannun vesikupissa ja juuri kun hän oli saamassa suuhunsa tuota ruskeata, nautinnollista nestettä, putosi pohja pullosta pois ja hyvältä tuoksuva kahvi virtaili pitkin penkkiä Nymannin housujen takamusten alle.

Niin vihassaan kuin uskossaan Jeesukseensakin oli Nyman tulieluinen mies. Kun kuuma kahvi alkoi polttaa hänen takapakaroitaan ponnahti hän penkiltä ketterästi ylös kuin ilves, sieppasi vasaran käteensä ja hakkasi kavalan kahvipullonsa tuhannen nuuskaksi penkkinsä päällä. Pulloa, vaiko sitä vanhaa Erkkiä hän mahtoi tarkoittaa, kun hän vihasta ähkien manasi: "Ah sinä sen iankaikkinen. . . . Sinä sen vietävä ilkimys ja ruoja! Sinä, sinä, sanonko minä?" . . . Niin riehui Nyman vihassaan.

Muutamia naukkuja otettuaan jo hyvälle tuulelle päässeet toiset miehet katselivat tuota menoa sivusta salaa itsekseen myhäillen ja körttiläinen, joka uskossaan myöskin oli kiivas, alkoi nuhdella eriuskoista veljeään tuollaisesta jumalattomuudesta.

Kun siinä hetken oli sanailtu sanasta ja sakramentista, niin myönteli jo "Jumalinen Nymankin", että eihän sitä sillä tavalla kristityn miehen ollut sovelias mellastaa ja riehua, "mutta kun juuri piti sitä kahvia nautitsemaan ruveta ja sitten vielä ne housutkin kastuivat ja poltti takamuksia", saneli hän ikäänkuin anteeksi pyydellen.

\* \* \*

Mutta körttiläinen ei tuonutkaan minun viisikymppistäni takaisin määrääaikana ja minun olisi pitänyt lähteä "attentaattien" asialle. Menin ihan järkiään häntä Naringaan tapaamaan.

Hän oli pikkuverstaassaan siellä höyläilemässä ja laiteli hurskaana juttujaan, mutta rahasta ei maininnut sanaakaan. Lopuksi kysäsin sitä. Hän kynsäsi tyhmäksi tekeytyen korvallistaan ja sanoi, että appiukko ei sitä hänelle ollut antanut.

Huomasin, että tässä oli tapahtunut tahallinen petos ja niin hurskaaksi tekeytyvältä en sellaista olisi odottanut.



Koetin vedota meidän pitkään tuttavuuteemme ja hyviin väleihimme, sekä siihen, että matkarahani eivät riitä, ellen omiani saa, mutta vastaan sain hyvin ynseitä olkapäiden kohautuksia. "Kun ei ole rahaa, niin ei ole rahaa. En minä tässä nyt rahaksi muutu", oli kaikki mitä häneltä sain vastaukseksi. Ja sitten tuon hurskauksen takaa alkoi tulla luhia esille ja hän alkoi viittailla siihen suuntaan, että hän tietää, mitä ne "attentaattien hommat ovat", että se on "kapinoimista esivaltaa vastaan ja esivalta ei ole muulta kuin Jumalalta" ja että "jos et siitä ala luitasi pois korjata, niin on niitä sellaisiakin, jotka sinut vievät ja vielä pitemmäksikin aikaa." Ja noin niinkuin ohimennen huitasi hän kädellään siinä lähellä olevaan santarmivirastoon päin pelottimeksi.

Tarkoittiko tuo totta, vai ei, jäi ratkaisematta. Suomen työläispiireissä ei sellaista törkeyttä ennen ainakaan oltu kuultu, sillä silloin vielä ei "tappa pois" marsalkka ollut suomalaisia rappeuttanut. Eikä kaiketi tuo körttiläinenkään ilmiantajaksi olisi ruvennut, kun tiukka paikka olisi tullut, mutta kelpasihan se aseeksi kuin lapselle "mörköllä" pelottaminen. Mutta kun körttiläinen ei aikaisemmin petkuttajaltakaan ollut näyttänyt ja hän kuitenkin sellaiseksi osottautui, niin ei ollut halua tätäkään kysymystä ryhtyä peräilemään.

Selväksi kuitenkin oli minulle nyt käynyt, että ne lainaamani viisikymppistä olivat menneet ja että oli tultava ilman niitä toimeen. Ja kun koettelin järkeillä körttiläisen vaikutteita, niin johtui mieleeni, että mahtoiko hän kuulua niihin "kärrypaksilaisiin", jotka omassa keskuudessaan luovat omat lakinsa ja synninpäätöksensä ja pitävät ikäänkuin kunnia-asianaan ohimennen "suruttomia kolhaista".

Mutta olivatpa hänen vaikuttimensa nyt mitkä tahansa, niin saattaa olla, että tuo jutku oli lopultakin meille kummallekin hyödyksi. Pääsin näet lähtemään Amerikkaan matkalleni paria viikkoa aikaisemmin kuin mitä olin suunnitellut ja sain vielä matkakumppanikseni kaksi kiinnostavaa miestä.

Tapasin Matin ja Heikin laivakonttorissa. He olivat myöskin ostamassa pilettejä Amerikkaan. Kummatkin olivat ikämiehiä, tuossa yli neljänkymmenen. Minä sen sijaan olin vasta seitsemännellä-kolmattani.

Heistä oli Matti topakka, ammattilaisarvonsa tunteva, savolainen "päällysmiestyyppi". Heikki sen sijaan oli vaitelias, hiukan kristillismielinen hienotunteinen raittiusmies. Ja molemmat olivat kouluuntuneita vanhojapoikia.

Matin sisällinen olemus sisälsi paljon sähköisiä voimia, omaperäistä energiaa, jonka täytyi aika-ajoittain purkautua ulos. Tähän asti oli hän saanut sitä purkaa Helsingin kirvesmiehille. Hän oli näet ollut ammattiyhdistyksen puheenjohtajana kymmenen vuotta. Ja kerrankos hän oli heille rätissyt vetelyydestä, pelkurimaisuudesta ja laiskuudesta saapua kokouksiin!

"Mitäpä teillä oli, kun teidät otin kymmenen vuotta sitten hoivatakseni?" sanoi hän mahtipontisesti. Nyt oli hän heille suutuksissa, rehellisesti, reilusti suutuksissa. Mutta itse liikkeelle ei hän ollut suutuksissa, eikä tovereilleenkaan luopiomaisella tavalla. Hän oli vain jäsenistölle suutuksissa sen oletetun tyhmyyden takia, se kun oli ammattiliiton puheenjohtajaksi hänen tilalleen äänestää paukauttanut toisen Matin.

Hän myönsi, että se uusi Matti saattoi olla häntä etevämpi politiikassa, mutta siinä virassa ei hänen mielestään politiikkaa tarvittu, vaan sen sijaan kurssia, savolainen

“piällysmiehen” kurssi! Eivätkä siinä riitä hetken tuulenpuuskat, vaan siinä tarvitaan sitkeätä itsepintaisuutta, joka ei anna periksi. *Johtaja* siinä olla pitää!”

Kun leski-Eriksonska oli saanut Matin kukitetuksi, huomasi hän, ettei minulla ollut kukkia ollenkaan. Kätevästi irrotti hän joitakin kukkia Matin ja Heikin kukkien paljoudesta ja laittoi soman töyhdön minunkin rintaani ja motkotteli samalla tuttavallisesti: “Et sinä kylläkään kukkia tarvitsisi, kun sen Mantankin jätit, jonka sinulle toimitin.”

“Hänpä se minut jätti”, protesteerasin.

“Suu poikki! Kyllä tässä tiedetään kuka jätti”, sanoi Eriksonska tavalla, mikä ei jättänyt tilaa vastaväitteille.

Kun laulu rannalla oli lopetettu, asettui Matti kaiteen reunalle puhujan asentoon, paljasti päänsä ja sanoi:

“Minun piti teille lähtiessäni sanoa pari sanaa, mutta ei tiedä tuleeko siitä nyt enää kalua, kun minä en ole ennen koskaan ollut tällä lailla koristeltuna. Tässä ei enää oikein tunne itseään Matti Haikaraksi, vaikka ei sentään aivan seppelöidyksi ruumiskirstuksikaan! Mitä minun piti teille sanoa on se, että vaikka Matti nyt menee, tulee hän takaisin. Tulee katsomaan, oletteko pitäneet yllä samaa kurssia.

“Te haluatte vaihtaa johtajaa. No, se vielä kelpaa. Mutta muistakaakin olla uuden Mattinne takana edes sen verran kuin olette olleet minun takanani!

“Jos Matti Paasivuori voi tehdä enemmän kuin Matti Haikara, niin koituu se meille kaikille yhteiseksi hyväksi.

“Näillä sanoilla jätän teidät hyvästi. Ne sanat eivät ole siirappia, mutta on ne sentään lausuttu rehellisessä mielessä ja toivossa, että mitä on saavutettu, sitä pitää puolustaa ja kasvattaa. Hyvää vointia!”

Matin suuttumus tovereita kohtaan lauhtui pian Amerikassa. Niinkuin oli sanonutkin, oli hän täällä vain opintomatalla. Meni muutaman vuoden päästä takaisin. Hän näki toiveensa täyttyneinä: järjestöt kasvaneina, kulttuurin kukoistuksessaan ja Matti oli onnellinen.

Mutta hän ehti myöskin nähdä hyisen hallan hiipivän raunioittamaan tuon nuoren kevään kukoistuksen. "Tappa pois"-kenraalin verityöt vyöryivät jääkärisaappaiden korkeiden alla. Mattikin tarttui kalpaan ja päätti päivänsä sankarikuolemalla sorakuopan reunalla mustimman sorron vuonna 1918.

\* \* \*

Tunteelliset runoilijat laulavat kaihon kyyneleitä, joita lähtö silmistämme kiertää. Minun silmistäni, kumma kylä, niitä ei vuotanut. Körttiläisen jutkustakin olin päässyt jo ylitse. Matti oli lainannut minulle puuttuvan rahsumman. Tunsin mieleni harvinaisen kevyeksi, oikein rattoisaksi.

Mainitsin siitä tovereillekin sanoen: "Kumma kyllä, kun aina puhutaan kuinka lähtö kotimaasta tuntuu ikävältä, ja minuun ei se vaikuta kerrassaan mitään."

Heikki katsoi minuun hyvinkin syyttävällä silmäyksellä, mutta ei puhunut mitään. Hommaillessaan pikkukapineitaan järjestykseen viittaili Matti kämmenellään meihin ja sanoi: "Mitäs palttua!"

Vaikka Matilla piti Eriksonskan kanssa jonkinlaisia välilöitäkin oleman, niin "palttua" näytti Matti antavan sillekin.

Onnekseni olin minä saanut rukkaset viimeiseltä lemmityltäni jo monta kuukautta sitten. Viimeinenkin lemmenkipinä oli lähtötouhuissa sammunut. Henkilökohtaiset kiintymykset olivat kaikki häipyneet. Vanhemmat kuolleet

kauan sitten, sukulaiset muistista hävinneet. Yksi veli oli ainoa sukuside. Veli ja sisarpuolet vanhettuneet ja unohtuneet.

Vapaa mies. Ihminen maailmassa! Köyhä, mutta vapaa! Vaikkapa tuo vapaus on suhteellista.

Minua eivät enää voineet liikuttaa tunteelliset laulut isänmaasta. Me pidimme tunneisänmaallisuutta pikku-porvarillisena hölynpölynä, jota proletaarien ei kannata hautoa mielessään. Missä meidän työvoimastamme parhaiten maksetaan, siellä on meidän isänmaamme. Meidän täytyi taistella leivästä, olimme sitten missä maassa tahansa.

Olin saanut isänmaan perinteitä puolinäikäisen lapsuusajan ja siitä seurauksena kuihtuneen ruumiin, katkeran, pelonalaisen mielen.

Vanhempani olivat saaneet samanlaisen perinnön maaltaan. Äitini kiitti tuosta Jeesusta viimeiseen hengenvetoonsa asti, mutta isä ei kiittänyt. Vähäsanaisena ja jurona hän kantoi elämänsä taakkaa kasvattaessaan jo toista perhesarjaa kuivalla kalliolla. Hänestä oli hävinnyt herranpelko ja sanaa "isänmaallisuus" ei hän ollut kuullutkaan.

Äitini perinteinä olin minä saanut Jeesuksen rakkauten, herranpelon, kuuliaisuuden ja nöyryyden. Ne olivat hänen opetuksiaan ja minä pidin ne suuressa arvossa, koska rakastin äitiäni. Isää vain pelolla kunnioitin, koska hän ei rakastanut Jeesusta, eikä kiittänyt häntä. "Mistäs sitä tässä kiität", oli hänen tunnuksensa.

Sellaisena olin armosta päässyt talokkaitten karjajoksi ja siitä ylennyt tallirengiksi.

Heikkovoimaisena, ruumiillisesti riutuneena, hengellisesti vaivaisena palvelin kiivaita isäntiä huoneentaulun

määräyksien mukaan, joita "pyhä" Martti Luther oli "jumalan ohjauksesta" kirjoittanut. Ympärilläni eli voimakas, kiroileva kansa, joka palveli Jumalaa vain sunnuntaina ja viikonpäivät eli synnissä. Pelonalaista mieltäni raateli tuo meluava, raaka elämä ja koti-ikävä ja kainaloita kalvoi täi.

Onneksi kuoli äiti ja koti-ikävä haihtui hänen muistosurunsa mukana. Isä eli pari vuotta jälkeinpäin, mutta hänen luokseen en ikävöinyt. Äidin kuolema oli muodostunut ensiaskeleekseni vapautta kohti tuosta mustasta orjuusyöstä.

Vapaus on suhteellista. Henkisesti herkkä mieleni alkoi hiljalleen tottua ympäristöni raakaan jumalattomuuteen. Itsekin aloin hiljalleen kiroilla näyttääkseni, että mies se olen tässä minäkin! Hiljaiseen katumukseen se ensimmältä johti, mutta ei parannukseen. Tiesin, että se oli sielunvihollisen työtä, josta äiti aina oli varottanut. Mutta varottava ääni heikkeni hiljalleen. Huomasin, että päästyäni pahimmasta henkisestä kidutuksesta ja pelosta aloin hiukan voimistuakin. Viimeisenä orjuusvuoteni tapahtui ratkaiseva käänne. Kun sielunvihollinen oli kerän päässyt kylvämään mieleeni epäkuuliaisuuden ohdakkeita, kasvoivat ne nopeasti ja mielen uhma paisui.

Meitä oli kolme renkiä talossa ja se päärenki oli voiman jättiläinen. Ensivuosina ei hän pitänyt minua minikään arvoisena, ei edes sellaisenakaan, jolle olisi kannattanut puhua muuta, paitsi joskus pilajuttuja. Nyt huomasin, että hän oli hiljalleen alkanut pitää minua miehenä. Ei tietystikään vertaisenaan, mutta kukapa olisi ollutkaan hänen vertaisensa?! Sakillakaan ei häntä kyetty selkään antamaan — hän oli kuningas.

Hän palveli talossa kolmatta vuotta. Oli ollut väli-

löissä isännän kanssa näihin asti, mutta nyt oli joutunut riitaan, joka ei enää loppunut. Hän halusi tehdä isännälle kiusaa kaikella tavalla. Ja kiusankapine vuosipalkkarinki olikin, jos varsinkin sattui olemaan sellainen mies kuin Latvanen.

Latvanen sanoi minulle: "Älä perkeleelle mene enää päästämään hevosta yöllä! Päästäköön itse, tai olkoon päästämättä. Jos se yrittää sinua siitä kurittaa, niin minä autan sinua. Opetetaan saatanan möhkälettä vähän ihmisten tavoille."

Kiroileminen oli ennen karvastellut mieltäni, mutta nyt se oli ensikerran hunajaa. — Pitäjän parhain mies puhuu minulle kuin vertaiselleen. Se nosti mieltäni miehen arvolle.

Ensikerran kun isäntä tuli yöllä myöhään kotiin herrojen juomingeista, hän tapansa mukaan potkaista jymähytti kuistin pieleen. Se oli käsky. En kuitenkaan mennyt päästämään hevosta.

Kumma kyllä, hän ei tullut pirttiin yöllä, vaan päästi itse hevosensa. Kuulin kyllä, että hän heitteli kiukuisaan porstuan ovia, että seinät rytkähtelivät.

Se sattui olemaan lauantai-ilta ja sunnuntaina aamupäivällä kuultiin seuraukset.

Väki oli kaikki pirtissä. Isännällä oli hampaankolossa muitakin vastaan, eikä vain minua. Näytti, että hän oli ottanut aimo ryypynkin ennen tuloaan. Hän käveli ensin kädet housuntaskuissa verkalleen pitkin suuren pirtin lattiaa. Sitten hän alkoi:

"Näyttää siltä, että herrat rengit aikovat ottaa komennon käsiinsä tässä talossa. . . . Mutta satuitte väärään taloon yrittelemään sellaista. Tuokin nuori sonni, jonka armosta otin talooni, joka ei muille kelvannutkaan,

on nyt jo paisunut niin suureksi, ettei tule päästämään hevosta. Sitä ei ole minulle vielä ennen tehty. Ja jos se tapahtuu toisen kerran, niin. . . Pane se mieleesi!

“Ja sitten tämä nuori trenkiherra, Latvanen. Luuleeko trenkiherra, että suurilla voimilla voidaan ottaa isännöisyys talossa? Maassa on sentään lakikin! Minä tulen alistamaan sellaiset herrat, jotka pyrkivät isännöimään minun talossani.”

Sillä tapaa puheli paksu, rovastimainen isäntä pitkän aikaa.

Mutta “trenkiherra” Latvanen pisti myöskin kädet housuntaskuihin, käveli poikki lattian samaan arvotyyliin kuin isäntäkin. Isännän ääntä jäljitellen alkoi hän vastapauhun:

“Tällaisen talon isännöityen ei trenkiherra Latvanen pyri. Parempi se olla pitää, tai ei ollenkaan! Isäntä pitää vain talonsa ja saa pitää tapansakin, mutta huomennaamulla trenkiherra Latvanen ja toisetkin trenkiherrat nousevat ylös kello kuusi, eikä enää kello neljältä. Ja trenkiherrat lopettavat työnsä kello kahdeksan, eikä kello yhdeksän. Miltäs sellainen evankeliumi tuntuu, isäntä?

“Opetetaan isäntää tässä meistä herroja tekemään! Milloin herrat ovat nousseet ylös kello neljältä?”

Isäntä seiso i ovipielessä puhkien häpeästä ja vihasta. Piiatkin tirskuivat mielissään salaa Jaakko Latvasen valankumoukselliselle julistukselle. Ja se julistus piti kutinsa. Isännällä ei ollut keinoa sen tyhjäksi tekemiseen.

Jaakko Latvasen kiroileminen ei minusta enää tuntunutkaan synniltä, eikä raa'alta. Seitsemän tuntisesta nukkuma-ajastani oli minun täytynyt monesti uhrata keskiiyötä kylmässä pakkasessa. Nyt en enää päästänyt hevosta.



Kerran yritti isäntä sanoa, että hän menee puhuttelemaan vallesmannia ja katsotaan, päästänkö hevosta, vai enkö. Latvanen sanoi silloin: "Täällä on sellainen vallesmänni, että jos isäntä alkaa rettelöidä, niin työn vauhti vähenee puolella. Ja yö on meidän omaa aikaamme, silloin ei päästetä kenenkään hevosta. Isäntä uskoo nyt tämän!"

Latvasen vallankumous tuli kuuluksi kautta kylien. Huoneentaulun herraspelko alkoi hälvetä vuosiorjuudessa raatavan rahvaan mielissä.

Tämä viimeinen orjuusvuoteni ei enää läheskään ollut niin synkkä kuin edelliset. Pahimmat henkiset kahleet olivat murtuneet ja miehuus hiljalleen kasvoi.

✻

\* \* \*

Orjuusaika oli lopussa. Olin vapaa mies. Mutta vapaus on suhteellista. Ellet tunne kahleitasi, et ole orja. Minä olin vihannut tallirengin virkaa: toiset ovat siinä koko ikänsä ja ovat tyytyväisiä. Minua kiusasi kauan unissakin tuo kiusallinen riippuvaisuus.

Monet kyläläiset pitivät piipunnakertajia halpa-arvoisina. "Kun viitsitkin, iso mies ruveta piippuvarvariksi", he sanoivat. Minulle se oli ylösnousemista, taivaaseen astumista, jotakin, joka kohotti oman arvon tuntoani. Sorvipenkki oli minusta oikea ihmerukki. Sen pyörivä pinteli, raskas vauhtipyörä, meisselit ja holkkiraudat olivat miellyttäviä esineitä käsitellä. Olin löytänyt onneni.

Joillekin toisille olisi varmasti meidän kymmentuntinen päivämme ja pari kolme tuntia viraapelityötä, ollut myöskin orjuutta.

Kylän äijät sanoivat: "Olisi edes rukkivarvari; rukki on jo jokin kapine, mutta mikäs piippu on!" Melkein kaikilla heistä oli kuitenkin hampaissaan tuo samainen väkä.

“Hukkanappula se on piippuvarvari”, he päättelivät. Suutari ja räätälit, y. m. todellisten hyötyesineiden valmistajat arvosteltiin “oikeiksi ammattilaisiksi.”

Kunniaa kansan syvien rivien käsityksille! Ne monasti pohjautuvat terveelle moraalille ja käsitteille. Piippu on ihmisten myrkytysväline ja sen käyttäjä tuomitsi sen tekijän — mutta käytti sitä kuitenkin.

Eikö se todella ollutkin alkutekijöitä sille tuhatpäiselle myrkytysjärjestelmälle, joka “sivistysmaailmassa” vallitsee? Alkuperäisissä oloissa sen kansa vielä käsitti, mutta kuka voi sen enää käsittää ulkokullatuissa teollisuussivistyksen mätäpesissä, joissa jos jonkinlainen petollisen kiiltävä myrkytysväline pyrkii markkinoille loistavilla ilmotusreklaameilla?

Mekin piippuvarvarit sen käsitimme, mutta me annoimme palttua sellaisille käsityksille. Mikä meitä kiinnosti? Miksi löysin minä onneni piippuvarvarina?

\* \* \*

Taatimäki oli suuren kirkonkylän laita-asutus. Tuo nimi tarkoitti sitä, että sillä mäellä asui taatikasta väkeä. Siellä oli kaksi suurta sorvariverstasta ja monia muita käsityöverstaita. Kustaa Renforssin verstaas oli suurin ja hän oli Taatimäen rikkain mies ja oikea tukipylväs. Hän ei ollut yksinomaan piippusorvari, vaan sorvari sanan täydellisessä merkityksessä.

Me, Taatimäen väki, muodostimme oman kastimme. Me kävelimme plankkikengissä ja muodikkaissa vaatteissa. Hyvät ystävämme, kirkonkylän suutari- ja räätälipojat pitivät niistä huolen. Me pidimme omia tanssejammekin, joihin ei ollut asiaa “maallisilla”. Me kävelimme illoin käsikynkässä herrasväen piikojen kanssa. Talojen piikat eivät enää meille kelvanneet. Mekin olimme herrasväkeä! Oikea

“herskapi” ei meille kylläkään mitään arvoa antanut, mutta heitä me emme tarvinneetkaan. Olimme oma maailmamme. Mestari Renfors, sitäpaitsi, oli herrojen vihollinen. Hän oli ajastaan edellä elävä mies. Oli etevä kynästään ja hyvä puhuja. Hän kävi kuntakokouksissakin ja oli siellä rusthollaripappain kiusana ja pappien kauhuna. Toisinaan kävi hän kiistaa heidän kanssaan sanomalehdissäkin.

Me olimme ylpeitä mestaristamme. Mekin opimme halveksimaan ja vihaamaan herroja, vaikka emme vielä noiden kiistojen aiheita oikein ymmärtäneetkään. Oppiaikani alussa oli mestari vielä vain liberaali, mutta loppupuolella oli hän jo sosialisti.

Hän vieraili kerran Tampereella sukulaisensa luona pari viikkoa ja oli käynyt työväentalollakin moniaita kertoja. Siihen saakka ei hän ollut tiennyt työväenliikkeestä juuri mitään ja nyt oli hän sattunut kuulemaan ensiksi Yrjö Mäkeliiniä. Tuo yksi Suomen parhaita kaunopuhujia oli innoittanut mestarimme. “Olipa se eri suutari”, tuumaili hän kotiin tultuaan. Ja muutaman päivän perästä hän tilasi hiljattain ilmestymään alkaneen Työmies-lehden, Helsingistä.

Verstaassa tapasi toisinaan käydä iltaansa istumassa eräs vanha herra. Hänen nimensä oli Kantonen. Hän oli ollut pitäjän ensimmäinen kansakoulun opettaja, mutta papit olivat saaneet hänet pois virasta “vaarallisten mielipiteittensä” tähden, vaikka puhuttiin, että hän oli hyvä opettaja. Nykyään hän oli kruununvoudin kirjuriina.

Kruununvoudista huhuttiin, että hän oli vapaamuurari, sellainen, joka lukee mustaa kirjaa ja raamattua ylösalsin. Kukas muu Kantosta olisi sihteerinään pitänytkaan

Renforssin kanssa hänellä näytti olleen hyvät välit.

Ensiaikoina en oikein aina tahtonut ymmärtää, mitä tuo äijä puhui, mutta hiljalleen aloin ymmärtää. Kerrankin hän jutteli Renforsille: "Minä, näetkös, luin alkujaan pappiksi. Mutta rupesin heidän mielestään liikaa järkeilemään, enkä saanut kauhtanaa, vaan potkittiin pois koko opistosta."

"Mitäs te sitten järkeilitte?" kysyi Renfors.

"Pidin esitelmän jumalain tekemisestä", sanoi Kantonen.

"Vai jumalain tekemisestä! Tarkoititte tietysti epäjumalain tekemistä", tiedusti Renfors.

"Enkä tarkoittanut! Minusta ei yksi Jumala ole sen paremmin epäjumala kuin toinenkaan.. Selitin, että ihminen on elänyt maapallolla tuntemattomia vuosituhansia ilman jumalia. Ennenkuin hän alkoi jumalia etsiä, tai niitä tehdä, eli hän kauan noitain aikakautta. Noita ei ollut pappi. Pappi on renki, mutta noita oli isäntä. Noita hallitsi, tai sanoisinko — uskoi hallitsevansa luonnonvoimia itse, omalla tahdollaan ja omilla välineillään.

"Vuosituhansien kokemuksista tuli ihminen vihdoin vakuutetuksi, ettei hän voi niitä hallita. Mutta hallitsija tietenkä niillä olla pitää! Hän alkoi etsiä tuota hallitsijaa. Ja siitä ajankohdasta se lähtee jumalain hankkiminen ja niiden tekeminen.

"Esitelmäni pääkohteena kuvailin sitten muinais-Kreikan mytologiaa, s. o. sen jumaltarustoa. Osoitin mitenkä kaikkien aikojen suurimmat runoilijat Kreikassa kohosivat korkeuksiinsa. He loivat mahtavat tähtijumalat ja yhdistivät ne maan korkeaan kulttuuriin. Taide ja filosofia löysi ilmestyksensä noissa loistojumalissa. Suurveistäjät antoivat niille jalot ääri viivat ja arkkitehdit rakensivat niille temppelit, jotka niiden loistoa edellyttivät. Papit vain

sitten laittoivat niille seremoniat, uhrin ja rukoukset. He tulivat välimieheksi jumalan ja ihmisten välille.

“Mutta sittenpä ilmestyi heidän katujensa kulmiin uusi mestari jumalain teossa. Tämä mestari oli Apostoli Paavali, kristityn kirkon perustaja. Aina kun hän saapui Ateenaan vahvistamaan seurakuntaa, hyökkäsi hän ankaraasti Kreikan jumalistoja vastaan. Hän todisteli, että ne ovat kaikki ihmisten käsillä tehdyt ja asuvat käsillä tehdyissä tempeleissä. Ja sellaisiin jumaliin ei ajanpitkään kukaan tosissaan usko.

“Paavali selitti Ateenan viisaille, että jumalan täytyy olla näkymättömän, aikaan ja paikkaan kuulumattoman henkiolemuksen, joka on meidät luonut, eikä sellainen, jonka me itse olemme luoneet. Ja Ateenan viisaat katsoivat toisiinsa hiukan hämmästyneinä ja tuumailivat toisilleen: ‘Olisikohan tuossa perää?’

“Yksi ja toinen heistä liittyi sitten kristilliseen seurakuntaan. Ja niin hiljalleen Paavalin jumala tuli yleiseuroopalaiseksi jumalaksi.

“Sellainen oli väitöskirjani sisältö. Ja korkeasti oppineet jumaluusopin professorit sanoivat: ‘Herra Kantonen ei sovi papiksi.’

Minun Jeesuksen rakkaudessa kasvatettu sieluni tuli samaan päätökseen. Ajattelin itsekseni: Kyllä sinut, äijä, saisi viedä se, joka sinut kyllä lopulta korjaakin. Puhua nyt Paavalistakin epäjumalan tekijänä!

Renfors puleeraili hiljalleen sorvissaan pugenholtaisista sorvattua kävelykeppiä, joka kuului rovastille. Hän sanoi hymyillen: “Tämä keppi kuuluu yhdelle niistä Paavalin kirkonpylväistä. Mutta tuollaisia asioitako te tutkitte sen kruununvouden kanssa siitä mustasta kirjasta?”

“Niitä.”

“Opetitteko tuollaista uskonoppia koulussa kun olitte opettajana?”

“Jos olisin sen tehnyt, olisin linnassa tänäkin päivänä. Epäsuorasti yritin kuitenkin opettaa totuutta niin läheltä kuin mahdollista.”

“Mistä tiedätte, että se on totuutta?”

“Oo, sellaista kysymystä ei koskaan nosteta tiedeakatemioissa. Ihmiskunnan kehitysvaiheet tunnetaan jo vuosituhansia taaksepäin. Tunnetaan koko tarkalleen noituuskaudet, uskontojen synnyt, työvälineiden kehitys, elinkeinot ja avioliiton muodot eri aikakausina, y. m. sellaiset asiat. Se mitä kansalle opetetaan, on eri asia.”

Ajattelin taas itsekseni: Sinä äijä olet unhoittanut Paavalin sanat: “Järkeä tulee vangiksi ottaa uskon kuuliaisuudelle.”

Mutta Renfors ei ajatellut sillä tavalla. Hän sanoi: “Tuota asiaa minä, totta puhuen, olen kauan hautonut mielessäni. Oletteko aivan varma, että totuus uskon asioissa on aina tiedetty papiston ja oppineitten keskuudessa, mutta on vain tahallisesti sepitetty kansaa varten jos jonkinlaisia seremonioita?”

“Niin se on.”

Minäkin tiesin jotain uskonnon asioista, enkä uskonut heidän juttujaan. Ajattelin itsekseni: Tieto paisuttaa, mutta henki eläväksi tekee. Kristus on minulle elämä.

\* \* \*

Keskikesän suuri, punertava auringon pyörä upposi Itämeren keveästi keinuvien aaltojen syliin. Ainakin se varmasti näytti sinne uponneen.

Olisikohan Jumala ajan alussa asettanut voimaan sellaiset lait, että kaikki ilmiöt näyttäisivät toisenlaiselta kuin mitä

ne todellisuudessa ovat? Ja olisiko hän sen lisäksi kätkenyt sieluamme sellaisen halun, että meidän täytyy ponnistella päästäksemme totuuden perille? Ja olisikohan hän tahallaan asettanut totuuden löytämisen perin vaikeaksi? Ei se varmaankaan ole yksin Pontius Pilatus, joka on kysynyt: "Mikä on totuus?"

Olin muistellut illan hämärtyessä elämäni vaiheita. Olin tullut varmuuteen, että kaikki elämänvaiheet ovat harhakuvia. Tänään ne näyttävät siltä, huomenna tältä.

Yön kalseat sumut ajoivat minut pian laivan makuukomeroihin. Joku tunti sitten olin juuri vakuuttanut tovereilleni, että minussa ei ole hiventäkään isänmaanrakkautta. Mutta loikoessani hiljaa punkkasängyssä tunsin tajua-  
van vastakkaisia tunteita.

"Minähän olen se maa itse. Olen vain kokoomus sen ainehiukkasista. Sen luomien tunteitten ja ajatelmien haltijana ja elävöittäjä solu. Sen kielen äänelmillä vain voin ajatuksiani tulkita."

Väitetään, että ihminen kuolinhetkellään elää uudelleen, nopeasti kertaa koko eletyn elämänsä. Monet, jotka ovat heränneet valekuolleista ainakin niin sanovat. Samaa sukua lienee ollut minun elämäni uudelleeneläminen laivan-kannella ja makuupunkassa. Se ei tosin tapahtunut silmänräpäyksessä. Elin sitä koko yön, sillä uni ei tullut silmiini.

Helsinki, herttainen Helsinki alkoi kummitella levottomassa mielessäni. Vaikka Helsinki olikin tuhatkertainen enemmän Taatimäki, kuin meidän mäkemme siellä kirkonkylän laiteilla, niin ei se ollut Taatimäki minulle. Siellä olin siirtolainen. En siellä kyennyt kohoamaan edes keskinkertaisten työläisten tasolle, jotka olivat siellä syntyneet.

Arvoasteikossa ei se ollutkaan minulle ylösnousemusta.

Siellä sain kamppailla paljon kovemmin elinehtojen ylläpitämiseksi kuin Taatimäellä.

Elämä on suhteellista. Täällä täytyi alistua "maalaiseksi", tulla toisten siirtolaisten tasolle! Kun et osannut ruot-sia, sait pian tuntea, että olit moukka. Huomasit pian olevasi sellaisella Taatimäellä, jonne et ylety.

Siellä oli pari kolme sorvariverstasta, mutta ne olivat huonoja. Sorvityön aikakausi oli ylieletty. Puuseppä-verstaan sorvarina oli ainoa mahdollisuus tehdä jotenkin elämänsä. Piippuja ei siellä enää tehty, eikä siellä kotimaisella piipulla kukaan poltellut. Kun herrat eivät polt-taneet, eivät työläisetkään. Ja miltäs se olisi näyttänyt-kään visakoppa komeasti hymyilevässä herrasmiehen suus-sa! Sellaisessa suussa, jonka päällä oli keisari Wilhelmin pystyviikset ja alla ranskalainen pükkiparta. Ja se ei ollut helsinkiläinen, joka ei ainakin sellaiseksi pyrkinyt.

Eikö suurrunoilija Runeberg jo kauan sitten osottanut selvästi, kenenkä suuhun visakoppa kuuluu ja kenen ei?

*"Ja merenvahapiipulla mä poltin vaakunaa.  
Vaan muulloin pantiin sammal vaan  
Stol jos ei ollut pulassa, kotoista tupakkaa  
Niveräpiippuun palamaan."*

Niin, Runeberg, hän osottaa, että niveräpiippu kuuluu kansan suuhun, mutta herrassuuhun merenvahapiippu, "vaakuna" ja "Havana".

Sorvi oli yksin verstaassa kymmenkunnan leukavan puusepän keskellä. Häntä ei koskaan muulla nimelläkään puhuteltu, kuin Sorvi. Se ei tarkottanut loukkausta, mutta hän oli enemmän tai vähemmän keppihevonen, pilan esine. Sanottiin, että kaikki sorvarit vanhemmiten tulevat



hulluksi, koska he aina katselevat pyörivää puuta. Jos siinä lie ollut perää, johtui se paremminkin hänen erikois-  
asemastaan. Sillä puusepät tekivät päiväpalkkatyötä, mut-  
ta sorvari poikkeuksetta kappaletyötä. Hänellä ei ollut  
aina työtä omassa verstaassa ja hän sai siis hankkia sitä  
ulkoa, sellaisista verstaista, joissa ei ollut sorvaria.

Monasti sai hän olla ilman työtä. Mutta se vapaa-  
aika koituikin lopullisesti hyväksi, ainakin sorvarille. Ih-  
minen, joka on tuomittu työhön jokainen arkipäivä koko  
elinajakseen on todellakin onneton orja. Tällä sorvarilla  
oli monesti asiaa panttilainastoon ja oli pa torimuijan  
kuppilaankin, mutta sille asialle löytyi vastakohtakin. Toi-  
sinaan ruoskattiin raskaasti rahaa ja silloin mentiin monesti  
Lauri Soinin kanssa musikaaliseen kahvilaan, pantiin auto-  
maatti soimaan ja otettiin tuuttinkikin. Ja kun Lauri oli  
hiukan liikutettu, oli hän enemmän kuin automaattinen  
musiikkipaksi, hän oli itse musiikki.

Hän oli nuori, lahjakas, paljon lupaava runoilija; tem-  
paava, todellinen, leikkaava, heleä lyyrikko; ponteva poljen-  
nassaan ja rohkea, eittämättömän alkuperäinen.

Tietysti sellainen runoilija on aina "poikki". Minä olin  
"poikki" vain toisinaan, mutta hän oli aina.

Minäkin olin runoilija, yrittelijä, mutta hän oli runoi-  
lija "jumalan armosta". En tiedä muistetaanko häntä  
nykyajan surkeassa Suomessa. Lienee sortunut sisällis-  
sodan melskeissä hänkin!

Me istuimme ahkerasti Arcadia teatterin "apinataivaas-  
sa". Meille se oli oikea taivas.

"Menäänpä kuulemaan kun Shakespeare puhuu,"  
tapasi hän sanoa.

Tyttöjä ei meillä monestikaan ollut mukana. Emme  
tahtoneet löytää sellaisia, jotka olisivat nauttineet samoista

asioista kuin me. Lauri oikein pelkäsi tulevansa naisvihaajaksikin, mutta sellaiseksi minulla ei ollut pienintäkään taipumusta. Kerran runosäkeeseensäkin oli hän tuon ajatuksen kätkenyt:

*“Usein minulle, niinkuin miekka, tuo sana saareen heitetään:  
On siinäkin yks’ runoniekka, joka on naisvihaaja.  
En kiellä tuntehen tummaisuuatta, mi joskus mieleeni  
välähtää  
Vain yhden naisista tunnen armaan: Se on äitini.”*

\* \* \*

Eriksonska oli hyvin paljon yhdistyksemme hommissa. Hänen miehensä oli ollut puuseppä. Hänen vaatimuksensa olivat vanhetessa pienentyneet, koska hän nyt koppasteli kirvesmiestä. Vaikka olihan Mattikin ollut kymmenen vuotta kirvesmiesten päänä.

Paras ystäväni puuseppäin joukossa, Iisakki Lybekki, oli vielä opissa samassa verstaassa, jossa sorvasin. Hän näki kerran untakin, että joku kirvesmies terotti hänen uudella liippakivellään kirvestään, sylki siihen ja hioi. Kun oli saanut sen teräväksi, oli sanonut: “Minä otan tämän pariksi päivää mukaani. Et suinkaan sinä sitä nyt tarvitse.”

“Sitä ette nyt sentään tule tekemään,” oli Iisakki sanonut. — Hänellä olivat jo puuseppän unet!

Me kuljimme paljon Iisakin kanssa yksissä ja kerran sitten Eriksonska sanoi meille: “Mitä te jullikat aina kuljette ilman tyttöjä? Miltä sen luulette näyttävän? Tulisitte joskus vaikka meillekin käymään, meillä kun on kahdeksan tyttöä.”

“Ovatkohan ne komioitakin?” kysyi Iisakki.

“Komioitakin! Vai pitäisi tässä mokomille vielä ko-

mioitakin olla, vaik'ei itse ole saatu pahanpäiväistäkään apajaansa!"

Ja me menimme. Hänellä oli suuri huone kellarikerroksessa. Tyttöjen sohvut olivat ympäri huonetta, kannet suljettu istuimiksi.

Tytöt olivatkin meidän tyyliämme, nähtävästi maalaista lähtöä. Pullonpesijöitä Sinerprykoffin oluttehtaalla, jne. Eivät siis olleet Helsingin pikkuhienostoa. Tunsimme siellä olevamme kotonamme.

Joskus aikaisemmin olivat kaikki kaupunkilaiset olleet pikkuherrasväkeä maalaisiin verraten, mutta Helsingissä olivat maalaiset jo ottaneet paikkansa auringossa, eivätkä kaikki turhia hienostelleet.

Iisakki oli hiukan jöröluontoinen, mutta milloin hänen sanan jöräytti, synnytti se joko naurua, tai tuimia silmäyksiä.

Eriksonska oli touhun ihminen. Kun menimme sisään, olivat tytöt luultavasti kaikki kotosalla.

"Toin tässä taloon vieraitakin, mutta älkää luulko, että nämä ovat itseäni varten! Teille niitä tässä täytyy rauhata, kun ollaan niin saamattomia, vaikka sielläkin puuseppäm seuratalolla on niin pulskia poikia, että vielä pulskempiäkin kuin nämä."

Olimme jo istuneet Iisakin kanssa sohvan kannelle. Niille ei oltu pantu resooria ja Iisakki sanoi: "Täti valitsikin kirvehellä veistetyimmät. Arveli, että jos nämä vähänkin kelpaavat, niin rupeaa tulohon komiampia."

"Älkäähän tuossa lörpötelkö! On sitä tässä nähty niitä puuseppiäkin, vaik'ei ole syöty," sanoi joku tytöistä.

"Niinpä tosiaankin, olen minä käynyt niiden konserttisakin, eikä tuon kummempia olleet," pani toinen.

"Saatte laittaa nyt kahvit tässä minun laskuuni," sanoi

Eriksonska, "ettette näitäkään tässä ihan syömään rupea. Ja koettakaakin olla niinkuin oikeitten tyttöjen tulee olla, muuten luulevat teitä miksi tahansa."

Sen tapaisilla kohteliaisuuksilla alkoi seuranpito. Ja kyllä sen arvaa, mitä sellaisesta seurasi. Kainaloisen kammamme sieltä koppasimme ja romanssin lopputulos oli se, että lisäksi opista päästyään osti sormuksen ja niin edespäin. Minun hommani "henkasi", kuten tavallista, kunnes tyttö suutahti ja heitti rukkaset naamalleni.

Levoton mielikuvitukseni liiteli kuin elokuvakankaalla elämän keski-kesän muistoissa. Uni voitti vihdoin, mutta kuvittelut jatkuivat pohjolan valkean kaupungin saaristoissa, huvilaivamatkoissa, hiihtoretkissä ja päättyivät Arcadia teatterin ahtaaseen "apinataivaaseen", jonka veroista paikkaa en ole vielä maan päällä tavannut. Siellähän meille Shakespearet ja Kivet heittelivät aarteitaan.

Laivan kello soitti aamiaiselle.

\* \* \*

Meillekin raskaassa työssä raataville Suomen työläisille oli ilmestynyt Messias. Me elimme vielä suurin piirtein puukkojunkkariasteella. Siellä ja täällä tosin jo ennenkin oli valonpilkkuja. Mutta ensimmäinen valon pyrstötähti oli Matti Kurikka. Hän sytytti sieluissamme hengen palon, vaikka ei kyennytkään korjaamaan satoa siitä. Hänkin oli "huutavan ääni korvessa". Ja hänen maineensa kulki kulovalkean tavoin yli maan, sytyttäen toivoa ja iloa työläisissä. Mutta porvari leimasi hänet "isänmaanpetturiksi". Porvarienv "maantoivot" viheltivät hänet teatteristakin. Porvari kertoi työläisille, että "teidän Mattinne käy Bobrikoffin kansliassa ottamassa neuvoja miten 'Työmiestä' pitää toimittaa."

Porvarin "maantoivot" tulivat kerran myöhään illalla Matin oven taakse. Ne jyskyttivät ovelle ja sanoivat: "Avaa ovi, sinä ryssän kätyri! Avaa, tai se murretaan. Mekin aiomme opettaa sinulle miten 'Työmiestä' toimitetaan. Bobba ei yksin sinua näy saavan oppimaan. Hei, sinä pitkätukkainen Juudas! Aukeneeko? Aukeneeko?"

Matti soitti juttutuvan kahvilaan. Muurarikaarti lähti juoksumarssissa Matin luo. Vanhanaikainen, paksu ovi ja luja lukko sattuivat kestämaan. Porraskäytävässä jo jymähtelivät raskaat muurarien askeleet. "Saatana! Se on soittanut pesällensä. Joka mies kuin yksi mies!" — Nyrkit rasahtelee. Veri purskahtelee hienoista herrasneistä. Sääret sujahtelevat ja surkeina kuin kissat naukuvat herrassaikkarit kieriessään alas portaita. — Käytävä on tyhjennetty.

Seuraavassa Matti-meikäläisessä oli karikeerattu muurarikaartin kuva: "Ja Pulssikin juoksi ja suu oli auki!" — Juho Puls oli muurarien johtaja.

Sitä "isänmaallisuuttakin" on niin montaa lajia!

"Työmies" ajoi työväen asiaa oman maan työnantajia ja iänikuista herrasvaltaa vastaan, eikä puuttunut yleisvaltakunnallisiin asioihin. Se oli "isänmaanpetturuutta". Kun porvarilehdet taistelivat työväkeä vastaan, olivat ne "isänmaallisia". Kun työläiset tekivät lakkoja, toi porvari lakonrikkureita Venäjältä. Se oli "isänmaallista". Ja kun Venäjän virkavalta ei ottanut määräyksiä viikinkiläis-fennomanneilta, eikä lakkauttanut Työmiestä, oli Kurikka "ryssän kätyri".

Porvari katkaisi sähkönkin, Siemens Halsken sähköliikkeestä, estääkseen "Työmiehen" ilmestymästä. "Työmies" tuli ulos käsivoimin. — "'Työmies', viisi penniä," huusi Eetu Saliin levitysjoukon eturivissä Esplanaadilla.

Porvari oli harmista haljeta, kun korkeimman vallan edustaja ei lopettanut "Työmiestä".

Pietarilaiset lakonsärkijät leipoivat pullaa porvarille ja nöyrä, pelonalainen palvelustyttö kantoi sen kuumana porvarin sängyn viereen, myöskin hänen ylhäisyytensä, aatelisherran sängyn viereen. Ja porvari ja aateli pisteli sitä poskeensa yötouhuisilla, pesemättömillä käsillään. — Se oli "isänmaallista" ja pietarilaiset lakonsärkijät olivat "isänmaallisia". Mutta lakkoilevat suomalaiset leipurit olivat "ryssän kätyreitä!"

Kaapro Jääskeläinen kakisteli kurkkuaan Työmiehen alakertakronikassaan: "Ah, shaatanah, kaak, kaak, kaak, kun leivässä, 'isänmaallisessa' leivässä, on niin pitkiä karvoja, ettei mene alas kurkusta. Shaatana! Se porvarin isänmaallisuus on shaatanan karvasta, kak, kaak kak. pitäisi ruveta tutkimaan filosofiaa, että ymmärtäisi porvarin isänmaallisuutta. . . ."

Jopa täyttyi porvarin toive: Työmies sai kolmen kuukauden lakkautuksen. Ja Kaapro ja Kurikka todella kävivät nyt Bobrikoffin kansliassa. Mutta se ei ollut salakäynti. Santarmit *veivät* heidät Bobrikoffin eteen.

"Oletteko Työmiehen vastaava, Matti Kurikka?"

"Olen, teidän korkea-arvoisuutenne."

"Hyvä. — Oletteko Työmiehen toimitussihteeri A. B. Mäkelä?"

"Olen, teidän korkea-arvoisuutenne."

"Hyvä. Onko Kaapro Jääskeläinen kirjailijanimenne?"

"On, teidän korkea-arvoisuutenne."

"Onko tämä kronikka teidän?"

"On, teidän korkea-arvoisuutenne."

"Onko kysymykset ja vastaukset hyvin tulkittu ja tarkoin merkitty pöytäkirjaan?"

“On, teidän korkea-arvoisuutenne.”

“Hyvä. — Herra Kaapro Jääskeläinen, smirnaa!”

“Teidän palveluksessanne, teidän ylhäisyytenne.”

“Olemme antanut lehden ilmestyä, vaikka se jo ennenkin on tehnyt loukkauksia yleisvaltakunnallisia asioita kohtaan. Me, venäläiset emme ole turhamaisia. Pitäiskö venäläisen kysyä lupaa teiltä, suomalaisilta siitä, saavatko ne käyttää partaa, tai ei? Oletatteko niin?”

“En oleta, teidän ylhäisyytenne.”

“Vai ette oleta. No, onko hyödyllistä valtakunnan eduille, teidänkin maa siihen luettuna, kylvää ja kasvattaa vihaa ja halveksumista suurvenäläisiä kohtaan?”

“En väitä, teidän korkea-arvoisuutenne.”

“Ette väitä, mutta teette sen, herra A. B. Mäkelä. Minä en puutu teidän lakkoihinne. Te ette ole täällä vastaamassa lakkonne tähden. Te olette täällä vastaamassa venäläisten halveksumisesta. Ymmärrätekö?”

“Kyllä, teidän korkea-arvoisuutenne.”

“Hyvä, saatte mennä. Toisella kertaa tulee lakkautus pitempi, jos rikos uusiutuu.”

Aivan lähelle tuohon tapaan kertoi Kaapro juttutuvalla opetuksesta Bobrikoffin kansliassa siitä, miten “Työmiestä” tulee toimittaa. Tästä käynnistä ei porvari maininnut mitään.

Bobbaa pidettiin juttutuvalla aivan hirveänä miehenä. Joku miehistä kysyi Kaaproilta: “Eikös se sitten sen pahemmin teitä kohdellut?”

“Ei se minusta näyttänyt persoonallisesti ilkeältä mieheltä, eikä sen virkaintoisuus meidän asiassa kohonnut edes meidän tavallisen poliisikomissariuksenkaan tasolle,” päätteli Kaapro.

Oliko helppo asia senkään ajan ristituulissa pitää oikea-

ta kurssia? Nuori työväenliike otti liian aikaisin monia tunnuksia, jotka koituivat sille vaurioksi myöhemmin. Kirkkovastainen tunnus oli yksi kaikkein vahingollisimpia. Kirkko oli vanha, valtion tukea kantava järjestö, joka kansan kesken kantoi jo ikuisuuden leimaa. Heikko, perusteeton, räävätön hyökkäys kirkon auktoriteettiä vastaan oli luonnostaan maksava itsensä ensimmäisen takatalven tullessa.

Itämaalaisten uskonoppien muovailtu jäljennös, theosofismi, liitettynä liikkeen sivuhaaraksi, muka "todellisena elämän uskontona", oli toinen vauriota tuottava ilmiö. Virallisena haarana se siinä tosin ei ollut, mutta kylläkin sameassa vedessä kalastajana liikkeen keskuudessa. Olihan meillä oikea theosofistitohtorikin kauan "Työmiehen" toimituksessa.

Helsingissä oli niin paljon humpuukiherroja, jotka muka hekin "ajoiivat työväen asiaa". Jean Bolt, Pekka Ervast, Palomaa, y. m., joiden vaikutus ulottui Kurikkaan ja tuki hänen "ihannesosialistista" kantaansa. Toisissa kaupungeissa alkaneet työväenlehdet tulivat alkuaankin jo lujemmin työläisten kontrolliin.

Työläisiä kiinnostaa luonnollisesti eniten ammatillinen liike. Sosialidemokraattinen liike sai parhaat edustajansa turkulaisista oppineista. Ne olivat tri A. F. Ursin ja opettaja Kari. Kari luultavasti suoritti ensimmäiset käännökset saksasta sosialidemokraattisen kirjallisuuden alalla.

Socialidemokraattisen puolueen perustamisvuonna, 1902, oli Kurikka joutunut käymään kiivasta kamppailua sosialidemokraattisia periaatteita vastaan. Hän oli itse mielestään Suomen työväen luonnollinen johtaja, koska oli alkanut ensimmäisen työväenlehden. Ja hän mahdollisesti olisi sellaisena pysynytkin, jos olisi hyväksynyt sosialidemokraat-



tiset periaatteet, mutta hän ei niitä hyväksynyt. Puolueen perustamiskampanjassa hän otti kannakseen suurten haaveilijoiden ihanteet: Toúrierin ja Owenin. Täytyihän hänelläkin olla oppi-isät, kun toisillakin olivat Marx ja Engels.

Jotakuinkin varma hän oli ennakoita, ettei häntä tulla valitsemaan puolueen johtajaksi puolueen perustavassa kokouksessa. Siltä varalta hän oli jo kirjoittanut Australian hallitukselle kyselyn, voisiko sinne perustaa suomalaisen siirtolan, Queenslandiin. "Yes, sir, plenty room," oli vastattu. Ja kun kerran oli lupa, niin mitään muita esteitä ei voinut olla Matin mielestä.

Ratkaisun hetki oli tullut. Puoluekokous oli pidetty Turussa. Ursin oli valittu puolueen johtajaksi.

Matti palasi puoluekokouksesta ja tuli suoraapäätä juttutupaan toisten edustajien kanssa. Hänenlaisensa miehen ulko-olemuskin jo puhui selvää kieltä siitä, mitä oli tapahtunut. Selvästi näki, että hän oli irtaantunut, vapautunut liikkeen tehtävistä. Huolettoman väsähtäneesti hän istui nurkkapöydän ääreen, tilasi kahvit, mietti hetken kynärpään pöytään nojatessa.

Kahvi tuli. Toisiakin kahvinjuojia oli ympärillä. Matin ympärillä oli tavallisesti ollut hyörinää, väittelyä ja touhua. Nyt ei ollut. Hän oli haluton enää puhumaan koko asiasta. Hiukan kärsimättömästi hän vain huudahti:

"Ah, että se ehdottomasti pitää olla tohtori."

Kurikan poliittinen taistelukausi Suomessa oli päätynyt.

Kurikka, luonnollisesti oli aivan rahaton mies, samoin kuin muutkin silloisen liikkeen toimitsijat. Hänellä oli näytelmä, "Kulttuurin kukka". Hän tarjosi sitä ostettavaksi yhdistykselle. Yhdistyksen haalilla toimi jo Työväen Teatteri. Tuo näytelmä ei ollut onnistunut. Sen koenäy-

täntö totesi. Mutta se ostettiin kuitenkin ja siitä maksettiin 300 markkaa, sillä täytyihän Matin saada matkarahat. Ja yhdistysväki jokatapauksessa piti paljon Matista miehenä, olivatpa hänen periaatteensa siten tai täten. Ja kun Matti yhdistyksen pihamaalla piti hyvästijättöpuhettaan, vieräi kyynel monen silmänurkasta. On näet muistettava, että kirjoituksissaan ei Matti koskaan ollut läheskään sen arvoinen kuin puhujalavalla.

Vaikka Matti oli syvästi katkeroitunut puolueen johtaviin aineksiin, ei hän puheessaan heistä mitään maininnut. Omasta entisestä asemastaan ei hän myöskään maininnut. Suomen pulleille, virkavaltaisille herroille, hän kyllä heitti silloin tällöin sarkastisen muistosan.

Ei hän liioin tehnyt propagandaa uuden siirtolansa hyväksi vielä. Ne asiat oli hän pidättänyt veljeskunnan keskuuteen, niiden, jotka seurasivat häntä. Joukkueeseen lienee kuulunut noin kahden- ja kolmenkymmenen välillä.

Oli kaunis kesäilta ja pihamaa oli täyttynyt väestä. Matti vaaleassa, kevyessä kesäpuvussaan tuntui olevan miehuutensa parhaassa soreudessa. Hän oli hiukan lyhentänyt tukkaansaakin matkaa varten. Hän sanoi jo nyt olevansa "Maaton Matti". Sillä nimellä hän kirjoittelikin seuraavina vuosina "Työmieheen".

Puhe liikkuu vain hänen oman persoonallisuutensa ympärillä. "Koska suomalaiset kirjailijat aina vain haluavat olla möhömahoja, jotka kamarin akkunasta katselevat Kaisaniemen puiston laajuuksia, niin Matti Kurikkapa on päättänyt olla poikkeus. Katsotaanpa, onko maailmaa naurismaan aidan takanakin."

Siinä tyyliässä liikkuu puhe leikillisenä, vuoroin pisteliäänä maan virkavallalle, mutta Suomen työläisille kuitenkin lämpimänä ja toverillisena.

Kun veljeskunta oli päässyt Australiaan, eikä vielä ollut kokenut kovia kohtaloita siellä, kirjoitti Matti "Työmiehessä", että hän tulee siirtämään sinne koko Suomen työväestön pois pohjolan pakkasten parista.

Jopa sitten porvari hiukan säikähtikin, koska joku Suomettaressa kirjoitti: "Olisi meidänkin, vakavaperäisten aineksien Suomessa ruvettava ajattelemaan siirtolain perustamista Australiaan. Se seikka ei saa estää, vaikka hurja Kurikka sinne ensi kerkisi."

Matin siirtola ei kuitenkaan päässyt alkuunkaan ja monilla miehillä oli suuria vaikeuksia päästä kiinni elin-  
ehtoihin Australiassa. Ammattimiehillä kuitenkin oli parempia edellytyksiä, mutta Matti itse tunnusti, että nälkä tahtoi väkisinkin saavuttaa "Maattoman Matin".

Sitä tietä hän kuitenkin pääsi British Columbiaan, jossa hän pääsi alkuun. Sinne hän vasta uhkasi viedä koko Väinön heimon. Ilkeimmät kapitalistit ja piintyneimmät materialistiset marxilaiset, sosialidemokraattiset johtajat, hän vain jättää Suomen-niemimaalle vetämään tukkanuotaa keskenään.

\* \* \*

Mutta minähän olen matkalla Matti Haikaran ja Heikin kanssa Amerikkaan ja Matin Sointulaan, Malkosaarella (Malcolm Island). Laivamme oli poikennut Kööpenhaminaan ja viipynyt siellä monta tuntia. Joku Eriksonskan työistäkin oli matkalla Amerikkaan. Ei se minun entinen, mutta joku toinen. Hän tuli Heikin kanssa laivasta maalle, kävi käsikynkkääni kiinni. Oltiin jonkinlaisia hyvänpäivän tuttavvia. Helsingissä en kenties olisi hänen kynkkäänsä lähtenyt, mutta nythän oltiin Amerikanmatkalla.

Hän piti minut poissa toverieni seurasta koko ajan ja me tulimme laivaan takaisin kuin mikäkin riiuspari. Vie-

läpä menin vierailulle hänen hyttiinsäkin. Siellä oli liuta naisia ja he alkoivat pistellä Hildaa: "Eikös tuota nyt edes muutamaa päivää voisi olla ilman? Luulisihan sitä voivan odottaa siksi kunnes pääsee sinne, ja . . ." Niin taitavasti osasivat leikata, etten minä koko jutusta tullut hullua hurskaammaksi.

Mutta tultuani takaisin omaan hyyttiimme, välähti Heikin suupielessä pilkallinen hymy. Huomasin heti, että se koski minun reissuani tytön kanssa. Olisikohan Heikillä suhteita tuon tytön kanssa? Perhana! Olina tuo sitten aika lepakko, jos asia niin lienee. Myöhemmin sain tietää asian todellisen laidan.

Heikki oli perin siveellisen ankara mies, puolkristillinen raittiusseuran monivuotinen kirjuri ja ehdottoman raittisuuden apostoli. Naismaailmaan nähden oli Heikki viaton kuin Paavali ja kaikki luvattomat kuherrukset olivat hänestä synnillisiä. — Sain Heikiltä ripityksen:

"Mitäs tuumailisit, jos sinulla olisi morsian matkalla Amerikkaan ja sinä itse jo olisit siellä ja joku kuhertelisi matkalla henttusi kanssa?"

"Taitaisin tulla mustankipeäksi, jos sen tietäisin."

"Vai niin! Onkos sinulla sitten mielestäsi paremmat oikeudet sellaiseen?"

"Eipä tietenkään, mutta mitä tarkoitat?"

"Meinaan vain, että antaisit sitten toisten henttujen olla pitelemättä, jos et kerran sallisi omaasikaan pideltävän."

"Kenenkäs henttua minä tässä sitten olen pidellyt?"

"Itsepä tiedät," pani Heikki vain, mutta ei selittänyt paremmin.

Myöhemmin, kun oltiin jo oltu Amerikassa pitkän aikaa, kertoi Heikki minulle koko jutun: "Se letukka oli

erään hyvän tuttavani morsian. Minun piti sitten olla mokoman linnun paimenena matkalla, että se säilyisi perille asti. Oli saanut piletin ja vielä rahojakin sulholtaan päästäkseen Hancockiin sulhonsa luo, mutta New Yorkiin tuo oli mennyt ja hakenut uuden sulhasen. Ja toista kertaa en kyllä lähde villihanhia paimentamaan,” jutteli Heikki.

Matti ei sellaisiin asioihin kiinnittänyt huomiota. Hän lueskeli paksua kirjaa.

“Mitä lueskelet?” kysyin.

“Tutkiskelen taloustiedettä.”

“Taidatkin sitten vielä yrittää kukistaa kilpailijasi, Paasivuoren Matin, kun menet takaisin?”

“Mitäs palttua! On sitä miehellä muitakin tehtäviä, kuin johtaa mokomia pässinpäitä.”

“Taisit vallan pahasti suuttua häviöstäsi?”

“Joutavia! Heille se oli häviö, eikä minulle. Pitäisitpä sellaista virkaa kymmenen vuotta, niin kyllä tietäisit.”

“Sen uskon, mutta minusta siihen ei olisi päiväksikään.”

Matti jatkoi lueskelemistaan. Hän ei näyttänyt olevan oikein hyvä lukija, tankkaili toisinaan ja otti lauseen uudestaan, pani kirjan pois ja tuumaili: “On se visaa tuo taloustiede. Saa siinä pryylätä paksua päätänsä. Mutta karsii se kyllä miehen päästä pois kaikki humpuuki-ihanteet.”

“Eihän se vain ota ja vie hyvätkin ihanteet niiden mukana,” tumailin.

“Mitkäs sinusta sitten ovat niitä hyviä ihanteita?”

“No, esimerkiksi sellaiset, joita pannaan käytäntöön siellä Malkosaarella.”

“Sellaisetko? Palttua!”

“Palttua? Eikö se ole arvokasta, että sorretut työläiset pyrkivät omin voimin vapauttamaan itsensä kapitalisti-

sesta orjatyöstä? Eikö se todella ole ihanne, jonka edestä kannattaa ponnistella, kärsiä vaikkapa puutettakin, kun perästä tulee sopusointuinen elämä, jossa kaikki ovat veljiä keskenään? Siellä on vapaamielisen Englannin hallinnovalta, suuret, mahtavat metsät ja rajattomat kalavedet.”

“Voihan siellä olla surempia puita ja parempia kaloja kuin ne isänmaan silakat, mutta jos siellä on parempia kapitalistejakin? Jospa ne, kuvannollisesti puhuen, vievät kalat ja jättävät teille ruodot? Jospa ne vievät puut ja jättävät teille kannot? Ja kantojen juurilla te veisaatte ihannevirsiänne ja kärsitte nälkää. Taitavat ne kyllä siitä tykätäkin, että raivaatte niitä korpia. Sitten niistä vasta saa parempia liikevoittoja. Kyllä Venäjänkin hallitus teidät olisi päästänyt Siperian korpia raivaamaan. No, voittehan te siellä työllä ja vaivalla joten kuten elää, mutta mitään sosialismia te ette siellä pysty rakentamaan. Sellainen sosialismi on palttua. Ja minä en olisi Matti, jos sellaisia ihanteita takaa-ajaisin.”

Niin tuo korvennettu kirvesmiesten kymmenvuotinen puheenjohtaja heitti kylmää vettä tulenpalavien Sointulaihanteitteni niskaan. — Katsoin parhaaksi olla yrittämättä kääntää häntä.

Heikki oli myhäillen, halveksumisella kuunnellut meitä. Kysymättäkin saattoi nähdä, että häntä ei liikuttanut asian kumpikaan puoli. Hetken perästä hän kuitenkin sanoi minulle: “Entäs se teidän ihana vapaarakkausoppinne? Sitä varten kai sinäkin sinne pääasiassa pyrit?”

Sellaiseen en enää vastannut mitään. Tunsin sen jo heitoksi jäävettä.

Minä olin saanut tuon ylitsevuotavan, ihanteellisen Sointulakuumeeni Kurikan liioittelevista kirjoituksista, joita yhä

vielä "Työmiehessä" julkaistiin niin paljon kuin hän niitä lähetti.

\* \* \*

Liverpoolin laivarannassa vartoilimme laivaa ja nautimme kerjäävien katupoikien kiihkeästä touhusta. Se oli nyt sitä mahtavaa Englantia!

"Commonwealth" oli ajanmukainen, nimeänsä vastaava linjalaiva. Se oli juuri saapunut Amerikasta. Sen elävä lasti käveli kiirehtien ulos laskusiltaa myöten. Matkustajat olivat enimmäkseen takaisinpalaavia siirtolaisia. Heidän kasvoillaan ja varrellaan ilmenevä ryhti oli rehevämpi, iloisempi, reippaampi ja itseluottamusta uhkuvampi kuin meidän, jotka seisoimme linjassa odottamassa vuoroamme päästä sisään. Eräs tulijoista, jykevä suomalainen mies, heitti meille mennessään rohkaisusanankin. Tunsimme meidät suomalaisiksi suuren kansanjoukon syrjässä. "Jahah, jahah, sinne pojat ovat menossa. Menkää vain... kyllä siellä..."

Hänellä oli ihmehousut jalassa, jotka ulottuivat aina kaulaan asti. Mainitsin niistä Heikille: "Olipa siinä housuja!" Kaikki päätteli: "Jaa, siellä oli kultaa niiden alla." — "Oo, niin tosiaankin! Ne suojelivat sitä varkailta."

Sellainen oli käsityksemme housujen luonteesta. Pian saimme tutustua niiden todelliseen luonteeseenkin.

Laivapojat häärivät touhuissaan ja huusivat neljä sormea ilmaan nostettuna: "Four, four!" — Neljä henkeä oli enimmäkseen asetettu hyttiin.

Laivan sisusta ja komento antoikin jo paremman käsityksen engelsmarinista kuin heidän siirtolaishärkävauunsa junassa. Ne eivät kyllä olleet mitään "Commonwealthia". Niissä ei ollut edes toiletteja ja siitä oli seu-

rauksena hyvinkin epäromanttisia näytelmiä, akkunasta ulos pyllistyksiä ja muita sellaisia, joita engelsmannille näytettiin vastapainoksi kelvottomasta kuletussysteemistä.

Jotkut takaisinpalajista olivat menossa kotipaikalleen näyttämään minkälainen herra entisestä Renki-Pekasta oli tullut, sellainen, jonka rinnalla hänen entinen isäntänsä ei enää pystynyt pröystäilemään. Ei tosin ole tultu sellaiseksi herraksi, kuin maan virkaherrat. Ei tässä maakunnan verorahoilla komeilla, mutta omilla tienaamilla! Käsikopra ja jalan astuntakin on omintakeista, jykevää, pontevaa ja siellä valtameren takana on sellainen kotimaa, että tulkaapas tänne, niin pitkällekös siellä niillä vanhanmaan arvoilla menette! Arvojahan täällä ennen tikulla mitattiin, eikö?

• Toiset menivät takaisin kohdatakseen entiset rakastetunsa avosylin vastaanottamassa. Ja jossain rauhaisen lammen rannalla hymyilevä kodin paikka oli vartomassa oman kodin rakentamista. Kaunis rauhanmaja isänmaan sulosalolla.

Mutta ensi kohtauksen huumauksen hävittyä aukenevat uudet silmät, jotka näkevätkin kaikki asiat Amerikan silmälasin lävitse. Entinen side vanhempiinkin tuntuu paljon löyhtyneen. Entisen mielitietyn korvaan on kuiskailut uusi kosija. Salon käkikin ei enää kukahtele niin so-reasti kuin ennen. Kaikki entiset arvot tuntuvat pienentyneen. Suuri länsi meren takana näyttää nyt komeam-maltakin kuin siellä ollessa. Vesille venosen mieli tervautuilitakin teloilta, siirtolaisen siirtomaahan, kultaisestakin kodista.

“Commonwealth” seilaili jo valtameren pitkällä, joustavilla laineilla. Maata ei enää näkynyt. Keskikesän kirkkaan auringon valossa kimalteli vihreä vesi. Silmäm-



me olivat jo kyltyneet katselemaan meren aavaa lakeutta. Vedenpinnasta ylös hyppivä kalaparvikin oli jättänyt laivamme suunnan ja jatkoi matkaansa pohjoista kohden.

Matilla ja Heikillä oli samanlaiset suunnitelmat Amerikan matkasta. Matti tosin käytti lausetta, että hän menee sinne opintomatalle, kun hän oli johtomiehiä. Mutta Heikki sanoi, että sellainen on herrain kieltä. Ne opintoja harjottavat. Hän menee sinne työhön, jonka hän on jo entuudesta oppinut.

Minulla oli lopullisena päämääränäni Sointula, ihannekaupunki. Mutta Matille Sointula oli "palttua" ja Heikille se oli jo jotain huonoa. Hänestä se kertakaikkiaan oli kristillissiveellisen elämän pilkkaa, uskonnollisten perustotuuksien väärentämistä. Vapahtajan jumalallisen olemuksen alentamista ihmiseksi, pelkäksi siveysaarnajaksi. Se oli Jumalan asettaman maailmanjärjestyksen apina- maista muovailemista ihmisen kädellä, antikristuksen oppia!

— Alunpitäen ihmettelin, mitenkä Matti ja Heikki olivat voineet tulla hyviksi tovereiksi, kaksi niin perin erilaisilla käsityksillä varustettua miestä. Matti harrasti taloustiedettä ja siitä hän kyllä joskus Heikillekin puhui. Hän puhui yleisestä kansantaloudesta, vaihtoarvoista, käyttöarvoista, työvoimasta tavarana, ynnä muista vaikeatajuisista problemeista, jotka tietysti olivat hämäriä hänelle itselleenkin. Mutta Heikki piti sellaisia jonnijoutavina viisauksina, joita ei ihminen tarvitse, eikä hän niillä päätänsä vaivannut.

"Kun hän tietää sen konstin, mitenkä noita sinun 'arvojasi' saa käsiinsä, niin se riittää," tuumaili Heikki. Jumalanpilkkana hän ei sellaisia tutkimuksia kuitenkaan pitänyt, mutta hyödyttöminä. "Mitä niistä sitten kostuu,

vaikka ne tietäisikin,” oli hänen johtopäätelmänsä. “Sellaisen Matin kanssa, joka niitä tutkii, voi silti olla ystäväkin, koska hän ei pilkkaa Jumalaa. Jaa, ja mitäs Jumalalla olisi mokomien talousjaarittelujen kanssa tekemistä.”

Kasvikin vaatii vaihtelua, aurinkoa ja sadetta, tuulta ja tyyntä. Eikö sitten ihminen, jonka viisaat sanovat kulkeneen luonnon herraksi monien kehityskausien kautta? Ollapa matkalla Amerikkaan, loistavien, toivorikkaitten tilaisuuksien maahan, tuntemattomien tulevien kohtaloiden viskeltäväksi! Vaikkapa mielessä hehkuukin hämäräperäisiä ihanteita, toiveita ja tuulentupia tulevasta suuresta Sointulasta pienellä valtameren saarella, jonka peittää tuhatvuotinen aarniometsä, niin sellaisetkaan ihanteet eivät voi pitää ihmismieltä lumoissaan jatkuvasti. Käydäpä keskusteluja, väittelyjä ja kinasteluja politiikasta, taloustieteen teorioista ja uskonnollisista ja uskontovastaisista kysymyksistä päiväkausia, niin tuleepa vihdoin pääte — piste. Alat kyllästyä väittelyihin ja vieläpä teorioihin.

Eikö silloin ole paras lääke etsiä vaihtelua. Lukeminen, tai mietiskely on tuskin terveellistä sellaisen pitkän älykylvyn jälkeen.

\* \* \*

Hameitten kahina ainakin minun huonolle nuottikorvalleni oli sen jälkeen parasta musiikkia. Naistoveri, oli pa hän nyt kuka tahansa, oli nyt minusta parempi kuin viisaat miehet, Matti ja Heikki, vaikkei hän olisi tiennyt hölynpölyä noista suurista kysymyksistä.

Tiesin entisestä kokemuksestani, ettei ollut niinkään helppo saada nais-seuraa. En ole koskaan ollut oikea naisten mies. Ei ollut hyviä edellytyksiäkään ulkonäön, eikä supliikin puolesta. Sen lisäksi ei minulla aina ollut

oikein palavaa haluakaan heidän peräänsä. Sellaisissa lahjoissa olin hiukan alapuolella keskitason. Mutta pois se minusta kuitenkin, että olisin ollut naisvihaaja! Toisinaan tykkäsinkin naisseurasta.

Tässä on nyt puhe naisseurasta ilman sitä hehkuvaa paloa, joka meissä kuolevaisissa joskus syttyy, jota kutsumme "lemmeksi". Sen syttyminen ei ollenkaan riipu muodon kauneudesta. Sillä liekillä kun on sellainen ominaisuus, että se tekee silmämme sokeiksi muotoon nähden. Tai toisin sanoen, narraa meidät uskomaan, että tuo tyttö on kaunein tyttö maailmassa! Päivä päivältä kaunistuvat hänen ääriviivansa meidän silmissämme. Meille ei mitään merkitse mitä muut hänestä arvostelevat. Meille itsellemme on hän enkeli ilman siipiä. Ja hänen sähkövirtansa, joka väreilee sielussamme, tekee kaikki muut naiset meille arvottomiksi, olivatpa he kuinka kauniita tahansa.

Jotkut kutsuvat tätä mielentilaa sairaudeksi, mutta jos se on sitä, on se varmaan enemmän levinnyt tauti maailmassa. Mutta parantumaton tauti ei sekään ole. Henkilö, joka ei kykene paranemaan lemmentuumeesta, potee jotain muuta, pahempaa, joko fyysillistä, tai mentaalista sairautta.

Tällä kertaa en ollut hiventäkään lemmensairas, vaikka sellainen olin ollut, ehkä vain kerran. Ei sattunut olemaan yhtään tuttua tyttöä laivalla, paitsi se pullonpesijätär, jota en kohteliaisuudesta Heikkiä kohtaan enää halunnut tayata. Täytyi siis yrittää ummikkoon.

Kävelin laivalla alaspäin katselleen, salaa kuunnellen kutka puhuivat suomea ja muuten arvioiden milloin kannattaisi tehdä yritys.

Pari verrattain hyvin, mutta huolimattomasti puettua

naista seisoi kaiteen nojalla ja katseli merelle. "Omaa tyyliäni!" Helsingissä olin monesti nähnyt, mitenkä oikeat naissankarit ottavat kiinni.

Kohteliaasti hymyillen kysäsin: "Saisiko luvan tehdä neideille seuraa?" Toinen naisista ei kääntänyt päätäänkään minuun päin. Katseli vain merelle ja varjosti silmiään ilta-auringolta. Toinen katsoi minua kiireestä kantapäähän. Hänen suppea suunsa meni pilkalliseen hymyyn ja hänen suustaan — niinkuin miekka — välähti sanat: "Jos herra tekisi hyvin ja hakisi seurausa muualta! Me emme satu olemaan seuran tarpeessa."

Tupakka on harvoin miksikään tosihyväksi, mutta tällaisessa tapauksessa on se verraton lahja. Käänsin heille selkäni ja sytytin savuketta... Lähdin levollisesti kävelemään ja puhalsin savua heihin päin. Arvelin, että jos suuttuisivat ja rupeaisivat haukkumaan. Mutta turha haaste. He vain puhelivat keskenään, aivankuin minua ei olisi olemassakaan. — Lujasti linnoitettu vihollinen, päätelin mielessäni.

Keikarisankareilta lainattu pyydystämislupa oli saanut pahan repeämän minun käyttämänäni. Yrittääkö uudelleen omaperäisellä keinolla, vai luopuako koko yrityksestä? — Yritin.

Tupakansavujen turvin olin mielestäni ainakin hiukan kunniallisemmin päässyt irti ensi kokeestani. Olin ainakin saanut kostaa heille puhaltamalla savua heidän silmilleen, vaikka se ei ollut tehnyt tarkoitettua vaikutusta.

Erään kulmion luona istui tyttö penkillä ja lueskeli kirjaa...

"Mitäs lueskelet, tyttö, romaaniako?" Hän heitti minuun syrjäsilmyksen.

"Sellainen kai tämä lienee."

“Saavatko he toisensa siinä?”

“Eivät saa, eivätkä tarvitsekaan saada.”

“Kuinka niin, mitäs semmoisella kirjalla sitten tekee?”

“Semmoinen sen kirjan pitääkin olla.”

“Vai niin, ja minä olen luullut, että niissä opetetaan sitä saamisen konstia.”

“Sellaisia konsteja ei tarvita.”

“Ettäkö muutenkin on liikaa tuppaaajia?”

“Miksi ette istu?”

“Istun kyllä, mutta minä olen jo melkein amerikalainen ja minua ei saa teititellä.”

“Vai niin, mutta minun on mahdoton sanoa vierasta ihmistä sinuksi.”

“Siellä Amerikassa oppii sellaiseksi, siellä ei ketään teititellä.”

“Mitäs varten menet Amerikkaan, rahaako tekemään?”

“Niin minäkö?”

“Niin.”

“Eihän rahaa saa tehdä, siitä pannaan linnaan.”

“Ei Amerikassa! Siellä ‘tehdään rahaa’ silloinkin kun sitä tienataan.”

“Minnekäs menet siellä?”

“Menen vain sinne jonnekin kehräämään. Minä olen kehrääjä.”

“Vai kehrääjä... Tampereelta tietysti?”

“Mistä sitten? Ei suinkaan muualla tällaisia hapukoita olekaan?”

“Tuskinpa kyllä! Minä olen ennenkin huomannut, että Tampereen tytöt eivät osaa olla ylpeitä.”

“Minkäs päältä tässä meikäläiset köyhät pirut ylpeilisivät?”

“Kyllä teidän kannattaisi. Sinäkin olet jo kehrännyt

lankaa kymmentuhansissa markoissa ja nyt alat kehrätä tuhansissa dollareissa. Eikö kannata?"

"Kyllä kai, mutta missäs ne markat ovat?"

"Niiden taskuissa, jotka matkustelevat tuolla ensiluokassa. — Onko sulla sulhasta siellä vartomassa, kun pääset perille?"

"Onpa tietenkkin, montakin."

"Älä helkkarissa! Pitää tästä sitten lähteä. Sain jo kerran nenälleni tällä matkalla siitäkkin, kun juttelin sellaisen tytön kanssa, joka on matkalla sulhonsa luo. Hänellä oli vartija mukana ja se antoi mokenssia."

"Vai niin. Pitää minunkin sitten lähteä hyttiini, ettei minunkin vartijani siellä pitkästyisi. Hän on hirveän mustasukkainen. Olemme olleet vasta pari kuukautta naimisissa. Kiitos seurasta!"

"Kiitos seurasta." — Niin se kävi koko kiinniottoreisu. En ollut monesti elämässäni yrittänyt ottaa kiinni vierasta naista. Nämä kokeiluni saivat minun vakuuteksi, että se on vihdoinviimeistä hommaa!

Vaarallista sakkia koko naisten suku! Jos hankään ei olisi ollut naimisissa, niin aivan varmaan olisi kääntänyt olkaansa yhtä mahtavasti kuin nuo edellisetkin. Mutta nyt, piruuksissaan vain jutteli, että sai antaa vielä ilkeämmän kolauksen kuin nuo edelliset. Tai jos se vietävä ei ollutkaan naimisissa, mutta keksi sellaisen tekosyyn. Piruheitä tiesi!

Kyllä he sittenkin, Matti ja Heikki, ovat paljon parempia seurakumppaneita kuin nuo naiset, ainakin tuollaiset naiset, joita saa ummikosta kiinniottamalla.

\* \* \*

Laiva oli jo yön aikana ankkuroitu Bostonin sataman edustalle. Tarkastukset oli käyty lävitse. Suomea puhu-

va siirtolaisvirkailija otti meidät erikoiskuulusteluun, kun pilettimme oli vain Bostoniin.

“Onko teillä tuttavvia, tai sukulaisia Bostonissa?”

“Ei ole.”

“Onko paljonkin rahaa?”

“Pari kolme kymppiä miestä päälle.”

“Tiedättekö, että Boston on suuri kaupunki? Täällä on maankieltä puhumattoman siirtolaisen vaikea saada työtä. Täällä voi joutua vaikeuksiin, kun ne muutamat dollarit ovat loppuneet. Miksi ette menneet kaivosseuduille, tai sellaisille, joissa on paljon suomalaisia?”

Matti oli arvonsa tunteva mies, eikä hänelle saanut puhua sillä tavalla. Hän sanoi: “Onhan tuota pärjätty kaupungeissa ennenkin, eikä ole meininki mennä kaivantoon täälläkään. Jos ei täällä kirvesmies kelpaa, niin ei tämä sitten niin hyvä maa ole kuin tästä huudetaan.”

“Ohoh, näytättekkin olevan itseenne luottavia miehiä. Puhutteko ruotsia?”

“Vähän.”

“No, se on parempi. Menkää ruotsalaisiin työnvälitystoimistoihin, kyllä ne teille jotakin löytävät, koska on hyvä ammattikin. Annan teille tämän suomalaisen poortitalon osoitteen. Hyvää vointia nyt vain. Löytäkää onnenne täällä, maailman parhaassa maassa!”

### *Horiopin maa*

Ottaessamme ensi askeleita tämän maailman parhaimman maan kamaralla, jossa moni siirtolainen onkin löytänyt onnensa, joskin monet onnettomuutensa ja turmionsakin, me tunsimme hiukan ylpeyttä siitä, että olimme uskaltaneet jäädä Bostoniin. Tuskin mielestämme enää kuu-  
luimmekaan tuohon siirtolaiskarjaan!

Me oikeastaan rakastuimme tuohon kauniiseen kaupunkiin, Bostoniin. Vaikka puhutaankin, että Boston on Amerikan aristokratian pesäke, sen hienon sivistyksen kehto, niin ei se meidän silmäämme näyttänyt sellaiselta. Keskikesän kuumuudessa sen katuelämä ainakin näytti kauniin yksinkertaiselta.

Kummankin sukupolven pukeutuminen oli kevyttä ja huolettomasti vaikuttavaa. Suhteessaan Helsingin Esplanadin kankeaan, kaavoiteltuun muotielämään kiiltävine kävelykeppineen, prekkatakkeineen, partoineen, upseerivormuineen, vallasnaisineen ja niiden matkijoineen, vaikutti Boston demokraattisesti. Se oli meistä miellyttävää katsella. Mutta se olikin kaikki, mitä me siitä saimme osaksemme. Pian tulimme huomaamaan, että kyllä mekin sentään kuulumme siihen siirtolaiskarjaan.

Me emme tienneet paljoakaan uuden maan elämästä, mutta hiukan olimme kuulleet siitä puhuttavan. Olimme kuulleet, että presidentti McKinley, joka hiljakkoin oli murhattu, oli ollut alkujaan nahkuri. Heikki tiesi, että tämä on "horiopin maa". Matti tiesi, että täällä sanotaan: "Mitään ei ilmaiseksi" ja "aika on rahaa." — Minä tiesin, että mantereen toisella puolella oli Sointula ja että minun täytyy löytää vain keino päästä sinne. "Horiopin maassa" olin päättänyt olla vain niin kauan, että saan kokoon matkarahat.

Kaikki tiesimme, että tämä on siirtolaismaa ja että tänne tulo ei merkitse samaa kuin mennä muihin maihin. Täällä on paljon kaikenkarvaisia kansallisuuksia ja meitäkin suomalaisia jo tuhansittain. Matti tiesi vielä senkin, että tätä sanotaan sulatusuuniksi. Tiesimme senkin, että kotimaamme kirkko ja monenlaiset sivistyslaitokset oli jo tuotu tänne vartomaan meitä.



Olimme jo saapuneet siihen "poortitaloon", jonka se kunnan siirtolaisvirkailija oli meille laivalla neuvonut. Olimme saaneet huoneen ja syöneet jo päivällisenkin ras-kaasti lastatulta pöydältä. Siellä oli suuri istumahuone, jota sanottiin "ronttiruumaksi".

Heikki oli raattiusseurassaan tottunut kuulemaan siivoa sivistyskieltä ja tuo nimitys tuntui hänestä hävyttömältä.

"Haiseva nimi," hän huomautti. Mutta "ronttiruumassa" oli suuri pöytä ja pöydällä oli ajan sivistysvälinei-tä. Siinä oli Suomi-Synoodaa ja Kansalliskirkkoa, hen-gellisillä ja maallisilla sanomalehdillä tarjottuna. Hengel-lisillä tarkoitettiin kirkkokuntain virallisia julkaisuja, maal-lisilla siirtokansamme "pisnesmiesten" omistamia lehtiä.

Papit ne niissä maallisissa lehdissäkin kyllä paljon kir-joittelivat; monet pisnesmiehet kun eivät itse osanneet kir-joittaa. Kirkollisista kysymyksistä niissä oli riitakirjoituk-sia. Oli kilpailu eri katsomuksien välillä uskonnosta.

Yhdessä asiassa ne näkyivät kuitenkin olevan yksimie-lisiä. Joillakin kaivosseuduilla oli ollut suuria lakkoja ja englanninkielisissä taantumuksellisissa lehdissä oli nostet-tu haukkumatulva union johtajia vastaan. Oli ollut vireillä oikeusjuttukin. Heitä syytettiin anarkistisyydestä. Yksi heistä oli Mr. Mitchell — yksi Amerikan loistavimpia pu-hujia, jolle New York on pystyttänyt muistopatsaan.

Meidän lehtemme olivat tehneet käännöksiä noista asi-oista ja panivat oman kannatuksensa siihen lisäksi. Sii-nä heidän omassaan ei paljon muuta kyetty asiasta sano-maan, mutta lausuttiin vain ihmettelyä, että täällä "vapaas-sa maassa", sallitaan tehtävän työlakkoja. Ja vielä enem-män oli noissa lehdissä ihmettelyä siitä, että sellaisille "kamalille" johtajille annetaan oikeuskuulustelujakin, joiden "rikos" oli itsestään selvä.

Olipa sentään jo yksi liberaalinenkin lehti. Fred Karinen omisti ja toimitti sellaista. Hän osasi kirjoittaa itse ja hänellä oli vielä kyvykäs toimittajakin, Kalle Haapakoski. Tuo lehti laski toisinaan pirteää pilaa siitäkin, miten hurskaat virkaveljet käsittävät sanan "vapaa maa".

Karisen lehti erosi siinäkin noista toisista, että sen toimittajat tiesivätkin jotain niistä asioista, joista he kirjoittivat. Mikä harvinaisuus! — Mr. Mitchell, esimerkiksi, oli tavallinen, isänmaallinen amerikalainen työväenjohtaja. Karinen todisteli tämän ja osoitti, kuinka typerää on puhua asioista, joista kirjoittajilla ei ollut aavistustakaan. Hän päätteli, että me, ulkomaalaiset yleensä, saisimme pitää pienempää suuta maan suurista asioista ja yrittää tehdä jotain valistuksen tapaista oman siirtokansamme keskuudessa.

Ilmotusreklameissa nuo lehdet olivat paljon edellä meidän aikamme lehdistä. En tiedä olisivatko ne muuten kyenneet niitä ylläpitämään, mutta niillä oli mitä ihmeellisimpiä markkinatavaroita, joita ei enää ole olemassa.

Ihmiskunnalta häviää toisinaan tärkeitä keksintöjä, joita ei enää voida löytää. Yksi ihmekapine noiden lehtien ilmoituksissa oli August Edwardsin Voltaristi, talismanni, ihmeitätekevine voiminen ja se on hävinnyt.

August teki meille Amerikan-suomalaisille kolttosien viedessään tuon ristin mennessään hautaan. Nyt meidän täytyy käyttää haisevia liljamentteja, kiropraktiikkaa, kristustiedettä ja kaikenmoisia puoskarinkonsteja päästäksemme reumatismista. Ne konstit kun ovat epävarmoja, eikä ihmekään! Kristustiede on pelkästään taivaallinen voima, eikä se tahdo tehota synnin turmelemassa ihmisruhossa. Liljamentti taas on pelkästään maallista laatua, eikä se voi saada aikaan parannusta. Kiropraktiikka on siltä väliltä, mutta huonot liitteet kumpaiseenkin. Voltaristi taas

sisälsi nuo kaikki voimat ja oli tehokas. Niinhän vakuutettiin ilmotusreклаameissa. Siinä oli taivaallisena voimana ristinkuva, vanha kokeiltu asia. Taivaallisen ja maallisen välisenä voimana oli sähkö. "Volta" merkitsi sähköä. Ja ihmisen selkään liisteröitynä se tuli yhdistettyä maalliseen, sillä ihminen on oikea Maailmanrannan Matti. Nuo ainekset siis ovat vieläkin olemassa, mutta arkkitehti on poissa. Samoin kuin meillä on olemassa kupariakin, mutta emme voi sitä enää karkaista ja tästä taas johtuu se ikävyys, että sultaanit eivät enää voi saada niin hyviä miekkoja, kuin esim., Rikhard Leijonamielen aikoina. Tiedämmehän Turkin sultaanin, esim., lyöneen miekallaan Leijonanmielen rautaisen ratsunuijan varren poikki, eikä miekkaan ollut tullut pienintäkään lovea.

Niin että — taantumusta on tapahtunut siinäkin, eikä vain meidän Amerikan-suomalaisten keskuudessa.

Enkä ole varma, onko meillä enää niin hyviä räätäleitäkään kuin niinä aikoina, mutta heidänkin ilmotusreклаaminsa ainakin ovat menettäneet paljon sen ajan tehoavasta runopitoisuudesta. Katsotaampa!

"Kansalaiset, huomatkaa! Herroiks' Sorsen vaatettaa. Takit, Prinssi Albertit, housut, liivit, sortuukit, Kaikki Sorsen *sovittaa*, mutta sen *lupaa* tehdä vaan. Saumat kestää housuissa, Sorseenit sen takaavat."

Sillä lailla niinä päivinä runoilivat housutkin! Luonnollisesti vanha, iänikuinen, pulppuava runonlähde — naimahomma — lauloi paljon koreampaa kieltä silloin kun kuulutettiin: "Olisiko ketään naimahaluisia, joka olisi suuttunut yksinäisyyteen ja haluaisi kanssani kirjeenvaihtoon, josta voisi seurata onnellinen avioliitto?"

Ikävä asia vain, ettei minulla satu olemaan muistisani yhtään noista jaloista hengen tuotteista runoina. Enkä tahdo ruveta asettamaan säkeitä jonkun toisen suuhun, omia tekemiäni nimittäin. Se olisi liiaksi julkeata.

Niin että onko yhtään liikaa sanottu kun väitän, että ilmotusreklameissa olemme *taantuneet*.

Varhaisempi siirtokansamme oli suureksi osaksi maa-seutujen väkeä Suomesta. Ainakin suurin piirtein oli se asettunut asumaan kaivosseuduille ja kaivanut niille asuinjuurensa. Osa oli ajanoloon erinäisten talouskriisien aikana hiljalleen siirtynyt korprien kannikkoihin ja aavikon lakeuksille ja jäänyt sinne muokkaamaan maata. Mutta osasta oli tullut kuljeksivia "migratory" työläisiä, joista parhaimmatkaan papit eivät kyllä pystyneet mitään irti saamaan ja kynimään, sillä ensiksikään ei heillä ollut mitään kynimistä ja toiseksi oli heistä tullut "Maailmanrannan Matteja", joiden sielu kaipasi parempia paimenia. Joe Hill'it ja Bill Haywoodit tulivat heidän sielunpaimenikseen tuona Amerikan työväenliikkeen heräämiskautena.

Mutta vuosisatamme ensimmäiset vuodet tulivat suomalaisen siirtolaisuuden huippukohdaksi. Syitä siihen oli moniakin, kuten Suomessa vallinnut bobrikoffilaisuuden aika ja sen synnyttämä asevelvollisuuden pakoilu, jota Suomen silloinen valtaloukkakin jossakin määrin suvaitsi, vieläpä edistikin. Mutta kaupunkien ammattiväen joukkosiirtymiseen oli muitakin syitä. Koneellinen tuotanto teki näet nopeasti tuloaan myöskin Suomessa ja se saattoi entisen käsityön perin huonosti kannattavaksi. Oli tultu sälli- ja mestari-aikakauden päättymisen ja koneellisen tuotannon syntymisen murroskauteen Suomessa. Puutyöala, pukujen ja jalkineiden valmistus olivat sellaisia aloja. Mutta Amerikan teollisuuselämän nousukausi Clevelandin paniikin jäl-

keen sen sijaan tarjosi kaikenlaisia tilaisuuksia taitaville ammattilaisille. Ja sellaisten seikkojen johdosta me Amerikassa saimme suomalaisen siirtolaisuuden loistokauden.

\* \* \*

Boston ei ollut suuri suomalainen asuinpaikka, mutta kummaksemme kuulimme, että sielläkin jo kävi "Kurikkasota". Oli pöydällä muutamia Aika-lehden numeroitakin. Pari poortitalon miestä oli aikeissa lähteä Saarellekin. Mutta kirkollisessa lehdessä ei näytetty vielä käytävän polemiikkia *Matin* lehdestä, eikä hänen saarestakaan. Se oli niistä kenties liian suurta pyhyiden pilkkaa, puhuttavien asioiden ulkopuolella. Mutta maalliset lehdet jo kävivät polemiikkia siitäkkin.

Vanhoillinen lehdistö tuomitsi yhdestä suusta sellaiset siirtolaisyrietykset häpeäksi kansallemme, mutta *Karisen* lehti ei hommaa kokonaan vastustanut. Se sanoi ihmisillä olevan oikeuden mennä uudisasutukseen. Mutta että *Kurikka* lehdessään kirjoitteli artikkeleita vapaarakkaudesta—se sai jo Mr. *Karisen*kin tuomion osakseen.

Mehän muistamme varsin hyvin, että *Kurikka* monissa asioissa oli tuulenpieksijä, eikä vähintäkään harkinnut artikkeliansa vedenpitäväisyyttä. Ne olivat tosin enimmäkseen abstraktisia yleishyökkäyksiä elinikäisen avioliiton huonoudesta, mutta ne otettiin vastaan julistuksina siitä, että avioliitto muka Saarella perinpohjin hävitetään.

*Matin* artikkeleissa oli kuitenkin hyviäkin kohtia, mutta kun sellaiset asiat tulevat alhaisella kehitysasteella olevan kansan kesken kiistojen esineeksi, ei se niistä muuta käsitäkään, kuin asian sellaiset puolet, että saadaan "ploosata" kuinka moraalisia tässä ollaan. Korkeaihanteiset tarkoitusperät leimataan törkeiksi opetuksiksi: "Eläkää kuin viimeistä päivää!"

Nuoret, hurjat merimiehet sen tulkitsivat sellaiseksi, mikä kukoistaa Bostonin sataman lähistöllä, suurissa illopaikoissa. Niissä oli komeita juomapaikkoja, joissa tehtiin kauppaa nostamalla niin monta sormea ilmaan, minkä kysyjä tarjosi. Vastaukseksi nosti kysyttävä niin monta sormea kuin hän vaati. Kun kauppa tuli, mentiin yläkertaan.

Jos merimiehet yleensä noihin kiistoihin osaa ottivat, puhuivat he sillä kielellä.

Yksi mies oli, joka sanoi kuulleen Kurikan puhuneen suurelle, innostuneelle kuulijakunnalle, "eikä siinä ollut teidän törkykasojanne." Mies oli loistopuhuja, päätteli hän.

Mutta poortitalon emäntä, tukevarakenteinen, touhuava, herranpelossa elävä, puhelias ihminen, tulkitsi parhaiden kristikansan käsityksiä Kurikasta. "Kyllä maar ne sellaiset puhua taitavat! Sitä herraa ne palvelevatkin, joka kyllä opettaa puhumaan, kun ajaa hänen asiaansa! Ja sellaiset synnilliset koohotukset johtuvat siitä, kuin mokomilla juuttailla ei ole mitään muuta tehtävää. Sellaiset pitää panna linnaan, tai ainakin tukkikämpälle työhön. Kyllä vähemmän kerkiäisivät viettelemään ihmisiä pahuuden teille. Joutessaan ne sellaisia kommuuneja perustelevat. Niissä sitten toistensa vaimotkin viettelevät ja väkisinkin ottavat. Hyi olkoon! Sanokaa vielä, eikö antikristus ole tullut tännekin. Ihme, että täälläkin maassa sellaisia siedetään."

\* \* \*

Me olimme jo pari viikkoa kävelleet Bostonin katuja. Kaupunki, joka ensinäkemältä miellytti silmäämme, oli jo menettänyt suuressa määrin viehättäväisyyttään. Heikki pilkkaili jo Mattia toisinaan siitä "opintomatkastakin." "Jokos olet paljonkin oppinut täällä poortitalossa?"

Rahamme olivat alkaneet käydä jo muutamiksi dollareiksi. Meillä oli oikeus etsiä onneamme, ajella sitä takaa. Kukaan ei häirinnyt meitä. Kengänpohjammekin olivat jo puhki, mutta mitäpä siitä! Olihan kesäaika.

Merimies kertoi, että Bostonissa on puistokin, jossa jokainen saa puhua mitä ikinä haluaa, poliisi ei häiritse. Me emme tosin ymmärtäneet mitä "vapaassa maassa" sellaisella puistolla tehdään. Me olimme kuulleet ja lukeneet niin monenlaisia käsityksiä "vapaasta maasta" poortitalossa, mutta emme vielä olleet kuulleet, emmekä lukeneet sitä, mitä nuo maassa "onnensa löytäneet" kirkolliset ja poroporvarilliset lehdet syytivät pari kolme vuotta myöhemmin, kun työväenlehdet alkoivat ilmestyä keskuudessamme.

Tähän asti ne olivat kiistelleet keskenään sellaisista pikkuasioista, kuin synnin luonteesta, työlakkojen johtajista, noin vain ollakseen viisaita hekin. Mutta nyt tuli eteen tosi taistelu. Ne olivat tulleet varmuuteen siitä, että siirtolaisten valistusasiat kuuluivat vain heille, papeille, piispoille, hautaantoimittajille, kapakoitsijoille, "realesteetti"-huijareille, maini-osakekaupustelijoille ja muille sellaisille. He olivat mielestään "tosisuomalaisia" ja heidän lehtensä ajoivat "tosikristillistä" asiaa.

Ja todellakin heidän lehdilleen tuli tosiyömaakin. Kun suomalaiset työläiset alkoivat ottaa osaa maan lakkotaisteluun: lakkoihin, poliittisiin puoluekampanjoihin, j.n.e., niin nuo, "tosisuomalaiset" tulivat "vigilanteiksi" ja alkoivat tehdä ilmiantoja taistelujen kärjessä olevista työläisistä. Myöhemmin ne saivat asekumppaneikseen työväen luopiolehdetkin, Fitchburgissa ja Duluthissa. — Makea, yksimielinen kokoomus "tosisuomalaisten" työväenliikkeen luopioitten välillä! "Ryssät saatanat pitää ajaa maasta pois" tuli tämän yhtymän jaloksi tunnukseksi ja kuularahojen keräys Man-

nerheimille käytännön yhteistyöksi, ja — väärät ilmiannot toisinajattelijoista. Mutta silloin ei meillä vielä ollut noita työväenlehtiä, paitsi Kurikan *Aika*-lehti, joka ei kuitenkaan koko lyhyellä ilmestysajallaan ollut todellinen työväenlehti, vaan ihannesosialistinen tuulenpieksijä. Mutta hälinää se kuitenkin sai aikaan näissä uusissa oloissa.

Me olimme vielä "poor Russian Finns", kun harhailimme Bostonin katuja pelokkaina ja epätoivoisina. Me emme vielä olleet ehtineet tehdä itseämme vihatuiksi "punaisiksi" maan työväen riveissä, eikä meidän porvaristoamme hyökkääviksi fascisteiksi ja korporatsioonien käytyreiksi.

\* \* \*

Ruotsalainen työnvälitystoimisto oli kuin olikin lähettänyt meidät työhön Laonian "katukaarasapalle", New Hampshiren valtioon. Meidät oli pantu koko "känki" lyömään lattioita "katukaaroihin". Matti ja Heikki kokeina kirvesmiehinä olivat alkaneet työhön hikeä vuotavalla vauhdilla. Minut Matti pani kiertämään sisään ruuveja. Nauloja ei käytetty.

Meidän kokoomusosastomme "formannimme" oli pitkäsäärinen, koukkunoukkainen ranskalainen äijä. Hän käveli sivu, katseli meitä hetkisen ja meni tiehensä hiukan päätänsä puristellen.

"Tiedätkös mitä se meinaisi?" kysyi Matti.

"Mitäs muuta kuin pumpsia," sanoi Heikki. Eikä aikaakaan, niin Mr. Peterson, ruotsalainen karpenterisapasta, tulee ja sanoo: "Mikäs piru teitä, miehet, oikein vaivaa?"

Me katsoimme toisiimme neuvottomina. Heikki oli paras ruotsista ja hän sanoi: "Miten niin. Onhan tässä yritetty. Eihän sitä nyt ensi päivänä luulisi sentään enempää vaadittavan. Vai onko työssä jotain vikaa?"



“No sir, good job,” mutta poosu sanoi minulle, että ne suomalaiset ovat “hulluja”.

“Hulluja!”

“Never mind, boys!”

Sitten Peterson puhui kuiskaamalla Heikille: “Tämän kaaran lattian täytyy kestää noin kaksi päivää ja te ajotte sen tehdä melkein päivässä. Se on teidän osatyönne. Pitää katsoa, että se kestää siksi kunnes seuraava kaara tulee teille valmiiksi. Jos työnne sattuu olemaan lopussa kun ‘isoja äijiä’ kävelee ympärillä, niin pitää mennä jonnekin, vaikkapa kaaran allekin maata. Mutta ei saa nukkua. Pitää kopistella vasaralla, jos äijät ovat lähellä. — Understand?”

“Yes, sir!”

Heikki hymyili, kun hän kertoi uutisen meille Matin kanssa. Sitten hän sanoi: “Liian paljon työtä! Eivätöhän vain mahda olla pirujaan täynnä! Eikös tämä sitten olekaan horiopin maa?”

Me olimme onnistuneet suhteellisen hyvin “in the pursuit of happiness”. Siitä Heikki ei oikein tykännyt, kun pantiin työhön Juhannuksen päivänä. Se oli meidän ensi päivämme. Heikki ei koskaan käyttänyt sitä meidän kuuluisaa voimasanaamme, mutta meiltä, Matin kanssa, se tahtoi päästä vanhaan tapaan.

Heikki sanoi: “Ne hymyilevät pilkallisesti tuolla toisessa kaarassa joka kerta kun te sitä tärriytatte.” Ja eräänä päivänä tulikin mies sieltä ja kysyi minulta: “What does that mean, that trrrrr?”

Sain, että se “means good.”

“Ahaa!”

Sappaan pesiytyneet jänkit olivat verrattoman toverillisiä miehiä. Heillä oli enimmäkseen talo mäenrinteellä.

Mr. Petersonillakin oli talo, pari lehmää, hevonen ja kai-  
kenlaista pikkukarjaa. Hän oli ollut sapassa jo kolmekym-  
mentä vuotta.

Ruotsalaisissa työläisissä on paljonkin mukavia miehiä  
ja Mr. Peterson oli yksi sellainen. Minulla oli onni pääs-  
tä vielä hänen työkumppanikseen, kun olin ollut pari kuu-  
kautta sapassa. Hän oli valmistustyössä. Poosu oli sa-  
nonut Petersonille: "Eivät ne näy saavan aikaansa kulu-  
maan niillä lattioilla kolme miestä. Ota sinä se nuorimies  
partneriksesi ja opeta hänet finistäjäksi. Niiden palkka  
nostetaan kahteen dollariin." — Kaksi dollaria oli sapan  
korkein palkka.

Peterson oli ryyppäilevä mies, eikä hän saanut palk-  
kaansa itse. Hänen vaimonsa sen otti huostaansa joka  
lauantai, kun tuli hakemaan äijää hevosella. Harvoin äijä  
kärryille kuitenkaan meni. Hänen juomarahanaan oli kak-  
si dollaria viikossa ja sen hän monesti jäi kuluttamaan ka-  
pakassa ja meni sitten vasta kotiin, milloin kerkisi ja miten  
kulloinkin pääsi. Enempää ei hän viikossa juonut, eikä hän  
koskaan toisilta ryyppyjä riunannut. Jos hänelle "triitta-  
sit", täytyi sinun juoda vuorostasi hänen "triittinsä".

Erikoistapauksissa sai Peterson vaimoltaan hiukan yli-  
määräistä juomarahaa. Kerrankin, kun presidentti Theo-  
dore Roosevelt oli junamatkalla idässä ja juna pysähtyi  
Concordissa, jonne oli vain muutaman mailin matka he-  
vosella, ja presidenttiään tietenkin täytyi Mr. Petersonin  
saada nähdä.

Mrs. Peterson ei halunnut lähteä matkaan ja me Matin  
kanssa pääsimme sitten huviretkelle. Heikki ei lähtenyt,  
koska tiesi, että siellä mennään kapakkaan.

Kun presidentti oli nostanut silinterihattuaan ja väläyt-  
tänyt suuria, valkoisia hampaitaan, meni hän takaisin vau-

nun ovesta ja me menimme kapakkaan pesemään pois maantien tomut kurkustamme.

Concord ei ollut läheskään niin miellyttävä kaupunki kuin meidän Laconiamme. Jo sen nimikin helähti korvassamme tutunomaiselta. Oikea helmi oli tuo lahdelmien, vesiputouksien, tuuheitten lehtojen, peilikirkkaitten järvien ja matalien kukkuloiden laidoilla kukoistava Laconia. Se oli vielä Walt Whitmanin "Amerikka". Kansan sydän sykki siellä vielä nuorta jänkkihuolettomuutta. Väestön ranskalaisperäisyys yhdistyneenä jänkkiamerikalaisuuteen oli nostattanut kauniin, hilpeän kansan. Siellä oli ajanmukainen katuvaunusappa, itsenäinen teollisuuslaitos, joka kävi viidensadan miehen voimalla. Kaikki katuvaunun osat tehtiin kotona. Sitten oli Laconiassa neljä, viisi kutomoa ja kehräämää joen rannalla. Mutta niihin oli kuitenkin McKinleyn trusti-Amerika lyönyt leimansa. Vain kaksi niistä oli enää käynnissä. Toiset seisoivat tyhjinä. Koneet oli viety pois, etelään, suurempien jokien varsille ja vieläkin halvemman työvoiman markkinoille. Mutta niiden kahden, käynnissäolevan tehtaan porteista tulvi vielä illoin ulos kauniita ranskalaissyntyperäisiä naisia.

Työväen uniotoimintaa ei Laconiassa ollut, vaikka yrityksiä siihenkin suuntaan oli ollut. Peterson pätkässä ollessaan kerran jutteli, että tänne tuli kerran sakki karpentereita pari vuotta sitten ja alkoi järjestää uniota. "Mutta me vanhat sokarit täällä, joilla on talot ja kaikki, emme sitä kannattaneet ja sakki lähti tiehensä. Sanoivat, etteivät halua tehdä työtä niin pienellä palkalla, eikä järjestymättömässä sapassa. Minä tiedän, että se ei ole oikein, yes, mutta minä olen jo vanha mies, ja mitä helvettiä, maailmaa tämä on kuitenkin."

Tästä jutusta meille selvisi, miksi meille "greenhand-

eille” oli niin hyvä vastaanotto täällä.

Kuitenkin vastasi elinkustannusten halpuus palkkaa. Meidän viikkopalkkamme oli kaksitoista dollaria. Täysihoidto, pesut ja kaikki, kolme ja puoli dollaria viikolta. Ruoka hyvää, puhtaasti laitettua, paljon vihanneksia ja aina kukkia keskipöydällä. Pöytätävät hienoja, mutta vapaita. Paljon hauskoja keskusteluja pöydässä.

Heikki, joka oli perin tarkka seuraamaan uuden maan tapoja, antoi meille usein illalla varoituksia, että tulee ottaa tarkasti huomioon sellaiset seikat, tai muuten tulemme naurunalaiseksi.

Miellyttävää väkeä tuo poortitalon väkikin oli. Ei heidän joukossaan tuntunut vaikealta, vaikka kielitaito olikin alkeellinen.

Boston oli ollut meille petollinen harhakuva, mutta Laconia oli todellisuus. Myönsimme jo mielessämme, että siirtolaisviranomaisen oli kunnan mies.

\* \* \*

Omaperäistä, paikallista kulttuuritoimintaa ei Laconiassa tietääkseni ollut, lukuunottamatta pallopelejä. Mutta niinä aikoina kukoisti kiertävä teatteri ja vaudeville. Puolivuotisena oloaikanani Laconiassa näin kolme Shakespearen näytelmää ja kaksi muuta.

Tietystikään en ymmärtänyt kieltä, paitsi Hamletin “To be, or not to be,” mutta en mitenkään olisi halunnut olla näkemättä yhtään näytelmää.

Matti ei Helsingissä ollut harrastanut teatteria. Paitsi sitten kun työväenteatteri oli alkanut toimintansa, oli hän hiukan innostunut nähtyään “Kovan onnen lapsia”. Hän oli saanut Heikinkin kerran katsomaan “Topra Heikkiä”, mutta se oli Heikin ensimmäinen ja viimeinen teatterireisu. Heikki tuomitsi sellaiset hiiden kattilaan.

Matti lähti nyt täällä, kun ei muutakaan tehtävää illoin ollut, katsomaan Shakespeareä. Niitä nähtyään hän pahoitteli, ettei tullut niitä mentyä katsomaan siellä, missä esitystä olisi ymmärtänyt. Jouduin hänelle tulkitsemaan näytelmien sisältöä, koska olin ne nähnyt jo Suomessa ja tunsin ne.

Toiminnan mies, sellainen kuin Matti oli ollut, ei voinut olla tekemättä, tai lukematta mitä vain oli saatavissa. Minulla oli mukanaani joitain kirjoja, m.m. "Iloinen Englanti" ja "Vuonna 2,000".

Matin taloustieteellinen kirja oli jo alkanut tulla liian moneen kertaan luetuksi ja hän alkoi silmäillä "Iloista Englantia".

William Morris siinä loihtii esille luokkavallasta vapautuneena, korkealla tasolla olevan "sosialistisen Englannin", onnellisena ja huolettomana elävän kansan. Jo ilmenee Matin tiukalle, päättäväisyyttä osottavalle naamalle hyväksyvän hymyn välähdyksiä! "Tjaa, onhan siinä paljon hyvääkin, hölynpölyn rinnalla. Hyvähän niistä on runoilijan kuvia piirustella, mutta toista se on toteuttaa niitä käytännössä," tuumaili Matti. — Hän luki myöskin Bellamin kirjan "Vuonna 2,000".

Kirjat muuten olisivat Mattiin hyvin vähän pystyneet, mutta ne vaikuttivat sen, että hänenkin päässään alkoivat liikkua kuvitelmat Sointulasta, Malkosaarella. Kävellessämme sunnuntaisin ympäristössä, alkoi Matti ottaa Saaren asiain kehityksen puheeksi.

Minulle tuli Aika-lehti ja siinä oli monesti Kurikan liioittelevia artikkeleita. Matti otti asian tällöin vielä epäväältä kannalta jutellessaan Saaren hommista, mutta hänen puheisiinsa tuli yhä enemmän sellainen sävy, että hän oli kiintynyt asiaan. Kerran hän jo sanoi näinkin: "Ei se

kyllä tämä kirvesmiehen työkään vanhemmiten mahda herkkua olla . . . . Kas vain kun sekin Mäkelä sinne Saarelle meni, vaikka hänellä olisi ollut varma työ meidän sanomalehdissämme, Suomessa. Paras kronikoitsija koko maassa. Maailmaan suuttunut lienee ollut hänkin.”

Heikki näkyi heti haistaneen Matin psykologisen muutoksen ja sanoi: “Sinnepä ne näyttävät vievän sinutkin, nuo humpuukikirjat. Mahtaa teillä siellä elämä olla makeata, kun siellä ei ole tätä teidän vihaamaanne sabatinpäivää, ei avioliiton siteitä, ei vihkimisiä, ei lapsen kastamisia, ei herranehtoollista, eikä synninpäästöä. Siellä ei ole ruumiin siunaamisia, eikä hautajaisseremonioita, jotka teistä ovat tarpeettomia. Siellä teidät kuopataan kuin hevosen raato sen jälkeen kun olette aikanne eläneet kuin porsaas pellossa.

“Mutta entäs jos kuningas määräisi teidät elämään niin kuin muutkin kristilliset ihmiset? Eihän Englanti ole mikään pakanamaa.”

“Sellaista minä vähän veisaan,” tuumaili Matti. “Mutta katsomassa minäkin sitä käyn ennenkuin menen vanhaanmaahan takaisin. Talven yli olen kuitenkin täällä.”

Kesä oli mennyt — ympäröivän luonnon puolesta elämäni kaunein kesä. Tutut, tiumat syksyn tuulet vinkuivat jo taas sapan nurkkien ympärillä. Lumikin vihloi lehdetömiä puiden oksia. Laconia osotti, että kesä osaa olla kauniskin. Mutta olivathan talven myrskytkin vanhoja tuttujamme! Takinkaulus pystyssä mennä kyyrötimme sappaan, mutta sappa oli lämmin. Mukavalta tuntui sen suoja talven tuiskuissa.

Mr. Peterson oli ollut minulle toinen, saman arvoinen oppi-isä, kuin vuosia sitten Kustaa Renfors. Hän oli antanut minulle opetusta, joka oli suuri arvoista täällä vie-

raassa maassa. Hän oli ollut toveri, todellinen työtoveri. Jos kysyi neuvoa, sait sen kuin isältäsi, mutta ilman mestaruusrehentelyä. Kuinka paljon tositoveruutta löytisikään työläisissä, jos ei sitä olisi myrkyttämässä työpaikasta kilvoittelu? Mikä enemmän kuin se hävittää ihmisluonteen parhaita ominaisuuksia?

Oli myrskyinen lauantai-ilta. Työkalut oli jo pantu työkaluarkkuun ja palkkapussi oli taskussa. Mrs. Peterson oli myöhästynyt tulla hakemaan Mr. Petersonia, mutta Peterson oli saanut kaksi dollaria paasilta.

Minä oli saavuttanut päämääräni. Matkarahat Sointulaan olivat minulla taskussa ja kolmisen kymppiä ylitsekin.

Tuntui hiukan ilkeältä sanoa Mr. Petersonille, että tämä oli viimeinen päiväni sapassa. Ilkeämmältä kuitenkin olisi tuntunut lähteä mitään sanomatta.

Olin kaiken päivää miettinyt, miten osaisin laskea parhainta luikuria, että kuittaamisellani näyttäisi olevan pätevä syy. Olin varma, että jos puhuisin asian niinkuin se oli, pitäisi hän minua suurimpana pöhlönä maailmassa. Tuntuipa vielä itsestäni, että todella sellainen olinkin. Sillä työpaikka oli parhain mitä minulla siihen mennessä koskaan oli ollut. Sen lisäksi olisi se ollut oppiaikaa sekä kielessä, että työssä, joita molempia surkeasti tarvitsin. Mutta asia oli siten tullut päätettyä ja peräytyminen olisi tuntunut vieläkin ilkeämmältä.

Pyysin Petersonia lähtemään ryypylle ja hän lähtikin. Hän piti kunnia-asianaan aina maksaa ensimmäisen ryypyn, koska oli kauemmin "kontrissa topannut". Niinpä hän teki nytkin.

Sanoin sitten, että se kyllä nyt kuuluisi minulle, koska nämä ovat läksiäiseni. Tämän kuultuaan kävi hän perin

hämmästyneeksi ja sanoi, että puhun pötyä. Eihän mies selvällä järjellä ollessaan lähde talven selkään huonosti puhuvana ja rahattomana. Mutta kun sitten sanoin, että minulla on joku läheinen sukulainen laivaveistämöllä paasina lännellä ja että hän on lähettänyt matkarahat ja sanonut siellä olevan pitkäaikaisen työpaikan, uskoikin hän lopulta, että tarkoitin totta, mutta sanoi, ettei minulla vielä ole missään parempaa työpaikkaa kuin Laconian vaunuverssaassa. Vasta sitten kun mies osaa puhua ja tehdä kunnollisesti työtä, niin sitten voi olla parempia paikkoja. Hän sanoi vielä, ettei hän nyt omasta puolestaan asiasta niin suuresti välittäisi, mutta kun paasi, joka on paras mies maailmassa, sinut laittoi parhaalle linjalle, niin se on vähän niinkuin loukkaus häntä vastaan.

Siitä en koskaan maininnut Petersonille, että olin sorvari, enkä puuseppä. Sanoin vain, että työ siellä vanhasamaassa on niin erilaista. Sorvinpenkkiin kuitenkin mieheni yhä vieläkin luotti, jos en Sointulassa löytäisi itselleni pysyväistä kaupunkia.

Ihmiset lienevät perusluonteiltaan paljon erilaisia. Monet toverini ovat sanoneet, että he, maailmanmiehiksi tultuaan, kiertävät maat ja mannut ilman pienintäkään kiintymystä minnekään. Mutta niin suureksi maailmanmieheksi en minä ole koskaan kuitenkaan päässyt. Nytkin kun matkustin junalla Canadian aavikkojen vihlovien viimojen halki, tuntuivat nuo seudut minusta ilkeämielisiltä, luotaan pois työntäviltä vihollismailta, joihin elämään jääminen varmaan tuntuisi samalta kuin olisi tuomittu Siperiaan. Laconia sen sijaan päilyi kirkkaana päivänpaisteisena, Thoreaun runosikermien kaunistamana, kukoistavana, heleästi naurahtelevana kaupunkina mielessäni, sellaisena jossa vielä oli jäljellä sitä, mikä elämässä on kalleinta. ni-



mittäin toverituntoa ihmisten välillä. Ollapa kuin Petersonilla pikku koti, sen sisältönä—perhe, puutarha ja kotieläimet! Kolmekymmentä vuotta elämää ilman taistelua! Suottako Mr. Peterson ihmetteli, että minulle, "greenhandi-suomalaiselle", ei kelvannut sellainen, kun kerran paasi oli minut valinnut "finistäjä"-harjoittelijaksi. — Siellä taustalla päilyi myöskin kaukana Helsinki ja Taatimäki. Monet toverini ovat niissä löytäneet onnensa. Mutta minä sen sijaan olen matkalla — Sointulaan!

\* \* \*

## KUNINKAAN MAA

Juna hiljensi vauhtiaan ja jarrut suhahtelivat tuntuvas-  
ti. Väsyneet, veltostuneet ihmiset havahtelivat, virkistyi-  
vät kuin olisivat saaneet uudestasyntymisen pesun. Heleät  
äännet vierivät hymyileviltä naisten huulilta. Unisia lapsia  
puisteltiin ja kohta ne olivatkin täynnä elämää ja riemua.  
Miehet laittoivat touhuissaan kapsäkkejään kuntoon . . . .  
Nuori, hoikkavartaloinen konduktööri ilmoitti: "Van-  
couver!"

Hänen äänessään ei ollut sitä mahtisointua, jota olin  
tottunut kuulemaan isieni maassa junan konduktööriltä.  
Siellä oli paikkakunnan nimen huutaminen ollut muka val-  
tion virkamiehen kopea julistus: "Riihimäki, viisitoista mi-  
nuuttia," tai "Toijala, leskirouva ja ravintola!" — Tääl-  
lä tuntui huuto "Vancouver" kanssamatkailijan toverillisel-  
ta ilonhuudahdukselta pitkän, väsyttävän matkan jälkeen.  
— Oltiin Tyynenmeren rannalla. Oltiin taas kuninkaan  
maassa!

Tämä tuntui tosin hiukan masentavalta. Canadalla ei  
näet ollut läheskään sellaista vaikutusta siirtolaiseen kuin  
Setä-Samulin maalla, Pohjois-Amerikan Yhdysvalloilla.

Mutta se asia täytyi sietää, koska Sointula oli rakennettu Canadaan.

## LUVATTU MAA

“Aasialaisen barbarismin vartija” ei täällä ollut valveilla, koska kiinalaista väkeä liikkui suurissa parvissa kaikkialla. Maan alkuasukkaiden, intiaanien, keralla olivat ne täällä “sotkemassa” europalaista sivistystä. Minkähänlaiseen raivoon lahtarirunoilijamme, Kaisla, tulisikaan täällä, koska hän melkein harmista halkeaa seisoessaan rajalla “idän barbarismia vartioimassa” siellä Mannerheimin linjalla.

Vaikka Englanti onkin koko maailman vanhurskaimpia maita, ei tuo hurskaus nähtävästi ollut ulottunut tänne asti. Oli käsillä joulu, mutta nämä pioneerimaailman “ruffiaanit” eivät siitä näyttäneet paljoakaan välittävän. Puhumattakaan nyt kiinalaisista ja muista “pakanoista”, mutta kun kristiveljemmekin sen olivat lyöneet laimin.

Suomessa olimme suurjuhlana viettäneet — olimmepa sitten jumalisia, tai jumalattomia. Samat sahdit olimme juoneet ja samat ilot pitäneet. Ja siellä, valkoisten lumihankien ja kirkkaitten tähtiöitten helmassa se vain tosijuhlaksi tulikin! Tuskin se täällä olisi sellaiseksi muodostunut, vaikka Jeesus olisi sydämessä elänytkin. Tämä on sakeitten aamusumujen ja päivittäisten, jatkuvien tihkusateitten höyryävä, harmaa maa.—Ja sellainen oli suomalaisten kristiveljemme joulukin täällä.

Sataman tienoilla oli suomalainen majatalo, poortila. Se oli kansallisuutemme keskus. Siellä oli nuoria, vielä parrattomiakin miehiä, lokareita, seilareita, hurjia, meluavia poikia. Mutta myöskin rypistyneitä, parran sisältä veikeästi, nuorekkaasti hymyviä äijännaamoja oli joukossa. Ly-

hyet vilttijakut ja piikkikengät todistivat heidän sankari-elämänsä aarniometsissä. Heidän käsiensä kautta olivat kulkeneet ne korkeat puutavararöykkiöt, jotka kaupungin laiteilla seisoivat. Heidän hartioillaan lepäsivät miljoonakorporatsioonit, pankit ja palatsit.

Pari sellaista äijää väitteli keskenään Matti Kurikan Saaresta. He olivat olleet Saarella hetken aikaa ja juttelivat näin:

“Ei ainakaan tämä mies ikipäivinä mokomalle saarelle jalallaan astu.”

“Well, eihän se nyt vielä, mutta kuka sen tietää, mikä siitä vielä tulee?”

“Piruako sellaisella komppanialla tekee? Mahapalkalla siellä työtä teetettiin.”

“Jaa, niin kylläkin, en minäkään sitä hommaa oikein ymmärrä, mutta ei se Matti ole sellainen kuin muitten komppaniain paasit.”

“Vai ei. Kuuluu aikovan ruveta värväämään tänne toisille komppanioille miehiä halvemmalla palkalla kuin mitä entiset miehet saavat.”

“Ei suinkaan sellaisessa perää ole.”

“On siinä. Oli vienyt kontrahdin sinne Saarelle hyväksyttäväksi, mutta miehet olivat siellä äänestäneet sen nurin.”

“Vai niin, mutta sen Matinhan pitäisi olla sosialistin. Eivätkö ne sosialistit ole komppanioiden pahimpia vihollisia?”

“Piru heistä kaikista tietää mitä ne ovat! Kyllä minäkin tässä maassa olen sellaista kuullut. Siellä Suomessa minä luulin, että ne ovat niitä keisarintappajia.”

Tuo keisarin tappaminen synnytti naurua ja toisiakin äijä yhtyi keskusteluun Matin hommista. Nurkassa kävi

nakkipeli — piinakkelia, kansalaistemme tulevaa valioajanvietetä, ei vielä silloin osattu pelata. Joku nakkipelin miehistä heitti joukkoon oman sutkauksensa hänkin: "On se vain sellainen Matti, että se antaa meille luvan viljellä vaikka veljemme omaisuutta, sitä lihallista tavaraa meinaan."

Niin kävi keskustelu. Siinä oli paljon terveitä, kuleksivien työläisten pohja-ajatuksia, mutta myöskin paljon heidän elämänsä tason todisteita.

Nämäkin, elämän varjoisille poluille tuomitut työläiset näkivät Kurikassa hänen varjopuolensa. Sitä, mikä Kurikassa oli suurta ja kuolematonta he eivät nähneet, eivät-kä ymmärtäneet. Mutta he eivät suinkaan olleet ainoat, jotka mittasivat koko työtätekevän kansan elämänarvoja pelkällä työpalkan rahayksikön suuruudella.

On kyllä totta, että onnettomimpia ihmisiä maailmassa ovat ne, joiden täytyy raataa pitkiä päiviä saamatta siitä korvaukseksi edes kunnollista ravintoa. Mutta se ei ole totta, että ne, jotka saavat parempaa palkkaa, jo sellaisenaan olisivat onnellisia. Siihen liittyy vielä monia vaikeita yhteiskunnallisia kysymyksiä.

Selvin ja jokapäiväisin kysymys on — mitenkä tuo palkka käytetään. Eikö totta, että se voidaan käyttää omaksi turmioksikin?

Ihmisen onnellisuuden kysymys on kaikkien kysymysten kysymys, jota kuitenkin vain harvat tosissaan tutkivat. Mutta luulen, että niiden, jotka tätä suurta kysymystä rehellisessä mielessä tutkivat, täytyy antaa tunnustusta myöskin Matti Kurikalle, sillä hänkin yritti opettaa ja kehittää niin hyvin kuin osasi onnellisuutta. Jos sellainen on huonoa työtä, niin Kurikka on tuomittava. Jos hän epäonnistui ja jos hänellä sillä historiallisella kaudella oli

puuttuvat tiedot ja riittämätön kokemus, se ei ole huonoa.

Mitä Amerikan tasavallan perustajat lienevät tarkoittaneet, kun he perustuslakiin liittivät sanat: "The right to the pursuit of happiness," onnen etsintäoikeus? Kenties tarkoittivat he sitäkin, että onnellisuutta ei voida antaa lautasella koko kansalle, vaan kunkin täytyy löytää onnensa itse, omilla ponnistuksillaan. He luultavasti ymmärsivät, että kaikki ihmiset eivät tule onnellisiksi samalla annoksella. Mitä he eivät vielä ymmärtäneet, oli se, että täytyy sentään panna sulku sille, että toiset ryöstävät toisten tilaisuuden tulla onnelliseksi. Meidän täytyy taistella se lisäke perustuslakiimme. Maailmassa on vasta yksi sellainen perustuslaki olemassa. Tehkäämme mekin sellainen!

\* \* \*

Kaksi miestä kapsäkkeineen tuli poortilaan. Hekin olivat niitä onnensa takaa-ajajia. Toinen oli Helsingistä, toinen Ishpemingistä, Mich. Olivat tulleet samalla junalla kuin minäkin, mutta emme olleet matkalla tavanneet. He olivat viipyneet pakaasinsa vuoksi. Minulla ei ollut pakaasia.

Samat mielikuvat, jotka olivat minut saaneet jättämään kàuniin Laconian, olivat saaneet heidätkin liikkeelle pesästään. Hekin olivat lähteneet "värkittä merelle".

Eskola oli jättänyt vasaransa ja kiilansa Helsingin kivimurtimolla heti kun oli saanut kasaan matkarahat Sointulaan. Hän oli nuorimies ja hiljan mennyt naimisiin. Ei vielä ollut ehtinyt tienata matkarafoja vaimolleen. Vaimo oli jäänyt työhön Helsinkiin.

Hakala, Ishpemingissä syntynyt nuorukainen, oli tehnyt saman tempun. Hän oli kuullut Kurikan puhuvan ja laulavan ihanteellislapsellisia Kalevankansan sointujaan ja oli innostunut äärimmilleen ja jättänyt työpaikkansa. Hän oli

ollut kaivoksen voimakoneen käyttäjänä, joka oli yksi parhaita töitä, mitä nuorimies voi saada. Hänkin oli jo perheellinen mies. Vaimo oli jäänyt kotiin. — Hän ihannoisi suuresti Matin laulua :

*“Jos etsit rauhaista rantaa, sinä maailman  
murjoma mies;  
Niin täällä on onnen kehto, sekä sointusan  
perheen lies.”*

Hän, samoin kuin mekin Eskolan kanssa, oli saanut tuossa tuokiossa päähänsä, että hän oli mitä surkein “maailman murjoma mies”, vaikka kukaan meistä ei todellisuudessa vielä ollut sellainen. Me olimme vain tulleet vihoihin kapitalismin kanssa abstraktisessa mielessä ja luulimme kurruttavamme kapitalismia lähtemällä rahattomina korpeen — näyttääksemme sille huutia.

Totta kyllä on, että meillä jokaisella oli ihanteemme takana varaventiilinä, että jos se ei ole mieleisemme, niin pääseehän sieltä pois!

Meillä oli sellainen, mutta kaikilla ei ollut. Oli todellisia maailmaan suuttuneita miehiä ja toisia, jotka maailma todella jo oli murjonut. He ponnistelivat sitkeästi uudisasutuksen vastuksissa. He ottivat Saaren kodikseen, tuli mitä tuli. Ja sellaiset ainekset Malkosaaren lopullisesti asuttivatkin, vaikka Kurikan hyvää tarkoittava, mutta lapsellinen, epäkäytännöllinen Sointula-ihanne kärsikin haaksirikon.

Yhteinen asiamme ja päämäärämme oli luonnollisesti tehnyt meidät heti hyväksi ystäviksi. Olimme lähteneet ulos poortilan tupakan savusta ja melusta.

Löysimme siistin kahvilan lähitienoilla. Kahvilassa oli

hiljaista, ei päivän aikanakaan ollut paljon väkeä. Otimme siellä itsellemme syrjäisen nurkkapöydän ja tilasimme kahvit.

Siistin paikan mukava lämpö ja turhista kohteliaisuuksista vapaa tarjoilu tuntui varsin hyvältä sumuisena, raskaasti vaikuttavana päivänä. Kahvilassa oli kaksi tarjoilijattarta. Näkyivät olevan ammattilaisia alallaan. Toinen heistä oli kaunis nainen, mutta toisen muodosta en koskaan ole tiennyt mitään, koska en häntä milloinkaan nähnyt omilla, luonnollisilla silmillä. Hän ei ollut ensimmäinen sellainen, mutta kylläkin ensimmäinen Amerikassa.

He eivät puhuneet suomea, mutta arvelin mielessäni, että ovat suomalaisia. Niitä he olivatkin. Se kaunis oli Tampereelta ja toinen oli Amerikan syntyisiä.

Kurikka asui niihin aikoihin Vancouverissa liiketoimiansa vuoksi. Hänellä oli pieni huone sen suomalaisen poortitalon yläkerrassa. Oli saanut kuulla, että uusia miehiä oli tullut, mahdollisesti Saarelle menijöitä. Ja Matti tulee kahvilaan kuin tuulispää.

Hän tunsu minut hyvin, ainakin ulkomuodosta. Satuun istumaan selkä oveenpäin kun hän tuli sisälle. Hän löi minua olalle aimo kämmenellä ja sanoi: "No, jopa niitä poikia sieltä näkyy alkavan tulla kuin turkista! Ovatko nämä toiset pojat myöskin Helsingistä?"

"Sieltähän minä olen. Nimeni on Eskola. Tämä toverini, Hakala, on Ishpemingistä."

"Eikös Kurikka suvaitse istua?"

Kurikka otti tuolin, heitti tukkaansa taaksepäin ja viittasi tarjoilijattarelle, että tuoda hänelle kahvit.

"Ovatko pojat Saarelle menossa?" kysyy Matti.

"Sinnehän me kaikki olemme aikeissa mennä, jos sinne otetaan vastaan. Mutta on ikävä asia, ettei meillä ole

kellään rahaa. Työtä kyllä pystytään tekemään,” selitteli Eskola.

Näimme kyllä, että Matti tunsu hiukan pettymystä meidän suhteemme, mutta ei hän siitä sanallakaan maininnut. Hän kysyi: “Ovatko pojat seuranneet Aika-lehteä?”

“Olemme.”

“Niin noh, jos pojat aikovat Kalevan kansan jäseniksi niin Saarelle voitte mennä. Ruokaa siellä on ja jonkinlaisia vaatteita. Tietysti pojat ymmärtävät, että siellä ei voi tienata rahaa. Jos tyydytte työskentelemään niinkuin toisetkin veljeskunnan jäsenet, että työpalkkanne menee Kalevan kansan jäsenmaksuksi, niin tervetuloa!”

“Kyllähän me nyt sen verran ymmärrämme.”

“Hyvä on. Pojat voivat sitten mennä ja tutustua veljiin ja sisariin Saarella. Luulen, että tulette ihastumaan seudun suuremmoiseen luontoon, lumivuorten valkokuipuihin, merivirtojen vuolauteen, kotilahden raikkaaseen veistöön, intiaaninaapureihimme ja sen sellaisiin. Ne siellä korvaavat alkuköyhyyttämme. Ja jos pojat myöhemmin haluavat tienata rahaa ulkomaailmalla, niin siihenhän on aina tilaisuus.”

“Tietysti me alkuaikoina tarvitsemme rahaa, koska elämme tämän kirousta ja ahneutta synnyttävän kapitalismin ympäröimänä, mutta lopullinen päämäärämme on luoda sellainen Sointula, joka perustuu meidän omaan työhön ja sen tuloksien nauttimiseen ja onnellisen elämän saavuttamiseen.”

“Me olemme suuren Natsarealaisen opin, ‘lähimmäisen rakkauden’, toteuttajia käytännössä. Me emme ole materialismin nappikauppatinkijöitä. Meidän työhommamme ei siellä vielä vastaa kulutusta, mutta toivomme sen asian pian voivamme korjata. Saarella on hyvä metsä. Suur-



ten vaikeuksien perästä saimme saaren omaksemme kuninkaan allekirjoituksella. Meillä on siis omaisuutta, mutta se on vielä luonnontilassa. Minun tässä väliaikaisesti täytyy toimia kauppavälittäjänä, vaikka se ei ole minun alanani. Suurten periaatteitten tähden täytyy monesti uhrata omat mielteensä.”

“Täällä kaupungissa asuvat kansalaisemme ovat enimmäkseen kapitalistisen työorjuuden pimittämiä ja raaistuttamia ihmisiä. En luule heistä paljoakaan saavamme veljeskunnan jäseniä. Heillä ei ole mitään muita harrastuksia kuin sen ‘viikkopalkan tienäminen’ ja sen kapakoissa ja muissa paheenpesissä tuhlaaminen. Siitä kyllä tulee varmuuteen, kun kuuntelee heidän juttujaan tuolla poortitalossa. Siellä se on minunkin asuntopahaseni siellä yläkerrassa. Se on niin pieni etten sinne voi kätkeä vieraita, mutta saatte sieltä huoneen tekin. No niin! Laiva lähtee aamulla ja parin vuorokauden kuluttua olette Saarella. Minun pitää nyt mennä. Näkemiin! Hyvää onnea matkalle!”

Niin tuo “kauppa-agentiksi” alistettu Natsaretin kirvesmiehen seuraaja jutteli meille. Kirjailijana ei Kurikka läheskään ollut saavuttanut niin korkeata tasoa kuin puhujana, olipa hän sitten puhujalavalla, tai persoonallisessa keskustelussa. Hänen kehityksensä runoilijana ja dramatishtina oli pysähtynyt alkuasteilleen epäilemättä siksi, että hän oli joutunut poliittisen taistelun johtoon, johon hän ei ollut sopiva henkilö. Hän voi aloittaa liikkeitä, mutta hän ei voinut johtaa niitä hyödyllisiin uomiin. Hän oli omanlaisensa mystikko, jonka olemus säteili persoonallista magnetismia.

Tällä kertaa oli hän kokonaan hänelle sopimattomassa toimessa ja vieläpä pukimissakin. Vaikka oli joulupäivä, oli hänellä huonosti sopiva päällystakki yllä, pitkävartiset saappaat, eikä hänen hartioille valuva tukkansaakaan ollut nyt

hyvin hoidettu, kuten ennen. Ei se nyt kruunannut hänen päätään profetaan arvolle sopivasti, vaan paremminkin teki hänet tukanleikkauksen tarpeessa olevan tukkipomon näköiseksi.

Tukastaan ei Kurikka kuitenkaan koskaan malttanut luopua, vaikka se tälläkin kertaa olisi ollut hänelle eduksi liikemiesten joukossa. "Tukka on sähköpatteri," sanoi hän. Uskoiko hän tukan omaa olemustaan todella sähköistävän, tai ei, en tiedä, mutta sen hän tiesi, että sillä on suuri psykologinen vaikutus hänen ympäristöönsä. Ja ympäristöstä se palasi häneen itseensä. Sillä tavalla se kylläkin oli sähköpatteri.

Puhujalavalla, pianon ääressä, puheenjohtajan tuolilla, huilun soitossa, y. m. sellaisessa tukka kylläkin muodosti hänelle samantapaisen kunniakehyksen, kuin sädekehä Kristuskuvasessa, tai leijonan harja eläinten kuninkaalle. Mutta hänen suurin heikkoutensa oli se, että hän liian paljon halusi olla liikkeen keskipisteenä. Hän ei tyytynyt olemaan vain johtaja, vaan hän rakasti olla *kaikkivaltias* johtaja. Hänen motiivinsa olla sellaisena eivät olleet huonoja, mutta kuitenkin tekivät ne hänestä huonon johtajan. Hän oli kohonnut nopeasti Suomen työväen henkiseksi johtajaksi silloin kuin työväellä ei siellä vielä ollut järjestöjä, eikä puoluetta, ja kun työväestön periaatteellinenkin puoli vielä oli hapuilevaa ja perusteitaan etsivää. Mutta kun tuo liike oli kehittynyt järjestetyn luokkataistelun asteelle, ei hän siihen enää kelvannut, eikä sopeutunut. Liike kehittyi ja varttui, mutta hän ei kasvanut sen matkassa.

Nyt hänelle oli tarjoutunut uusi tilaisuus. Pieni joukko kaivostyöläisiä Vancouverin saarella oli herättänyt keskenään kysymyksen, voitaisiko perustaa jonkinlainen maanviljelysyhdyskunta ja pelastua vaarallisesta ja huonosta

kaivoksesta. Joku heistä tiesi, että Kurikka on Australiassa yrittänyt rakentaa siirtolaa, mutta oli epäonnistunut. He kirjoittivat Kurikalle ja saivat hänet johtajakseen.

Alkuaan ei heillä varmaankaan ollut aavistustakaan siitä, minkälaisiin suurseikkailuihin tämä johti. Nämä työläiset unelmoivat toimintaa maakamaralla, mutta Kurikka maan ja taivaan välillä.

Mikä oli Kurikan suurin unelma? Se, että näyttää marxilaisille työväenjohtajille, että *hänen* kantansa oli parempi. Hän otti tunnukseseen vanhan heimoperusteen ja tulkitsi sen runollisesti, "Väinön kansa". Tällä Kalevalatunnuksella hän suunnitteli koota Suomen heimon hajanaiset ainekset ensin tälle pienelle saarelle Tyynenmeressä ja sitten laajentaa saarivaltakuntaansa, jos ei nyt juuri Japanin saarivallan rinnalle, mutta ainakin niin laajaksi kuin jalo "Väinön kansamme" ulottuu. Hän aikoi niitä ensin tuoda suurin joukoin Malcolm saaren ympäristölle tukkimetsiin ja sen tapaisiin yrityksiin, joista ne sitten hiljalleen muuttaisivat Kalevan kansan asumuksille, kun ovat palkkatyössä suorittaneet jäsenmaksunsa. Tämä hänestä oli ainoa keino, koska sadat sellaiset kuin me kolmekin tulivat Saarelle ilman rahaa.

- Hän ei niinkään suuresti välittänyt vaikka hän olisi välillisesti loukannut noiden toisten palkkatasoakin, koska hän selitti, että ne käyttävät palkkansa turmiokseen kuitenkin ja kapakoitsijoiden lihottamiseksi. "Väinön kansa tulee palkitsemaan tuon pikkuloukkauksensa työväelle monin kerroin näyttämällä sille tien vapauteen ja onneen."

Sellaisen ajatuksen ympärillä liikkuivat Kurikan unelmat.

Hänen henkisellä esi-isällään, Natsaretin kirvesmiehellä, lienee ollut samansuuntaisia unelmia hämärien raamatunkertomusten mukaan. Ja häntä syytettiin siitä, että hän

pyrki juutalaisten kuninkaaksi! Kristuksen sanotaan polveutuneen Davidin suvusta ja kenties hän käytti tuota perinnöllisyyttä apunaan kuninkaaksi pyrkiessään?

Mutta roomalaista ylivaltaa mielistelevä ylimystö ja pappisto ei halunnut kirvesmiestä kuninkaakseen. Ne olivat sen ajan käytyreitä ja tekivät Kristuksesta ilmiannon maaherralle. Todistukset lienevät olleet hataria, kuten yleensä keinotekoiset syytökset ovat, koska Pilatus ensi kuulustelunsa jälkeen sanoi: "En löydä mitään syytä hänessä." Mutta ylimmäinen pappi kuiskasi Pilatukselle: "Se on galilealaisia kapinapäälliköitä." (Galilean vuoristolaiset olivat hiljattain kapinoineet Augustuksen veroryöstöä vastaan.) Silloin Pilatus ymmärsi ja sanoi: "Ahaa!" Hän meni uudestaan raastupaan ja kysyi tiukasti: "Oletko sinä juutalaisten kuningas?"

Kapinallinen kirvesmies, jonka Jerusalemin köyhälistö juuri hiljattain oli ottanut vastaan suurella riemulla, kun hän sinne ratsasti aasilla, tiesi jo, ettei hänellä ollut pelastumisen mahdollisuutta. Hän tunsu aikansa valtaherrat ja vastaili maaherralle vallankumouksellisen tyyneydellä: "Sinäpä sen sanot."

Kun Pilatus sitten kummasteli, "mitenkä sinä uskallat vastata minulle sillä tavalla . . . etkö tiedä, että minulla on valta sinut päästää, tai tuomita", niin vastasi kirvesmies ylpeästi: "Sinulla ei olisi valtaa minun ylitseni, ellet olisi sitä saanut ylimmältä ryöstäjältä, keisarilta."

Sellaista ei Pilatus enää sietänyt ja hän ärjäsi: "Sinä olet pyrkinyt valtaan rosvojoukkojen avulla, samoin kuin esi-isäsi David. Sinä olet tehnyt hyökkäyksiä temppeliin joukkosi kanssa ja olet toivonut, että rosvojoukkosi huutaisi sinut kuninkaaksi."

"Minun valtakuntani ei ole tällaisen maailman valta-

kunta,” väitti kirvesmies.

“Vai niin,” hymähti Pilatus, luki tuomion, pesi kätensä ja kirjoitti ristin päälle hepreaksi, kreikaksi ja latinaksi: “Jeesus Natsareenus, juutalaisten kuningas.”

Kurikka oli myöskin ollut vieraan vallan alle alistetun maan kansankapinan alkutekijöitä. Hänetkin oli hänen oman maansa ylimystö ja papisto tuominnut ja yrittänyt usuttaa korkeimman vallan edustajia, kenraalikuvernööriä myöten, hänen niskaansa. Mutta onneksi hänelle, ei valta-herra tehnyt heille samaa palvelusta kuin Pilatus, vaan tyytyi ankaraan varotukseen: “Olla havaitsematta hänen kansallisuuttaan ja olla loukkaamatta venäläistä partaa ja valtakunnan yleisetuja.”

Olisipa hänkin ollut neljännes vuosisataa myöhemmin noiden omien suomalaisten valtaherrojensa edessä, niin olisivat ne — sosialistiluopio apureineen — hirttäneet hänet.

Mutta hän oli jo silloin puhdistanut synnyinmaansa tomut jaloistaan ja yritteli nyt British Columbian saarella perustaa Suur-Sointulaa, ei Leminkäisen miekalla, mutta Ilmarisen vasaralla ja Väinämöisen kanteleella. Hän luo valo-väylän kapitalismin orjuudessa raataville, pimitetyille työläisille. — Mutta hänkin joutui tunnustamaan, että “minun valtakuntani ei ole tässä maailmassa.”

\* \* \*

Me istuimme kauan kahvilassa. Elämä hymyili jälleen sateisen sään raskaudesta huolimatta. Tarjoilijattaret liikkuvat varmoin askelin työssään, hymyilivät ammattiinsa sopivalla tavalla ja kantoivat käsivarrellaan suuria astiapinoja.) Kamiinan tuli välkähteli leppeästi lasien takana sini-punaliekkissään. Se tuli loi varjonsa minun silmissäni aina vain siihen toiseen tarjoilijattareen.

Me olimme jättäneet elinehtomme ja olimme “poikki”.

Mekin tunsimme, että Messias oli sähköistänyt väsynyttä, epäröivää sieluamme. Me elimme Sointula-ihanteissa. — Ajallaan sekin oli elämän leipää! Tovereillani oli kaukana takanaan kainaloiset kanansa. Minulla ei sitä ollut.

Matti oli saattanut meidät laivalle ja laiva kulki kierrellen satojen saarien lomitse. Ahtaissa salmissa kuohuivat nousu- ja laskuveden murteet, synnyttäen vaahtoavia pyörteitä, nieluja, jotka ahnaasti juovat vettä. Nuo vedet kuitenkin sen pohjattomista syvyyksistä salateitään palaavat takaisin, mutta nielun saaliiksi joutunut laiva, tai vene ei koskaan palaa. Tämä on vesien karkeloa. Joet ja kosket muodostavat eteenpäin rientävän marssin, mutta valtameren levottomat nousu- ja laskuvedet muodostavat tuhatvaiheisia vesien karkelotansseja, manööverejä ja taisteluja.

Epäilemättä nämä valtavat vesien kuohut olivat tehneet vaikutuksensa Kurikammekin romantillis-runolliseen mielikuvitukseen. Ilmankos hän niistä meille olisi maininnut. — Kiertäessämme elämämme lyhyttä rataa me silloin tällöin seisahdamme ja aivan kuin lapsi katselemme kummeksuen elävän luonnon ihmetöitä.

Tunsimme omituisen nytkähdyksen laivalla . . . Mitä nyt? Ooh, potkuri on vain pantu pyörimään taaksepäin.— Olimme saapuneet pahimman taitekuohun, Seymour Narrow'in, lähistölle. — (Kurikka oli jo antanut tällekin uuden, suomalaisen nimen, "Simon Aro", koska sekin seutu oli tuleva kuulumaan Suur-Sointulamme uusille Väinölän ahoille, Kalevalan kankahille.)

Vaikka vuolaat merivirrat ja ympäristön ikivihreät metsät, saaristojen koskemattomissa povissa pitävät mieltäsi viireillä, niin kaikella on rajansa. Utelias mielemmekin tulee täysin ravituksi, samoin kuin nälkäinen vatsammekin. Sekin tarvitsee ruuansulatusrauhansa. Haluat istua nurkkaasi,

sulkea silmäsi ja sulkeutua omaan kammioosi. — Emme näet voi nauttia määräänsä enempää mistään elämän leivästä kerrallaan. Emme voi juopua mistään elämän nesteestä jatkuvasti.

Kun havahdin, oli laiva jo kulkemassa "Simon Aron" väylää . . . . Vielä nytkin tuntui levottomien pyörteitten epäluotettava painovoima rynnistelevän laivan kylkiä vastaan ja liitteet narahtelivat. Taitava perämies manööveraili sammuvien kuohujen keskellä.

Nuori intiaani oli istunut lähelleni nukahtaessani. Syn-tiinlankeemisen kirous oli jo lyönyt häntäkin, sillä hän oli jo lähtenyt paratiisistaan, Alert Bay'stä, Vancouverin saarella, ja mennyt työhön jonnekin tukkikämpälle. Hänelläkin oli jo päällään monivärinen vilttitakki.

En vielä yritellyt puheisiin englanninkielisten kanssa, paitsi jotakin kysyäkseni, mutta arvelin, että jos tuon kanssa yrittäisi. Kummakseni huomasin heti, että ymmärsin häntä paremmin kuin tavallisia kielenkäyttäjiä, jotka puolin sanoin, ilman painoja läyskyttelivät kieltä.

Kysymykseni hänelle olivat tietysti perin yksinkertaisia ja samallaisia olivat hänen vastauksensakin. Sain tietää, että hän asuu meidän naapurissamme, Alert Bay'ssä, ja että hän käy työssä vain silloin tällöin, ei aina. Ajattelin, että tämän maan alkuasukas on nähtävästi meidän Lapatossumme kannalla, joka sanoi, että "töihin, töihin, mutta ei kaikkiin töihin, eikä joka päivä." Hän kertoi käyneensä monesti meidän Saarellakin ja tykkäsi "Longhair Kurikoosta", se on pitkätukkaisesta Kurikasta. He olivat kaataneet kanoottipuun Saarellamme ja työpaasi, Mr. Oberg, oli mennyt nuhtelemaan. Mutta "Kurikoo" oli tullut ja sanonut: "Sinun pitää oppia tietämään maan lakejakin vähän. Niillä on lupa kaataa puu mistä haluavat. Sitä-

paitsi alkuasukkaiden suosio on meille täällä suureksi hyödyksi. Heiltähän me monesti olemme saaneet ostaa peuran dollarilla ja halibutin suuren kampelan viidelläkymmenellä sentillä. Siksi toiseksi periaattemme on ihmisten veljeys. Ja kuka tietää, vaikka naapurimme olisivat aikoinaan olleet veljeskansaamme siellä Altain vuorilla.”

Alkuasukas ei tosin selittänyt tuota asiaa noin perinpohjaisesti. Sen kuulin vasta Saarella. Hän sanoi vain, että “Kurikoo gives hell to Mr. Oberg.”

Laiva oli pysähtynyt Alert Bayn laituriin ja jättänyt meidät ja intiaanimatkustajat siihen ja jatkanut matkaansa Alaskaa kohti. Oikea metsä monivärisiä Totem-Paaluja kummitteli intiaanikylän laiteilla. Heillä on heidän oma historian kirjoitustapansa. Anthropologit jo hiukan tuntevat Vancouverin saaren alkuasukkaiden elämän vaiheita, mutta paljon on vielä työtä jäljellä sen selittämisessä.

Jos meidän Suur-Sointulamme olisi onnistunut Kurikan suunnitelmien mukaan, olisimme kenties myöhemmin yliopistossamme päässeet selville, että he ovat meidän jaloa “mongolialaista” rotuamme ja he tietysti olisivat tämän uskoneet ja liittyneet meihin ja sillä tavoin vahvistaneet Väinön kansaa

Intiaanit olivat menneet mökkeihinsä ja me vartoilimme omaa pikku laivaamme Sointulasta. Kolme vanhaa helsinkiläistä toveriani ajoi “Vinetan” lopulta laituriin. Yksi heistä oli tehnyt kiertomatkan Matin mukana Australiaan ja tullut sieltä Malcolm saarelle. Kaksi puuseppää oli tullut suoraan Helsingistä.

He olivat tehneet keskenään oikean salaliiton demonstrierata Saaren surkeutta. Olivat antaneet parran kasvaa sakealle sängelle. Puku oli heillä Sointulan verstaassa huonosta kankaasta tehty, vilttijakku, joka oli sateissa men-



nyt kurttuun, lakit olivat ränssistyneet työhommassa. Heillä oli karkeatekoiset työkengät jaloissa.

He olivat vetäneet parrottuneen naamansa syvälle hartioiden väliin ja katsoa tuijottivat minua hetken surkeuksissaan. Toveritani he eivät tunteneet.

Hetken kuluttua alkoivat he aivankuin puolipiloillaan naureskellen puhella minulle ja kysellä, missä muka olen niin kauan viipynyt heidän jalosta seurastaan.

He olivat ennen olleet hienompia miehiä kuin minä. Tulipa nyt kerran minunkin vuoroni komeilla! Minulla oli vielä Helsingin räätälin tekemä puku, kevyt amerikalainen päällystakki, plankkikengät ja kalossit. Toverini olivat vielä paremmissa pukimissa. — Siis kolme herraa ja kolme jätkää!

Ishpemingiläinen masinisti katseli näitä miehiä hiukan kummissaan. Me Eskolan kanssa jo sellaiset asiat tiesimme. Mutta masinisti ei ollut kulkenut missään; hän oli nuorempi meitä ja hänen lapsellisessa mielikuvituksessaan ei ollut mitään tällaista Saaresta. Hän oli innostunut Kurikan puheesta, ihastunut hänen huilun soittoonsa ja ihanteellisiin lauluihinsa. Matkallakin hän oli maininnut näistä mieleensä jääneistä säkeistä:

*”Jos etsit rauhaista rantaa, sinä maailman murjoma mies,  
Niin täällä on onnen kehto, sekä sointuisan perheen lies.”*

Ne olivat tulleet hänen mielisäkeikseen, mutta matkan kestäessä oli hän jo monesti puoli-itsekseen ihmetellyt, että “kauaksipa se Matti menikin!”

Selvästi voi, jo huomata, että tämä laivamiestemme puolipiruuksissaan tekemä ilveily teki häneen pahan vaikutuksen. Vancouverissa hänen ihanteellinen innostuksensa oli

vielä kohonnut ilmiliikkiin, kun kuuli "Messiansa" puhuvan mutta sen jälkeen oli se alkanut hiljalleen sammua parivuorokautta kestävän matkan syksyisessä sumussa.

Masinistin innostus lakastui Saarella heti ja hän poistui jo seuraavassa laivassa. Mutta ei kukaan meistä ollut todellisia, sitkeitä korpi-Sointulan rakentajia. Me kaikki palasimme takaisin "kapitalistimaailmaan" muutaman kuukauden kuluttua.

Voin kuitenkin varmuudella sanoa, että me emme olleet kommuunin kustannuksella vetelehtijöitä. Eikä meistä kukaan murissut jälestäkään päin, että teimme työtä ilman palkkaa. Ymmärsimme sen verran, että meitä ei kukaan Saarelle pakoittanut.

Toveri Alfred muuten tulkitsi parhaiten sellaisten mököttelijöiden puheiden ontouden. Hän oli savolaisten sanasutkauksien filosoffi ja sanoi: "Minä olen tehnyt työtä mahapalkalla kaiken ikäni ja vielä halvemmallakin, koska olen velimiehelle Suomessa velkaa piletinikin hinnan tänne Sointulaan. Täällä olen muutaman kuukauden aikana tullut 'Kalevan kansan' osakkeenomistajaksi."

"Vinetan" koneenkäyttäjäksi oli Vikki. Hän oli pirteää huumoria täynnä oleva ja hauskoja juttuja lasketteleva mies.

Saaren ainoa pullanpyörittäjä oli se kolmas mies. Hän oli hurjanluontoinen liikemiestyyppi, hiukan koppava, mutta levottoman ihanteellinen luonne. Ellei hänellä olisi ollut tuota ihanteellista huikentelevaisuutta, olisi hän aikoja sitten ollut miljonääri.

Monet kerrat hän alkoi leipuriliikkeitä, jätti ne siihen ja alkoi taas. Muutamia kuukausia Venäjän vallankumouksen jälkeen hänellä taasen sattui olemaan liike, jossa oli kymmenkunta miestä työssä. Mutta Siperiaanpa tietten-

kin hänen piti lähteä! "Perkelekkö täällä, kapitalistimaassa, viitsii pisnestä runnata," sanoi hän minulle, kun poikkesi mennessään katsomassa. Hänellä oli mukanaan kahdeksantoista vuotias poikansa. Ja kun käskin hänen poiketa talossa jälleen palatessaan, heitti hän minulle äkäisen silmäyksensä. Mutta parin kuukauden päästä palasi kuin palasikin hän ja poikkesi talossa. Karjalassa kävi hän myöskin kaksi kertaa myöhemmin ja tuli äkäisenä takaisin, kun ei ollut saanut paasin "jopia" uudessa, mekaanisessa leipomossa.

Hän se Kurikan kanssa Australian kautta Saarellekin tuli. Hän ainakin juoksi onnensa perässä. En sitten tiedä, onko hän löytänyt sitä. Mutta Karjalassa kävi Vikkinen, vaan ei ollut tyytyväinen. "Foremannin jopi" puuseppäsapassa Californiassa oli parempi. Alfred meni myöskin Karjalaan, mutta ei tullut takaisin. Hän nähtävästi löysi sieltä sen mitä hakikin.

He kaikki kolme olivat silloin alle kolmenkymmenen iässä ja vanhojapoikia silloin, kun sillä "Vinetalla" seilailimme. Mutta muuten tunnustan, että harvoin olen tavannut niin reiluja poikia.

- Albert Bay'stä suoraan Sointulaan olisi ollut noin viisi mailia matkaa, mutta Alfred ei ajanut suoraan Sointulaan, vaan lähti risteilemään rannikkoseutuja. "Vinetta" söi puita ja puut eivät Saarella mitään maksaneet. Hän teki ensin kierroksen pikkusaaren ympäri, joka oli Sointulan ja Albert Bay'n välissä. Minunko kiusakseni hän sen mahtoi tehdä? >

Minä yksinkertaisesti rakastuin Saareen. Siinä oli pieniä puita ja heikkoa kasvullisuutta, mutta minä jo istutin sinne mielessäni suojakuusia ja hedelmäpuita. Sointuisan perhelieden paikankin jo valitsin. Hurmia kasteli jo kuk-

kia puutarhassa. Minusta hän oli siellä paljon todellisemmin, kuin että olisi ollut siellä kahvilassa Vancouverissa tarjoilemassa. Intiaanikanoottikin oli jo saaren poukassa, jolla me Hurmian kanssa seilaamme Sointulaan.

Kun me kerromme omista mielteistämme, toiveistamme, tai tekemistämme töistä ja toisista, me tietysti aina valhettelemme sen minkä kerkiämme. Me kerromme vaan sellaiset seikat, jotka ovat kunniaksemme, mutta sellaiset salaamme, jotka joko tekisivät meidät naurun alaisiksi, tai muuten meitä vahingoittaisivat. Todellisia lankeemisiämme lemme paulaan me emme koskaan kerro; paitsi kautta rantain — ja tavallisesti panemme ne jonkun toisen päähän. Ja jos olemme kirjailijayritteliäitä, panemme jonkun karakteriparkamme kamppailemaan omissa kohtaloissamme. Jos olemme säveltäjiä, valittelee musiikissamme joku toinen sydämemme tuskia. Me vain viheltelemme ja katselemme sivusta! Milloin ikinä teemme rakkaudentunnustuksia armaallemme, vannomme, että hän on se "ensimmäinen". Me pelkäämme tunnustaa hänelle niitä entisiä, koska hän voisi luulla, että me vieläkin olemme kiintyneet siihen entiseen. Ja jos olemme leskiä, niin silloin emme sitä nyt voi juuri salatakaan, mutta sittenkin uutta kosiessamme rakastamme häntä enemmän. Kuinkas muuten!

Saaren mieltymiseni minäkin kerroin tovereilleni "Vinetassa", mutta että Saaren sieluna oli Hurmia, se tarjoilijatar Vancouverissa, siitä pidin suuni visusti kiinni. En osaa sanoa, pelkäsinkö sitä, että joku toinenkin voisi rakastua Hurmiaan, kun saisivat tietää, minkälainen enkeli hän on.

Vikki pisti uusia halkoja "Vinetan" pesään. Tuli räntisi rattoisasti. Hämärtyvän illan huurteissa löivät valosoihdut heikosti pikkusaaren matalan kukkulan laiteille.

“Vinetta” kynti tulisen vatsansa voimalla Tyynenmeren saaripoukamien fosforivaloa kipinöivää vettä. Pilvet olivat haihtuneet ja taivaalta tuikkivat tähdet, samat tuttavat, avaruuksien vilkuttajat, kuin siellä kotoisellakin taivaalla Suomessa.

Olin kertonut tovereilleni Saarella asettumisaikeistani ja lisännyt siihen, että nain intiaanitytön, jotta meillä on kaksikin kyläpaikkaa, joihin Saareltamme pistäydymme.

Vikki naurahti suunnitelmilleni ja ikuisen hymyilynsä valaistuksella alkoi jutella, ettei minun mokomalle saarenystyrälle tarvitse mökkiäni tehdä, jos intiaanitytön nain. Niillä on täällä parempiakin paikkoja. Ja täällä on lähistöllä eräs vanha äijä, Billy May, ja hänellä on intiaani “squaw” vaimona ja hän lupaa antaa karjafarminsa perinnöksi sille suomalaiselle, joka ensiksi nai intiaanitytön. Valkoiset naiset ovat hänet ennen aikaan pahasti suututtaneet. “Kyllä minullakin sama temppu on mielessä ollut, mutta ei käy päinsä, kun tuli kaupat tehtyä siellä isien maassa ja vielä oikein sormuksella vahvistettua,” lisäsi hän.

“Vai niin,” tuumailin, “mutta onkos tänne niinkään turvallista tuoda oikein omintakeista emäntää? Eikös täällä vallitse käytännössä se Matin vapaarakkauden oppi?”

Vikki korjaili tulta koukullaan ja sanoi: “Sellainen se täällä Amerikoissa kuuluu olevan käytännössä muuallakin. Niin että kai sitä täälläkin sen omaisuutensa perään katsoa saa, varsinkin jos sattuu olemaan niitä koreampia.”

“Joko moneltakin on viety?”

“En minä heistä lukua ole pitänyt, mutta kun mä totta puhun, ei se täällä elämä siinä suhteessa sen kummempaa ole kuin muuallakaan.”

“Matin ihanteelliset esiltemät ovat meille vain sunnuntaiseremoniaa. Täytyyhän olla sellaisiakin, kun meillä ei

ole kirkkoa, eikä pappia. Mutta täällä on Pelle-kallen sakki, pahasuusia nuoriamiehiä. Ne koiruuksissaan ovat täällä pelotelleet joitakin narreja jo pois.

“Eräskin peltiseppä, elähtänyt mies ja hänen nuori vaimonsa tulivat tänne. Mies oli peloissaan kysellyt joltakin siitä asiasta. Pelle-Kalle huomasi, että mies oli kovasti peloissaan vaimonsa suhteen. Seppä oli pajassa työssä ja pajan seinissä on suuret raot. Koko tuo nuorten miesten sakki meni kerran sitten vähän ennen kuittausaikaa pajan lähetyville ja alkoi pensaikossa, pajan ulkopuolella, puhella muka salaa sepältä, että se Oskari kun taas oli keskellä päivää mennyt sen sepän kämppään. Kyllä minä sepän tilalla sellaiset Oskarit kämpistäni karkottaisin. Toiset muka varoittivat, ettei saa puhua niin kovaa, sattuisi seppä vielä kuulemaan, niin kyllä sen tiedät mitä siitä seuraisi.”

“Ja entäs sitten, mitä siitä seurasi?”

“Ei sen kummempaa, kuin että seppä seuraavassa laivassa lähti vaimoineen pois. Hän ei enää mennyt pajaan työhön. Ruokapöydässä vain viittaili,, etteivät tällaisessa pesässä oikeat ihmiset asu.”

\* \* \*

*“Miksi jätit, Hugenotit, ihanaisen Ranskan maan?  
Miksi lähti William Penn, kauas Pennsylvaniaan?  
Miksi ahtaan suvun luota läksi muinoin Abraham?”*

*“Miks’ ei jäänyt Väinön kansa kauas Uralvuorten taa?  
Miks’ ei nytkään Suomen nientä omanansa pitää saa?”*

*“Siksi, että vanhat kaavat, järjestelmät kankeat  
Salpasivat hengen voimat taantumuksen karsinaan.*

*“Siksi jätti Hugonotit vanhan Ranskan ahtahan.  
Siksi läksi Abrahami, siksi läksi Wiljami,  
Siksi kansa Kalevan.”*

Matti Kurikka.

\* \* \*

*“Rakentakaa, yritekää aikakaudesta aikakauteen!  
Kun rakennusaineet ovat valmistuneet,  
niin arkkitehti ilmestyy.”*

Walt Whitman.

\* \* \*

Suurrunoilija ei tarvitse paljoa sanoja, eikä rytmien poljenta. Whitman liikkuu vaatimattomasti suurissa periaatteissa. Hän tulkitsee noilla koruttomilla sanoilla kansanvalistuksen tärkeyttä, että ainekset tulevaan, todelliseen demokratiaan valmistuisivat. Kun teknillinen ja taloudellinen kehitys on tullut sosialismia edellyttävälle tasolle, niin arkkitehti ilmestyy. Hän käsittää, että on täytynyt olla paljon hataria periaatteellisia pyrkimyksiä ennenkuin on voinut tulla Marx. Marx myöskin valmisti raaka-aineita ja teki piirustusluonnoksia, joita ilman ei olisi voinut tulla Leniniä, eikä Stalinia. On täytynyt olla paljon Baabelintornin rakentajia ennenkuin on voitu rakentaa Neuvostoliittoa.

Meidän Kurikkamme ei vielä ollut todellinen arkkitehti, mutta hänkin sentään osaltaan teki rehellistä valistustyötä — ja haaveili. Whitman edusti ja tulkitsi vasta nuorta Amerikan porvaritasavaltaa, mutta hän näki kangastuksia sen järjestelmän ulkopuolellakin. Kurikka edusti ja tulkitsi Suomen nousevan työväenliikkeen aamunsarasusta. Jospa hän ei jaksanutkaan kulkea sen mukana keskipäivän kirkkauteen, niin siitä ei häntä suinkaan voida

asettaa meidän aikamme rääkyvien luopiokorpien, haaskalintujen liutaan.

\* \* \*

Viisitoista mailia pitkän Saaremmen aurinkoinen länsieteläinen rannikko oli suojassa valtameren vesivuorien vyöryiltä. Vancouverin saaren rantakalliot sitä suojelivat. Mutta köyhän Saaremmen itäpohjoisrantaan, josta mannermaa kaukaa siintää, niin jo tunnet merien äidin voimien liikunnan jalkaisi alla! Näet mantereella ja Vancouverin suursaaren puolella lumivuorien hohtavat huiput, jotka ikilumissaan kohoavat pilvien ylle. Juroina ja ylpeinä ne katsovat toisiaan laajan vesiväylän ylitse. Vihreillä, metsäisillä jalustoillaan ne seisovat vartiopaikoillaan. Vuosituhannet ovat niiden minuutteja ajassa. Jääkausien vaihteista alareunoillaan voivat joskus vaihtaa sanankin keskenään. Meille ne puhuvat sitä kieltä, minkä oma mielikuvituksemme niiden suuhun asettaa. Mahtavuuksissaan ne eivät puhu meidän kieltämme, vaan meidän on opittava ymmärtämään niiden.

Me olimme asemiltamme ja kotikonnuiltamme irti reväistyä kansaa. Yhteistä meillä oli kielemme ja osaksi periaatteelliset harrastuksemmekin, mutta jo niissäkin oli ristiriitoja ja erilaisia suuntia. Ja yksilöllisesti vielä enemmän. Olimme kirjavaa väkeä. Johtajammekin, Kurikka ja Mäkelä, jo alunperin rakensivat mielissään erilaista siirtolaa.

Kurikka unelmoi pilviä hipovia suunnitelmia, korkeitten lumivuorien vertaisia. Suuria ihannevaltakuntia, sähköjunia, oopperahuoneita, säveltaiteita, helähtelevää Väinön kannelta, itseppä Ilmarisen mahtialasinta, Sampo. Väinön kansan suurta suvantoa.

Mäkelä tyytyi intiaanikanoottinsa hiljaiseen keinuntaan,



nautti alkuperäisen luonnonelämän kalseudestakin. Souteli, poltteli piippuaan ja työskenteli tasaisella tyyneydellä hänelle uskotuissa tehtävissä. Yhteisen asian vastuksissa hän joskus päästeli karkeita "perkeleitä", mutta ei koskaan omissa pikkuvastuksissaan. Hän ei pyrkinyt suuremmaksi kuin muutkaan kommuunin jäsenet, vaikka hän yleisessä tietomäärässä oli suurempi. Hän käytti tietonsa ja taitonsa kommuunin hyväksi uskollisesti loppuun saakka.

Hän oli perinpohjin kyllästynyt sivistysmaailman elämään. Hänen poliittinen taistelukautensa oli päättynyt, mutta pikkuyhdyskunnan, kommunistista perustetta hän rakasti.

Kurikka unelmoi meidän, Sointulan asukkaiden, voivan muuttua tuossa tuokiossa aivan toisenlaisiksi ihmisiksi kuin mitä tähän asti olimme olleet. Hän oletti, että koska me olemme voineet muuttua kirkon pököistä sosialismin tunnustajiksi, niin voimme muuttua täydellisiksi ihanneihmisiksi, jos vain tahdomme. Hän selitti, että koska suuri Natsarealainen oli voinut kohota omien mielihalujensa ja viettiensä täydelliseksi hallitsijaksi, niin miksi emme mekin?

Kurikka sanoi sellaisten juttujen olevan pappien tökeriä keksintöjä, että Hän muka olisi syntynyt maailmaan ilman luonnollisia, fyysillisiä viettejä. Silloinpa Hän olisi ollutkin vain pelkkä idiootti. Mutta Hän oli sankari, suuren sisäisen taistelun voittaja.

Kristus oli Kurikan mukaan taistellut hengen herruuden olemuksensa valtiaaksi, ja se, ja yksinomaa se, oli hänessä jumalallista. Taistelun voitettuaan lausuikin Kristus nuo suurimmat sanat, mitä ihminen koskaan on lausunut:

"Nyt on ihmisen poika kirkastettu ja Jumala on kirkastettu hänessä!"

"Me emme tunnusta häntä esikuvaksemme pakanallis-

ten veriuhrien jätteenä, ilkeän Jehovan mielenlepyttäjänä ja veriruskeitten syntiemme sovittajana,” selitti Kurikka. “Emme tunnusta häntä kirkon Kristuksena, mutta ihmisenä, ihanneihmisenä. Ja sellaisena meidän tulee pyrkiä hänen kaltaisekseen,” painosti Kurikka. “Vain sellaisena me tulemme kelvollisiksi aineksiksi uuden yhteiskunnan luojina. Vain sellaisena meidän keskuudessamme voi vallita hänen valtakuntansa, rauhan ja rakkauden valtakunta.”

Sellinen oli pääpiirteissään Matti Kurikan kanta ja käsite. Sille pohjalle perustuivat hänen opetuksensa, luentonsa ja työnsä. Mutta luulen, että meillä ei ole mitään syytä, eikä oikeuttakaan nostaa kysymystä, kuinka lähelle hän itse, omassa elämässään pääsi tuota ihannetta. Sillä sellainen ihanne on ulkopuolella luonnollisen elämän piirin.

Kuitenkin voimme nostaa kysymyksen, onko sellainen ihanne hyödyllinen? Minusta siinä sentään löytyy luonnollisen elämän ydin, vaikkakin uskonnolliseen käsitteeseen käännettynä. Eikö Neuvostoliiton puoluekin osaksi vaadi jäseniltään kieltäytymistä paheista? Sekin on tullut siihen käsitykseen, että rappeutuva, röhkivä, itsekäs lauma ei voi kehittää “rauhan valtakuntaa”. Siihen tarvitaan ihmisarvonsa tuntevat ainekset.

\* \* \*

Anthropologit, s.o., ihmisen alkuperän tutkijat todistelevat, että ihminen on harjoittanut sukupuoliyhteysttä julkisilla paikoilla villeykskaudellaan ja vieläpä osaksi barbaari-kaudellaankin. Herodotus kertoo sellaisen tavan olleen käytännössä joidenkin takapajuisempien heimojen keskuudessa vielä hänen aikanaankin.

Me tietysti mokomaa tapaa pitäisimme epäsiiveellisenä, moraalisesti alhaisena törkeytenä. Mutta kaukaiset esisäät olivat toista mieltä. Väkivaltakin, jota me nykyään

kutsumme raiskaukseksi, oli heidän mielestään täysin siveellistä, vieläpä laillistakin. Esi-isä oli esi-äitiä väkevempi ja hänen mielteensä vallitsi lakina. Ei se laki ollut kirjaan kirjoitettu, mutta laki kun laki!

Ei meidänkään lakikirjaan ole kirjoitettu lupaa, että me saamme raiskata neekerinaisen. Mutta jos milloin haluamme sen tehdä, on meillä siihen lupa kirjoittamattoman lain mukaan. Eikä kirjoitettu laki meitä siitä rankaise. Mutta annahan, että neekerimies raiskaa valkoisen naisen, niin hänet lynkataan.

Ei ole olemassa mitään "ikuisia" siveyssäädöksiä, eikä pysyviä moraalikäsitteitä. Ne riippuvat ajasta ja paikasta, perinteistä, luokkasuhteista, voimasuhteista, omaisuussuhteista, tuotannollisista suhteista, j.n.e.

Väkivaltainen sukupuoliyhteys oli miehelle mieluista ja naiselle epämieluista.

Milloin nainen lopetti tuollaisen miehen oikeuden? Silloin kun hän pääsi valtaan miehen ylitse, matriarkaksi. Anthropologit tietävät, että sukukommunistinen talousjärjestelmä on barbarikaudella vallinnut vuosituhansia. Naiset pysyivät asunnon seuduilla ja oppivat kaikenlaisten taloustarpeitten tekijöiksi. Miehet olivat eränkävijöitä, koirasotureita ja eivät osanneet tehdä mitään muuta kuin keihästä. Siihen ne kyllä olivat mestareita, jos jonkinlaisilla aseilla. Mutta eivät huomanneetkaan, että naiset, kutoessaan, neuloessaan, rakentaessaan, maata viljellessään ja eläimiä kesyttäessään kehittyivät heitä viisaimmiksi. Heistä tuli kertakaikkiaan intellektuaaleja näihin erämiehiin verraten. Ja kun miehet, entiseen tapaansa yrittivät käydä heitä niskasta kiinni, niin tulikin tenä eteen. He olivat keskenään päättäneet, että kommuunin naisilla itsellään on päätösvalta sellaisissa asioissa. Parhaimmankin junkkarin

täytyi silloin taipua. Voimaa miehillä oli, mutta ei ollut "snajua".

Jos joku miehistä ei totellut, tuomittiin hänet metsään. Oli syntynyt laki ja uusi siveyssääntö!

Mutta sorrettuna luokkana mekin miehet sentään vihdoin tulimme vallankumouksellisiksi ja väkivalloin hajotimme mokoman kommuunin. Jos naiset yrittivät sitä uudelleen rakentaa, hajotimme me sen vielä perinpohjaisemmin. Perustelimme itsellemme yksityisiä asuinpaikkoja ja ajoimme ensin keihäinemme naisen möksäämme ja ylempänä "rotuna" opetimme hänelle huutia. Ja kun oli yksi taiutettu, niin menimme ja kaappasimme toisen. Rakennutimme heillä itsellemme komeammat asunnot, koska he keran rakennustaidollaan kopeilivat. Otimme niin monta vaimoa kuin katsoimme voivamme hallita. Jos tuli liikaa, möimme liiat pois. — Kyllä me opetamme meitä metsään tuomitsemaan, tuumailivat esi-isämme.

Kun olimme yleensä noin saaneet naiset alistettua "heilte kuuluvaan" asemaan, alkoi meille miehille tulla riitoja ja tappeluita keskenämme naisista. Toisilla meistä ei ollut rahaa, eikä lampaista, eikä mitään ja ne tulivat ja ryöstivät meidän kauniimpia ja parhaita naisiamme, joista me olimme maksaneet hyvät hinnat. Toisinaan veivät ne meidän naisemme vuorille ja monet heistä alkoi siellä elellä varastetun "tavaransa" kanssa kahdenkesken. Ja nainen, joka aina on uskoton luonteeltaan, ei enää halunnutkaan jättää ryöstäjänsä. Sitten me vihdoin perustelimme kaupungeita, kuten esim. Rooman, ja rupesimme tekemään lujempia lakeja omaisuutemme "ryöstäjiä" vastaan. Emme itse enää lähteneet mokomia jahtaamaan, mutta lähetimme sille asialle sellaiset tyhmeliinit, jotka olivat ruvenneet sotureiksemme.

Sellaista ne muinaisuutemme tutkijat jäljittämme löytävät. Eikä siihen silti tarvitse nuuskia Westermarckien, eikä Morganien paksuja anthropologisia nidoksia. Kalevalakin noita asioita hämärinä, runopukuisina kuvina esittää. Siellähän on Pohjan-akka, harvalammas ja Lemminkäisen äiti naisvallan ajankuvia. Mitäs teki Lemminkäinen?

*“Tuli veitikka verevä, ajoi lieto Lemminkäinen  
Orihillansa omalla, valitulla varsallansa  
Keskellä kisaketoa, kaunokaisten karkeloa;  
Reutoi Kyllikin rekehen, koppoi neien korjahansa,  
Tuon asetti taljallensa, liitti liistehyksillensä.  
Laki ruoskalla hevoista, j.n.e.”*

Kalevala kuvastaa epämääräisesti monenlaisia esihistoriallisia aikoja ja tapoja. Kullervo jo kuvaa myöhäisempää aikaa, koska hän on veronmaksureissuilla ja raiskattuaan sisarensa tulee tunnonvaivoihin. Aikaisemmin sukurutsaus ei ollut rikos.

Lemminkäisen naisen ryöstö on siltä ajalta, jolloin sellainen vielä oli sankarillista. Ainoa pelko oli, että ryöstyyn naisen sulhanen, isä, tai veljet tulevat kostamaan. Sitä jalo esi-isämmeikin saaren toisille naisille varotteli. Kielteä heitä asiasta kertomasta, tai noituu heidän sulhonsa sotaan.

Paikkarin Elias oli vaatimaton kansanmies, vaikka kansantieteilijät häntä kuolemansa jälkeen hiukan arvostelivat siitä, että hän liitti meidän karjalaisen korpikansamme kontolle liian loistavia sankaritaruja. Niissä ei kuitenkaan ole ylpeilevää, shovinistista pöyhkeilyä, eikä rehentelyä. Yleensä ne ovat vaatimattoman sävyisiä, varsinkin pää-

sankari, Väinämöinen. Mutta meidän, Saksan junkkeireita matkivat kirjailijajunkkarimme, ovat yrittelleet rakennella pöyhkeileviä näytelmiä Kalevala-aiheista. Niissä ne yrittävät olla mahtipontisempia kuin Shakespearen ruhtinaat.

Kiven "Kullervo" ei silti ole sellainen. Mutta Erkon "Kullervo" ja hänen "Pohjolan häänsä", y.m., Leinon "Sota valosta" ja muut sen tapaiset ovat. Niissä suuret sotasankarimme kalistelevat kalpaa "alhaisia" naapurikansoja vastaan. Niissä on "jalomman" kansan rotutunnus.

\* \* \*

Kurikka kuului sen ajan sivistyneistöön, vaikka hän ei sellaisia näytelmiä kirjoittanut, mutta hänessä oli hiukan sen tapaista isänmaallisuutta.

Hän oli kuitenkin alunpitäen kapinallinen luonne ja joututtuaan nuorena sanomalehtialalle, kävi hän kamppailua vanhaa, röyhkeää viikinkiluokkaa vastaan. Rikkaana ollessaan hänellä oli oma lehtikin Viipurissa, mutta joutui konkurssiin ja myöhemmin perustamaan ensimmäisen työväenlehden Helsinkiin.

Nyt hän yritti tehdä täällä Saarella enemmän kuin näytelmän. Hän yritti luoda kokonaan uuden Kalevalan lihasta ja verestä. Hän ei kylläkään kalistanut teräskalpaa, vaan hengenmiekka on tehoisampi. Hän tahtoi puhaltaa meihin, suuriin toimiin pystyviin suomalaisiin Natsarealaisen elävää henkeä ja ylösnousemuksen kautta oli meistä syntyvä uusi mallikansa ja meidän työllämme malliyhteiskunta.

Kurikka oli omanlaisensa radikaali. Hänellä oli kykyjä ja olisi pitkältä voinut onnistuakin, jos hän olisi suostunut työskentelemään rinnan toisten kanssa.

En tunne hänen poliittista taisteluaan ennen työväenliikkeeseen tuloaan, mutta tiedän hänen käyneen sitä rinnan A. B. Mäkelän ja Minna Canthin kanssa. Mäkelä kertoi sensuurilla tapattaneensa neljä sanomalehteä ennenkuin tuli Työmieheen. "Ne muut joutivatkin, mutta 'Savo' käy hiukan omalletunnolleni," kirjoitti hän kerran elämäntarinassaan.

Vaikka Kurikka kävi omaa abstraktista hyökkäyssoitaansa kirkkoa vastaan, ei hän silti hyväksynyt sen ajan sosialidemokraattisen puolueen kantaa kirkkoon nähden. Jo ennenkuin puolue virallisesti oli Suomessa perustettu, oli kansainvälinen tunnus otettu: "Kirkko irti valtiosta." Toinen: "Uskonto yksityisasiaksi."

Tuota ensimmäistä tunnusta vastaan en muista Kurikan taistelleen, mutta toista vastaan hän taisteli. Hän väitteli, että uskonto ei saa tulla yksityisasiaksi, koska kansa silloinkin joutuu pappien holhouksen alla palvelemaan Kristusta uhrikaritsana. "Uskonto täytyy ohjata oikealle tolalle," hän selitti.

Näillä kahdella johtajallamme oli kunniakas menneisyys Suomessa. Ensin liberaalisina kritiikkoina ja kirjailijoina ja sittemmin työväenliikkeen alkuherättäjinä. Sosialidemokraattiseen puolueeseen nähden Mäkelä tuli lähemmäksi, mutta ei hänkään sen organisaattoriseksi propagandistiksi taipunut. Marxilaisiin teoreettisiin katsomuksiin nähden oli hänellä sama suhde.

Vaikka tuolla Saarella olisi ollut parempiakin mahdollisuuksia suursiirtolalle, eivät nämä meidän oppineet kritiikkokirjailijamme olisi pystyneet sellaista rakentamaan. Heiltä puuttui taloudellisen itsekannattavuuden liikesuunnitelmia. Ja heiltä puuttui vieläpä Saaren asutuksen arkkitehtuurikin.

Johto nautti suurta luottamusta, varsinkin niin kauan kuin nuo kaksi johtajaa olivat yksimielisiä. Kun he lopullisesti riitaantuivat, halkesi väestö kahtia. Kurikka kannattajineen lähti Saarelta. Mäkelän joukko jatkoi loppuun saakka.

Johtajiemme kirjallisia kykyjä totesi kyllä sekin, että he, alkeellisella kielitaidollaan kykenivät Victoriassa ajamaan Saaren laillistuttamisasiat ilman apua. Ja lopullisesti saivatkin he Saaren hyvillä ehdoilla metsineen päivineen, kun hallituksesta joutuivat pois sellaiset herrat, joilla oli jonkinlaiset oikeudet tuohon metsään. Hallitusherrat olivat ihmetelleet, mitenkä aivan hiljan maahan tulleet suomalaiset pitkätukat kykenivät kirjoittamaan ja ymmärtämään sellaisia asiakirjoja. Mutta siihenpä he olivat opinkin käyneet.

Mutta Saarella oli toisenlaisenkin opin käyneitä miehiä ja koko taloussuunnitelmain olisi pitänyt olla heidän käsissään.

Yksi sellainen oli Matti Halminen. Hän sanoi olevansa Lapuan lakeuksilla opin käynyt ojankaivaja.

Lapua on myöhemmin tullut huonoon huutoon, mutta jos Lapuan miehissä on muitakin sellaisia kuin tuo Matti, niin se vielä puhdistaa maineensa.

Jos Saaren alkuaikoina olisi otettu huomioon edes joi-takin Matin ehdotuksia, ei olisi tullut konkurssia. Hajaannus kyllä silti olisi voinut tulla.

Suo-ojan kaivajana oli Halminen Saarellakin. Mutta kun hän sieltä tuli kokouksiin, niin sanoi hän näin: "Nuo Saaremme happamat suosilmät eivät vuosikausiin kasva mitään. Ja minä luulen, ettemme me tule pitkältä tulemaan touhuun pelkkänä 'lumberikompaniana'. Minä tarjoudun hakemaan Vancouverin saaren rannoilta jonkun



hyvää heinää kasvavan jokilaakson ja hakemaan siihen vuokratrahdin. Kenties ei tarvitse maksaa mitään!”

“Jos hankittaisiin enemmän karjaa ja laitettaisiin karjankasvatusfarmi? Minä menisin perheineni sen hoitajaksi ja ottaisin mukaani toisia perheitä tarpeen mukaan. Vuoden kuluttua näyttäisin voittoa tilikirjassa ja täällä pöydällä olisi voita ja kaikkia karjantuotteita. Sitä mukaa möisin karjaa, kun sitä tulisi liikaa.”

Asia pidettiin hyvänä, mutta mahdottomana toteuttaa.

Sillä Matilla oli monia muita hyviä ehdotuksia, mutta hänellä ei ollut valtaa niitä toteuttaa. Hän vain kaivoi suo-ojaa.

Lähes neljäkymmentä vuotta myöhemmin hän kangistuneella kourallaan kirjoitti navakan historian tuosta meidän kansallisuutemme suurimmasta, joskin epäonnistuneesta ihanteellisesta siirtolayrityksestä. Historian nimenä on: “Sointula”. Tänäkin päivänä Matti, joko vielä kaivaa suo-ojaa, tai unelmoi siitä Saaren viileässä mullassa.

On siellä vielä paljon muitakin sellaisia Matteja ja Heikkejä; — mullassa ja vielä mullan päälläkin. Siellä se lepää Kaaprokin. — Keveät mullat!

Johdon heikkoja puolia oli myöskin se, että heti ensimmäiseksi rakennettiin suuri pirtti, vaikka melkein samalla vaivalla olisi voitu rakentaa useita pienempiä. Ympäri pirtin seiniä oli rakennettu toistakymmentä kolmikerroksista kahden hengen punkkasänkyä. Perheitten täytyi sitten nukkua sellaisissa.

Johtavat ainekset eivät sinne menneet, mutta toisten täytyi. Yksityisasuntoja ja teltojakin oli jo jonkun verran.

Ompa luonnollistakin, että kun naiset jo valtakaudellaan sukukommunismin aikana hävittivät sellaisen julkiisuuden ja laskivat uuden siveysopillisen säädöksen, joka

ei miehen vallan palattuakaan enää särkynyt, niin eivät he nytkään, tuhansia vuosia jälkeensä, sellaisesta tykänneet. Ne vaativat yksityisasuntoa.

Jos sellainen pirtti oli asutusarkkitehtuurin rikollista kehnoutta, oli myöhemmin rakennettu yhteisasunto — Melula — vieläkin surkeampi.

Mekaanisesti kätevät työmiehet olivat jo kyenneet laittamaan sirkkelisahan kaikenlaisista vanhoista koneitten jätteistä. Se jo leikkasi lautaa aika tavalla. Niistä olisivat taitavat rakennusmiehet lyöneet kymmeniä pikkukoteja pystyyn pitkin Saaren rantamia, siksi kunnes tontit metsässä olisi ehditty raivata. Sellaisissa olisivat ihmiset paremmin Saareen kotiutuneetkin.

Koti, pienempi ja huonompikin, tekee patriootteja. Tietysti se myöskin on yksityisomaisuuden alkuperusta ja vieläpä suuromaisuudetkin löytävät tukikohtansa perheen piiristä. Mutta meidän kotimme eivät olisi olleet yksityisomaisuuden pesäkkeitä. Ne olisivat vain olleet meidän asuntojamme, joiden ympärille olisimme elävöittäneet persoonallisuutemme. Kilpailu kotien kaunistamisessa on kulttuuria.

Toveri Kurikka ei kenties tätä yksityiskodin tunnetta enää omannut. Hän näet oli monet vuodet elellyt yksinäisenä miehenä parasta miehuusaikaansa. Hänen nuoruutensa avioliitto oli särkynyt vararikon melskeissä. Siitä oli vain yksi tytär muistona ja tämäkin oli hänen sisarellaan kasvattina. Vasta jälkeen Sointula-ihanteensa kukistumisen hän, jo vanhuuden kynnyksellä, meni uusiin naimisiin.

Lahjakkaitten tunneihmisten toiminta riippuu suuressa määrin heidän persoonallisen elämänsä tasapainosta. Kurikka oletti, että sellainen suuri, keskusjohdolla lämmitetty

yhteisasunto kasvattaisi veljellisyyttä. Mutta jo sen rakentamispäätöskin — yleisäänestyksellä hyväksyttynä — synnytti riitaa. Vähemmistö risti sen "Melulaksi" jo ennen sen syntymistä.

Tuoreista, höyläämättömistä laudoista rakennettu, kakikerroksinen lato se oli ja kun siinä oli kokoushuone ja näyttämö vielä vinttikerroksessa, niin todellakin se oli Melula ja vielä enemmänkin. Se oli surmanloukku. Harvat vastaanäänestäjät sinne asumaan menivät!

Muutaman viikon Melula elikin. Se paloi ja sen mukana yksitoista henkeä. Pahasti loukkaantuneita oli kymmenkunta ja pieniä vammoja ja palohaavoja oli monilla kymmenillä.

Palo sattui myöhään illalla kokouksen aikana. Porvarillisen keinotteluajakauden kaupungeissa tällaisia "Meluloita" ja rotanloukkuja on kyllä määräämättömästi, mutta mehän olimme menneet niitä pakoon. Meitä eivät rajoittaneet kiinteimistöagentin kapeat tontit, sillä meillä oli tilaa mailimäärin pitkin rannikkoa. Meiltä puuttui vain tervettä asutusarkkitehtuuria. Meitä vaivasi ihanteellinen sairaus.

\* \* \*

## ASUNTOARKKITEHTUURIN FILOSOFINEN PERUSTA

Asunnon rakentaminen on yhtä vanha asia kuin ihmisen eläinmaailmasta eroaminenkin. Tosin jotkut eläinajitkin rakentavat asuntoja, mutta me olemme heistä suunnattomasti edellä — ainakin teknillisessä ja mekaanisessa suhteessa. Mutta alkuperäinen tarkoitusperämme kuitenkin on sama kuin niidenkin.

Me rakennamme itsellemme ja perheellemme suojan.

Tämä näyttää perin selvältä asialta. Mutta kun tulemme suurmaailmojemme markkinatorille, niin asian selvyys sotkeutuu. Siellä rakennellaan monenlaisia asuntoja ja monenlaisilla tarkoituksilla. Rakennellaan korkeatornaisia jumalain asuntoja, ylimyksiksi kohonneiden puoljumalaihmissen asuntoja, hallituskapitoleja, liikepalatseja ja kaikenlaisia kulttuurilaitoksia. Näiden laitosten suunnittelu- ja viivoittelutyötä kutsumme arkkitehtuuriksi. Sen korkeampia muotoja jo rakennustaiteeksi.

Kaikki nuo näkemämme mahtirakennukset ja vuokraonttelotkin ovat ensin olleet kuvioina jonkun suunnittelijan päässä, ennenkuin ne ovat saaneet muotonsa ja todellisuutensa maassa löytyvistä raaka-aineista.

Epäilemättä on suurin osa suunnittelijain päissä syntyneistä rakennushahmotteluista jäänyt pelkiksi suunnitelmiksi, jotka eivät ole ottaneet päälleen aineellista asua. Kuitenkin ne todellisuudessa ovat olleet olemassa, vaikka ovatkin hävinneet pikemmin kuin sellaiset, jotka ovat pukeutuneet päälleen kuorensa kivistä tai puusta. On syntynyt Baabelintorneja, jotka ovat jääneet kesken ja "Maailmannapa-Berliinejä", jotka vihollinen on sotkenut, ennenkuin ovat päässeet alkuunkaan.

Esitän verrannollisia esimerkkejä kolmesta suurarkkitehdistä.

Kaksi ensimmäistä eivät tosin olleet ammattiarkkitehtejä, mutta kolmas oli. Esitän heidän arkkitehtuurinsa sellaisena kuin olen ne kuullut, tai lukenut. Nämä arkkitehdit ovat nimeltään: Matti Kurikka, tohtori Magnus Albertus ja Frank Lloyd Wright.

Melulan palosta oli jo kulunut viikkoja. Sen ikävät muistot olivat jo osaksi häipyneet. Palohaavat olivat pa-

rantuneet. Pahimmin loukkaantuneet vielä kuukkasivat keppien varassa.

Oltiin jo keväässä. Laululintuset olivat saapuneet ja pienet, vaatimattomat sinikukat puhjenneet ujoina kuusien ja seetripuiden suojassa ihmiskäden koskemattomassa luonnossa, meri-ilman kalseudessa.

Kurikan asutusarkkitehtuuri oli saanut kolauksen käytännössä. Kevään keralla oli hänelle nyt valmistunut uusi, joka onneksi oli sellainen, ettei se koskaan voinut tulla käytäntöön. Hänen rakennusaineenaan oli nyt vain hänen oman mielikuvituksensa savi, jota hän saattoi mielin määrin muovaillla.

Ei ollut niitä kiusallisia, aineellisia rakennusaineita, eikä materialismin ja perisyntin turmelemia ihmisiä, jotka eivät voineet kohota ihanneihmisiksi. Hänellä oli pyöreä Suur-Sointulan pohjapiirros eri ympyröineen keskuskapitolin ympärillä. Sellaisesta hän alkoi luentonsa keväisenä sunnuntaina.

Hänen kapitolissaan asuivat täydellisyyteen kohonneet järkikankut, Natsarealaisen kaltaiset, joiden hartioilla oli hengen herruus. Ne hallitsivat. Näistä lähin kerho oli — täydellisyyteen pyrkivät filosoofit, joista hallinto aina tarpeen mukaan täytetään. Seuraavan kerhon käsittivät lakeja laativat oppineet. Sitten tulivat taiteilijat, kirjailijat ja kaikenmoiset kulttuurin luojat.

Jokaisessa laajenevassa kerhossa tulivat väestön tehtävät aina aste asteelta vähemmän taitoa kysyviksi, mutta kaikilla hän selitti olevan yhtä suuren arvon ja merkityksen, sillä kaikki tekevät hyödyllistä työtä. Sellaisessa kerho-Sointulassa jokainen löytää oikean paikkansa ja on onnellinen hänelle kuuluvassa tehtävässä.

Matti vertaili toisinaan sitä sopusointujen kerhojärjes-

telmää kapitalistisen sekasortojärjestelmän maailmaan, jossa hänen oletuksiensa mukaan monasti joku tuon kapitoli-kerhon täydellistynyt mies voi joutua ulkokerhoon, ojan-kaivuuseen ja taasen ulkokerhon ojan-kaivajan aivoilla varustettu mies kapitolin hallitusohjaksiin, josta tietysti seuraa koneiston särkyminen, sekasorto ja kaikkien sota kaikkia vastaan.

Matin silmissä säteilivät salaperäiset, psykologiset magneettivirrat kulkivat kuulijoihin sanojen soinnuissa. Sellaista, keskipisteen ympärillä, aalto aalloilta laajenevaa Sointulaa Matti vertasi Kalevalan Sampoon. "Jopa seppo Ilmarinen, takoja iänikuinen, vihdoin oli lyönyt viimeisen mestarilyönnin onnea ja elämää luovan järjestelmän."

Kirjoitetuilla sanoilla on turha yrittää kuvata henke-voityneen suurpuhujan eleitä ja ilmeitä. Turhaa on myöskin kuvata sanojen viileästi vaikuttavaa virtaa, joka pulppuaa elämänlähteestä. Siinä on todellakin selittämätöntä mystiikkaa. Ne eivät ole sidottuja minkäänlaisiin teknillisen jäsenyksen kaavoitteluun, eikä järjestelmällisyyteen. Sanat vyöryvät omalla painovoimallaan, kuin vuoristopuro. Miksikä ei sellaisista puhujista voida sanoa: "Nyt on ihmisen poika kirkastettu ja jumala on kirkastettu hänessä."

Me olimme pienellä, kapealla, metsäisellä saarella, jonne ei tietysti sellaista elämän pyörää olisi voinut rakentakaan, eikä sellaista aktuaalisesti minnekään rakenneta. Mutta kaikesta huolimatta se oli tulevan Suur-Sointulan vertauskuva.

Sammon syntymämailla, Neuvosto-Karjalassa, jo todellisuudessa oli seppo Ilmarinen, takoja iänikuinen, lyömässä viime iskujaan sellaisen Sammon takomisessa. Se ei tosin ollut pyöreä, mutta maan ääriviivoja myöten hedelmöitetty niillä periaatteilla, joista Kurikka puhui.

Kalevan kansan asioiden kulkuun nähden hän kuitenkin oli itse väärässä paikassa, kun oli keskusjohdossa. Hänen olisi pitänyt olla siinä kolmannessa kerhossa, kulttuurin luojana, runoilijana. Sellaisena olisi hänen paikkansa tullut olla alun pitäen, sillä ihminen ei ole ainoastaan leivästä. Mutta hän joutui soittamaan Väinön suurta kannelta meluavan markkinamaailman hollituissa. Amerikan suomalaiset, enemmän kuin Suomenkaan, eivät osanneet käyttää hänenlaistaan miestä oikealla tavalla. Hän joutui yrittelemään johtaa asutusarkkitehtuuria käytännössä, johon hänellä ei ollut niin vähääkään taipumusta. Hän oli vain ihanteellisten aatteiden arkkitehti. Niitä käytäntöön soveltamassa olisi tarvinnut olla sen tapainen käsi kuin Stalinin. Mutta joskin Matti oli epäkäytännöllinen mies, niin hän ei ollut halpa markkinahuijari.

\* \* \*

Myöhemmin, kun olimme jo toveri Alfredin kanssa saaneet kylliksemme korpi-Sointulasta ja olimme jo palanneet kapitalistisen sekasorron melskeisiin takaisin, istuimme kerran kahvilassa Friscon sataman läheisyydessä. Läheisessä pöydässä istui keski-ikäinen, lyhyt, tukevarakenteinen, ruskeatukkainen mies. Hän seurasi meidän puheluamme, eikä aikaakaan, niin tulee hän ja esittää itsensä: "Mine kuulen suomenkieli, jota mine kyllä ei enää oikee osaa. Mine ole doctor Magnus Albertus. Saanko luvan tehdä seuraa pojill?"

"Tehkää hyvin ja istukaa, herra tohtori!"

Tohtori istui ja kaksi suurta koiraa istui hänen sivulleen, kahden puolen. Hän oli kuullut, että me puhuimme Malkosaaresta, josta hiljan oli tultu. Hän alkoi kertoa, että hänkin tuntee Kurikan. Sanoi tavanneensa hänet

Seattlessa ja jutelleensa koko päivän Kurikan kanssa. Sit-  
ten hän otti laukustaan käärön aikakausijulkaisuja ja aset-  
ti ne pöydälle. "Tässä olla minu magasiini. Saanko lupa  
tarjota yksi?"

"Kiitos, herra tohtori!"

"Niin kun pojat näkevä, magasiini titteli olla "Grill".  
Mine toimitta tämä magasiini. Mine anto pari numeroa  
tätä myöskin Mr. Kurikall. Minull on myöskin tekeel sa-  
mallainen homma kuin hänell siel saarel, mutta paljon  
suuremp homma. Sosialismi ei voida rakenta pienel saa-  
rel. — Joko pojat voiva lukke English?"

"Vähän."

"Tjaa, se olla hyvä, pitte harjotta oppimist joka päivä.  
Muuten tääl ei olla hyve olla."

"Niin kun pojat näkke, magasiinis olla pohjapiirros  
meidän tulevast suursiirtolast. Meillä olla suuri maa Bra-  
silias. Hyvä maa, kasva kahvi ja kaikki. Me olla perus-  
tettu komppania, aktiebolag, nosteta suuri pääoma enneku  
aletta."

"Mutta eikös siellä ole hirveän kuuma? Ja eikö siellä  
ole kauheita metsän petoja, käärmeitä, skorppiooneja ja  
kaikkea?"

"Well, tunteeko pojat Darwinismi?"

"Emmepä paljon."

"Well, mine ei sitte nyt suomenkielel osaa oikke selit-  
tä, mutta voida mine sano, että luonnos vallitse ain taistelu  
olemasolost ja . . . ja survival of the fittest. Sopivimman  
säilyminne, ja me tulla olema most fittest siellä. Siksipä  
me rakennetta Grill."

Tohtori alkoi sitten selittää meille *Grillin* arkkitehtuu-  
ria. Ihmeeksemme huomasimme, että se oli lähipitän  
sama kuin Kurikan kerho-Sointula. Eroitus oli vain sii-



nä, että tohtorin Grillin ulkoympyränä oli puolustusympyrä. Siellä oli linnoitukset ja varusväki.

Hän selitti, että siellä on paljon villeyden tilassa olevia alkuasukkaita ja petoeläimiäkin ja siksi pitää olla puolustus. Sitä puuttui Matin kerholasta, koska hän ei uskonut miekkaan.

Nyt alkoi tohtori selittää Grill-systeeminsä rakennusluonnoksia. Kapitoli oli siinä, samoin kuin Kurikankin elämänpyörässä ja muut seikat samaan suuntaan. Kun tarpeellinen määrä osakepääomaa on saatu kokoon, palkkaa hän insinöörit, arkkitehdit ja rakennustyöläiset Amerikasta. Sitten hän matkustaa Italiaan, siellä kun on sadottain puolinälkäisiä taiteilijoita, kuvanveistäjiä, taidemaalareita, korkean luokan kupariseppiä ja kaikkea. Ja koska Grill on kaukana erämaassa, mennään sinne heti aseissa, harjoitettu komppania sotilaita mukana.

Sitten hän kertoi, että hänellä on liikkeenhoitaja, joka hoitaa liikepuolta. "Ja minc itte runna se aate. Mine toimitta magasiini ja kirjoitta paksu kirja pääll, joss se aate on spesifikeerattu."

Sitten hän kysyi, jos saisi luvan tilata pullon ranskalais-ta viiniä Grillin kunniaksi. Alfred nyökkäsi myöntävästi, vaikka hän ei itse maistanut mitään alkohoolipitoisia. Se oli meille hyväksi tohtorin kanssa, koska tyhjensimme koko pullon kahteen pekkaan. Sääli vain oli vähän Alfredia, joka maisteli soodavettä, jonka vaikutus ei ollut sinnepäinkään kuin hienon ranskalaisen viinin. Vasta tuo helmeilevä neste loihti esiin grillien Grillin! — Brasilian aarniometsät vilisivät täynnä joutsenia, kalkkunoita, lihavia peuroja, jäniksiä ja kaikenlaista metsänriistaa. Kahviköynnökset, mahonkipuut ja kaikki kallishintaiset metsän tuotteet siellä villinä kasvoivat. Joet ja järvet siellä olivat suurempia,

kirkasvetisempiä, kalat ilman ruotoja ja haavilla veneeseen pistettäviä. Luontoäidin nisät siellä olivat pakahtumaisillaan kaikista hyvistä antimista. Ja Brasilian hallitus luovuttaa maan ilmaiseksi ikuisiksi ajoiksi meidän omaksemme.

Tohtori oli hyvästellyt meidät, luvannut lähettää "Grilinsä" joka kuukausi ilmaiseksi. Hän jätti meille liikkeenhoitajansa käyntikortin, jos haluaisimme tavata häntäkin. Itse hän ei osakkeita kaupitellut, koska hän vain "runna se atte".

Verratapa tätäkin suurhuijaria toveri Kurikkaan! Sillä vaikka Kurikka oli ihanteellinen haaveilija, niin hän ei sillä ollut ihmetohtori.

\* \* \*

*Pankkiirilta et voi saada tukea todellisille rakennus-systeemin, tai arkkitehtuurin uudistuksille. Hän on sidottu sokeain sijoittajain ennakkoluuloihin."*

Frank Lloyd Wright.

## FRANK LLOYD WRIGHT

Arkkitehtuuri, tavallisen, vanhanaikaisen käsityksen mukaan, on rakennustoiminnan tieteellinen ja taiteellinen johon, sen mittojen, ääri viivojen, muotojen, raaka-aineitten ja rahallisten arvolaskelmien korkealaatuinen summaus. Se on kyllä sellainen, mutta se on muutakin.

Frank Lloyd Wright on elämänsä työllä osottanut, että arkkitehtuuri on tärkeä, kiinteä osa yhteiskunnallisesta kysymyksestä. Hän todistaa tämän terävällä kritiikillään ja omilla piirtämillään ja johtamillaan rakennuksilla. Hänen oma asuntonsa, Taliesissa, etelä-Wisconsinissa, on elävä esimerkki siitä vallankumouksellisesta filsofiasta, jota hän ajaa sanoin ja teoin. Edistysmieliset arkkitehdit ovat sinne vuosia tehneet pyhiinvaellusretkiä monista maista. Siellä on

oma orkesterikin, näyttämö ja taidekokoelma. Siellä käy paljon valistusta harrastavaa yleisöä.

Taliesin työväestö ja oppilaskunta muodostavat "Fellowshipin", se on toverikunnan. Frank ei ole pelkkä arkkitehtuurin uudistaja, vaan hän on koko rakennussysteemin filosofinen mullistaja. Hän asettaa käyttökelpoisuuden kaikkien rakennuksien perusvaatimuksiksi.

Raaka-aineille hän asettaa sellaisen ehdon, että niiden pitää olla lähtöisin ympäröivästä luonnosta ja väärentämättömänä niiden täytyy kuvastaa sitä. Kiven täytyy esittää kiveä, eikä puuta, tai jotain muuta raaka-ainetta. Kaikkien raaka-aineiden pitää esittää omaa muotoaan ja luontoaan. Rakennusten muodon ja luonteenkin täytyy olla sopusoinnussa ympäröivän luonnon kanssa. Sen täytyy puhua kuvannollisesti samaa kieltä. Sellaisia kuin "tyylejä" ei saa olla olemassa, koska niin ollen saman tyyliset rakennukset tulisivat rakennetuiksi erilaisiin, luonnon puolesta vastakkaisiin seutuihin. Se ei sitten enää olisi elimellistä orgaanista arkkitehtuuria.

Orgaaninen arkkitehtuuri tarkoittaa, että rakennus sisältää elimellisen sopusuhtaisuuden ympäröivään luontoon, paikkaan ja aikaan. Orgaanisen arkkitehtuurisen rakennustaitteen pitää olla oman aikansa ja maansa kulttuurin mukaista ja sen elävää ilmenemistä. Se ei saa olla lainattua, kuolleitten kulttuurikausien raunioista.

Sellaisia pääpiirteissään ovat hänen vallankumoukselliset periaatteensa.

Hänen oppi-isänsä, Louis Sullivan, pilvenpiirtäjain kehittäjä, sanoi asiasta: "Minusta ei tullut todellista, demokratian arkkitehtuuria, mutta sinä pääsit sinne asti. Olen kuitenkin iloinen tiedosta, että ilman vähäistä apuani et olisi päässyt sinäkään."

Taiteellisessa suhteessa korkea yksinkertaisuus on Frankin vaatimus. Se ei tarkoita latomaisuutta, eikä rontteloa, vaan se tarkoittaa, että kaikki rakennuksen muodot palvelevat jotain hyödyllistä tarkoitusta. Tarkoituksettomia koristeluja ei saa olla. Koristelu on vain todellisen valheella kiillottamista.

Taiteilijat kysyvät häneltä: "Mitenkä kuvanveisto- ja maalaustaide sopivat sinun rakennuksiisi?" — "Minun rakennukseni ovat itse pelkkää sellaista," vastaa Frank. Hänen elimellinen arkkitehtuurinsa on realismia, se on demokratiaa. Se palvelee ihmisasutuksen kurjuuden hävittämistä.

Suurpääomien valtakauden vallitessa Amerikassa ei hän tietysti voi kovinkaan paljoa aatteitaan toteuttaa. Sen toteaa hänen päätelmänsä pankkiirista. Mutta vanhassa demokratian maassa löytyy sentään aina valistuneita, edistysmielisiä rikkaitakin ja ne pääasiallisesti ovat hänen kundejaan.

Japanilainen taide on vielä lähempänä luontoa kuin europalais-amerikalainen. Vuonna 1916 oli Tokiosta lähtenyt komitea hakemaan arkkitehtiä. He olivat jo kierrelleet Europan ja tulivat Amerikkaan. Heti kun he astuivat sisään Taliesin ovesta, sanoivat he: "Jo löytyi! Tulkaa meidän kanssamme." Frank meni ja kolme amerikkalaista insinööriä hänen mukanaan, rakensi jättiläisrakennuksen, Imperial Hotel, joka ei ole pahasti särkynyt maanjäristyksissä. Mutta se ei ole Amerikkaa, se on Japania.

Hänen oma kertomansa tuosta nelivuotisesta rakennusajasta on mitä mielenkiintoisinta lukemista, mutta tila ei salli sitä kertoa, eikä nyt ole aika ylistellä Japania.

Asiaa valaisevin ja suurmerkityksellisin meille on kuitenkin hänen käyntinsä Moskovassa, neuvostoarkkitehtien

konferenssissa v. 1937. Pravda-lehti oli lähettänyt hänelle pyynnön käydä vierailulla. Oli selostettu, että neuvostoarkkitehdit ovat innostuneita hänen periaatteisiinsa. Parasta ja luotettavinta on antaa hänen itse puhua vierailustaan:

“Nyt, kun olen takaisin Taliesissa jälleen, ovat moskovalaiset ammattitoverini kyllin kaukana väitelläkseen puolestaan. Olin niin paljon huvitettu heistä ja niin paljon tunsin persoonallista sympatiaa heitä kohtaan, että paikan päällä ollen olisin voinut tehdä yliarviointia.

“Nyt kuitenkin, kun katselen Pohjoisnavan ylitse ystäviäni Moskovassa, näyttävät he ja heidän työnsä vielä enemmän epätavalliselta. Menin sinne tarkoituksella tehdä sen vähän kuin voin selvittääkseni sitä sekavuutta, jota arvelin näkeväni heidän keskuudessaan.

“Tunsin tyytymättömyyttä perinpohjin Sovietti Työnpalatsin piirustuksiin nähden ja tunnen vieläkin. Toivoin voivani muuttaa heidän suunnitelmiaan, mutta perustus oli jo laskettu ja työt alettu.

“Näin siinä, että Venäjällä nyt, niinkuin Yhdysvalloisakin kauan sitten, kansanjoukot, joilla ei ennen ollut mitään ja joista näytti, että heidän aatelisyylimystöllään oli kaikkea hyvää, nauttivat nyt vuorostaan siitä muka ‘hyvästä’. Mikään ei huvittanut heitä enempää kuin marmoripylväiden kiilto huimaavan korkeitten välikattojen alla, helyissään loistavat kynttiläkruunut, jotka epäilemättä heistä näyttivät ylellisyyksiltä silloin kun heidän kohtalonsa ei vielä ollut ratkaistu, kun he vielä söivät loisluokan kädestä, jos söivät ollenkaan.

“Niin tunsin mielessäni. Mutta vakuutetuksi siitä tulin vasta kun kuulin neuvostoarkkitehtien lausuvan saman ajatuksen.

“Voin ehkä nimellisesti mainita heistä: Alabyan, Colly, Vesnins, Chuseff, Nikolsky ja toimittaja Arkin, persoonallisesti puhuteltuina miehinä. Jokainen heistä otti nykyisen tilanteen kevyen tyyneesti, venäläisellä huumorilla ja fatalismin tunnuksella, joka on luonteenomaista venäläisille.

“He selittivät: Juuri nyt ei ole aika tarjota vastavapautuneelle kansalle korkeinta yksinkertaisuutta, joka osotaisi ylellisyyden valheellisuutta. Tämä ei ole aika yrittää opettaa heille jotakin sellaista, jota he eivät vielä ymmärrä. Ei ne vielä näe valheen pahetta loistorakennuksissa, eikä esineissä, vaikka he sen näkivät jo niiden omistajissa.

“Niinpä Neuvostoliitossakin näin vielä sen kulttuurin valhepiteen, jota vastaan olen taistellut kaiken ikäni täällä kotona. Näyttää, että niin siellä kuin täälläkin, täytyy vielä ylielää monta sukupolvea ennenkuin enemmän luonnollinen elämä pääsee oikeuksiinsa.

“Venäjän kansa näkee vanhan järjestelmän mädännäisyyden, mikäli ihmisoikeudet ovat kysymyksessä, mutta se ei vielä näe sitä mädännäisyyttä, joka piilee menneisyyden suurrakennuksissa ja rakennustaiteessa.

“Arkkitehdit kuitenkin sen jo ymmärtivät, ainakin ne, joita puhuttelin. He sanoivat näinkin: Älkää välittäkö, me revimme ne alas kymmenen vuoden kuluttua.

“Mutta sehän ottaa rakentaa lähes niin kauan, Työn Palatsi, nimittäin.”

“Älkää välittäkö, Mr. Wright, me otamme sen alas, vaikkapa ennenkuin se on valmiskaan.”

“Mutta entäs tämä ihmistulva Moskovaan? Oletteko oikealla tiellä, kun valmistatte Moskovaa vastaanottamaan viittä miljoonaa lisää, sen sijaan että vähentäisitte sitä viiteen miljoonaan?”

“Venäjä tarvitsee vielä suuren kulttuurikeskuksen si-

vistämättömille miljoonilleen. Pidämme kaupungin sivistyslaitoksena jonkun aikaa.”

“Venäjällä kuitenkin näen eittämättömät mahdollisuudet todelliselle demokratian rakennustaiteelle, jota ei suinkaan tule ehkäisemään tämä alun loistokeinotekoisuus. Venäjän arkkitehtien harrastukset ovat vakavat. Ja luonnollisesti heidän yhteiskunnalliset käsityksensä ovat paljon edellä meidän arkkitehtiemme käsityksiä. Ja heillä on tie auki.

“En todellakaan tiedä yhtään miestä, joka voisi hymyillen katsoa tulevaisuuteen omien yrityksiensä suhteen. Meiltä puuttuu ihanteellisen huumorin perspektiivi.

“Mitä sanoi Alabyan uudesta teatteristaan? Hän sanoi:

“‘Minä ajattelin, että laitan kaikki pylvää tähän rakennukseen mitä minun täytyy käyttää koko elinaikanani. Siinä kaikki.’

“Vesnin sanoi kulttuuri- ja lepopalatsistaan: ‘Aivan totta, Mr. Wright, siitä puuttuu väritystä. Mutta se on vasta alkuharjoitusta. Ei se ole vielä VENÄJÄÄ!’

“Nuori Jofan sanoi, nähtävästi vielä epäröivänä korkean dekoratiivisen Soviitti Työn Palatsinsa yksityiskohdistä: ‘Älkää välittäkö, Mr. Wright, se tulee vähän paremmaksi, kun työmme edistyy. Teemme jatkuvasti korjauksia siinä.’

“Kuka voisi olla rakastamatta sellaisia vapaamielisiä, suursieluisia miehiä? Kuka ei tekisi kaikkensa taivaan alla auttaakseen heitä? Se apu palaa heiltä takaisin meille, tänne kotiinme.

“Uskon, että näen nytkin jo heidän yrityksissään uuden Venäjän, uuden elimellisen Venäjän pyrkivän heidän rakennuksiinsa, vaikka vielä suljettujen ovien lävitse.

“Rikkiviisaat täällä kotona sanovat: ‘Jos toveri Stalin sitten pettääkin vallankumousta, siitä päättäen mitä näit

Moskovassa?’ Sanon vain: Pettääpä kylläkin, mutta — Venäjän kansan käsiin!

“Toverillinen kilvoittelu vallitsee noiden miesten välillä, mutta myöskin yhteistyö, milloin se on hyödyllistä. He ja heidän perheensä ovat taloudellisesti riippumattomia. Yhden onnistuminen ei loukkaa toista.

“Pakenimme Moskovasta kolmekymmentä mailia Suchanov Puistoon. Sielläkin palatsi! Sinne ovat arkkitehdit laittaneet pieniä atelieerejä alkeissuunnitteluja varten. Mitä kaikkea voisin kertoakaan tuosta puistosta! Mutta tärkeintä on: Jos et ole koskaan saanut tositoverillista, valistunutta seuraa, niin ole arkkitehti ja mene Moskovaan! Ne vievät sinut siihen puistoon. Sen ne tekivät minulle ja vaimolleni. Ja Olgivanna, vaimoni ja tulkkini, ei koskaan voi unhoitaa sitä.” (Otettu yhdestä Wrightin kirjoituksista “Architectural Record”, lokak. 1937 numerosta.)

Siten, mutta tietysti paljon enemmän, kertoo tuo maailmankuulu amerikalainen arkkitehti, runoilija kivessä ja puussa, piirrosluonnoksissa, rakennustaiteessa ja jokapäiväisessä elämässä Neuvostoliitosta, sen saavutuksista, pyrkimyksistä, menneisyyden valheloistostakin, joka vielä varastautuu mukaan — uuden luomisessa.

Maalla, joka synnyttää sellaisia miehiä kuin Frank, on vielä tulevaisuutta. Me kutsumme häntä Frankiksi, koska hän on meille periaatteellista sukua. Eikö hänen kritiikkinsäkin sitä todista? Eikö hän ole demokratian arkkitehti? Eikö hän aja samaa asiaa kuin me? Eikö hän ole Walt Whitmanin ja Thoreau'n kansanrunouden tulkki meidän aikamme valheellisen aikakauden keskellä? Hän voi tällä kertaa olla pikkurikas, mutta myrskyisen elämänsä vaiheissa hän on monasti ollut yhtä köyhä kuin monet hänen kaltaisensa. Hänessä sana “demokratia” palaa alkuperäi-



seen suuruuteensa puhdistuneena siitä loasta, jota sen päälle on sotkettu keinottelujen maailmassa.

Arkkitehti Wright kertoo käynnistään kollektiivitaloilla, kertoo koneellistetusta työn suorituksesta karjanhoidossa mitä suurimmalla ihastuksella, kolme kertaa päivässä lypsämisestä ja erinomaisesta puhtaudesta. Hän kertoo lastenseimistä ja niiden tieteellisestä hoidosta ja vetää sen johtopäätöksen, että ne tulevat olemaan parhaita laitoksia ihmiselämälle.

Suurkaupunkeja, niin Neuvostoliitossa kuin muuallakin, pitää hän menneitten aikakausien viheliäisinä jätteinä, jotka tulevat häviämään uuden, vapaan ihmisen asuntopaikkoina.

Ihmisen, ollakseen onnellisen, täytyy olla kosketuksissa elävän luonnon kanssa. Koulurakennukset eivät vielä saaneet hänen hyväksymistään. Ne olivat tiedontehtaita, kuten meillä täällä kotonakin. Meidän omista, työväen modernistisista asuntodepartementeista hän sanoo: "Ne ovat huomispäivän slummeja ja kyljelleen kaadettuja pilvenpiirtäjiä."

- Niin syvältä leikkaa Frank Lloyd Wrightin elimellisen arkkitehtuurin filosofia. Norsunluutornin taiteilijoita puistattaisi näkemykset lypsäjistä ja hikisistä työläisistä pelloilla, mutta Frank asettaa ne terveen ihmiselämän perustaksi. Hän antoi neuvostoarkkitehdeille sitä, mikä Amerikassa on parasta, nimittäin, todellisen kansanvallan syvää ymmärrystä. Ja suurarkkitehdit siellä ne opetukset epäilemättä tulevat käyttämään neuvostorakennustaitteen luomiseksi sellaisiksi, että se on VENÄJÄÄ, uutta työläisen maailmaa, missä mikään ei ole liiaksi hyvää sen nautittavaksi, käytettäväksi ja asuttavaksi, jotka työllään kaiken luo ja sillä ihmiskunnan elämän käynnissä pitää ja kaiken varustaa ja muonittaa.

Jospa meilläkin olisi ollut sellaiset ihanteelliset, mutta silti realistiset käsitykset asuntoarkkitehtuurin perusteista saarellamme, Sointulassa, niin olisimme mekin, olojemme vaikeuksista huolimatta, paremmin onnistuneet. Jospa olisimme paremmin ymmärtäneet mitenkä muokata puuta, tuota meille miellyttävintä ja monissa suhteissa parasta raaka-ainetta kodiksemme. Sillä meillä oli mitä parhaita puulajeja, mutta vähän taitoa muodostaa niistä miellyttävää kotia. Meillä oli tilaa pitkin etelärannikkoamme, kunnes olisimme ehtineet raivata mäkiemme rinteitä. Jospa kansantaloudellinen elinehtomme olisi heti alussa tullut laskettua itsekannattavaisuuden pohjalle tavalla tai toisella, niin olisimme onnistuneet.

Tuo samainen Lapuan lakeuksien ojankaivaja sanoo asiantuntemuksella kirjassaan "Sointula" seuraavat raskaat sanat Sointula-puuhan johdosta: "Tulkoon tässä yhteydessä mainittua peittelemättä, että Kurikka ja Mäkelä eivät olleet käytännöllisiä talousmiehiä, eivätkä sopivia johtamaan talouselämää niissä oloissa missä me, köyhät työläiset, aloimme rakentaa uutta teollisuusyhteiskuntaa aarniometsään, pääomana vain innostus ja hyvät toiveet.

"Koulunkäyneitten herrasmiesten tiedot näyttäytyivätkin vain kamariviisauksiksi oudoissa, alkuperäisen ankarissa oloissa. Heidän hommansa osottautui lapselliseksi käytännössä, vaikka he teräviä artikkeleita ja arvosteluja osasivat kirjoittaa monilta yhteiskunnallisen elämän aloilta. Pahinta oli se, etteivät he mitenkään tahtoneet voida antaa arvoa työmiesten käytännössä opituille kokemuksille, joita olimme saaneet kovassa elämän koulussa."

Jotkut voivat pitää Sointula-polemiikkia "laihialaisuutena", mutta Laihiastahan olivat kotoisin ne parhaat jälkipukarit. Laihialaisethan ne parhaiten tiesivät, milloin olisi

pitänyt olla nakki ja milloin passi — sitten kun peli oli pelattu. Mutta se ei sitä ole, sillä me rakennamme yhä vieläkin Sointulaa, uutta työtätekevien maailmaa, eikä meillä ole aikomustakaan siitä ponnistuksesta luopua.

\* \* \*

Me olimme Alfredin ja Vikin kanssa jo kauan sitten olleet Friscossa. Kullakin meistä oli oma syynsä lähteä kapitalistimaailmaan tienaamaan.

Alfredilla oli vanha äiti Suomessa, jota piti elättää ja pilettivelkaa velimiehelleen. Vikillä oli naimiskaupat tehtynä ja sormuksella vahvistettuna ja morsian piti saada tänne. Minulle oli tapahtunut tapaturma — olin saanut mentaalisen häiriön, sähkötärähdyksen.

Olen lukenut joidenkin savanttien tiedekirjoista, että ensinäkemältä rakastuminen on satua, että sukupuoli-erkaus kehittyy ja kasvaa samalla tavalla kuin kaikki muutkin elävän elämän ilmiöt. Äkkiräjähdyks ei voi koskaan luoda mitään, se voi vain hävittää. Niin ainakin jotkut psykologit selittävät. Ja tietysti heidän selityksensä on aina paikkansapitävä, vaikka joku toinen heistä taas selittäisi päinvastaistakin.

Vikki oli entinen sotilas ja hän kertoi, ettei hänellä ollut tuon taivaallista rettelöä sen "omantakeisin" etsinnässä.

"Hetimitä kun menin ensikerran promineerailemaan sotilas-univormussa, koppasi hän minut kiinni. Oli se minut tuntenut ennenkin, mutta en ollut kelvannut siviilipuvussa. Kauppa tuli heti ensi-iltana, enkä luule, että se huono kauppa olikaan! Kun tässä nyt vain saisi ne matkarahat kasaan, ennenkuin kerkiävät sen siellä viemään, taikka muuten tarvelemään."

Sellainen onni se on toisilla niissäkin asioissa.

Vikki oli hyvä puuseppä ja sellaisilla oli kysyntää nou-

sevassa Friscossa. Hän sai matkarahat kasaan, ennenkuin kukaan kerkisi sen siellä tarvelemään ja käpy oli kohta Vikin kainalossa.

Vikki oli kuitenkin harvinaisuus Friscossa sen ajan meikäläisten nuorten miesten, tai paremminkin vanhainpöykäin keskuudessa. Siellä ei näet ollut muodissa mennä naimisiin. Vuosikausia siellä vierähtivät tämän vuosisadan alussa, ettei yhtään uutta paria tullut suomalaisten keskuudessa. Vanhapiikuus ei pelottanut kun koko uuden yhdistyksemme sakkii oli enemmistöltään sellaisia. Mutta esimerkki tarttuu. Ne, jotka muualla olivat ehtineet vihkiytyä, saivat omansa pitää. Mutta jos joku meistä alkoi kuleskella yhden tytön kanssa, ryöstettiin se häneltä, jos ei juuri fyysillisellä väkivallalla, niin muilla keinoilla. Ja jos joku harva kuitenkin pääsi salaa puikkimaan ja tulivat parina takaisin joukkoon, niin ei ollut tarvis luulla, että heitä siitä olisi onniteltu ja että heille olisi järjestetty yllätyskekkerit, kuten nykyaikana. Kylläpä olisi käskenytkin!

Naiset eivät sellaisesta tykänneet. Vanhapiikuus ei näet vielä silloin ollut saavuttanut suomalaisten kesken sitä arvoastetta, joka sillä on amerikkalaisten keskuudessa, missä heidät tunnetaan "bachelor girl'inä". Takapajuisena kansallisuutena me vielä nytkään emme ole tuontapaista arvonnimitystä keksineet. Me vain roikumme kiinni niissä vanhoissa, rumissa, halveksivissa nimityksissä Meidän kalliseen köyhään kieleemme kun ei saa yrittääkään liittää vierassointuista sanaa. Arvostelijamme siitä heti nypristävät nokkaansa. Ja jos heillä suinkin on tilaisuutta, tuhrivat ne sen pois ja panevat omankielisensä sanan tilalle.

Vanhanpoikuuden me kuitenkin itse olimme kohottaneet arvoasteeksi. Mutta todellisuudessa me olimme kuitenkin vain tavallisia kuolevaisia kaikkine heikkouksinem-

me, sillä mekin toisinaan rakastuimme. Monesti sattui vielä niin, että rakastuimme useat samaan tyttöön! Emme luultavasti niin monet kuin Jukolan pojat, mutta kaksi kilpakosijaa joskus sattui vastakkain.

Tilanteen mukaisesti sellaiset lankeemukset koetettiin pitää salassa, mutta kilpailu kiihottaa. Ja sellaisessa tapauksessa moni joutui naimisiinkin, vaikka muuten ei olisi aikeitakaan ollut. — Voiton laakerit näet sitä vaativat. Muuten ei voitto ollut varma.

Meidän boheimisakkimme säilyi lujana niin kauan kuin me, sen alkuperäiset tukipylväät, olimme paikkakunnalla. Mutta meidän poistuttuamme se hävisi ja me itsekkin hajautuneina jouduimme yksilöinä heikkoina taistelemaan tuota vaaraa vastaan, lopulta vain löytääksemme itsemmekin satimesta.

Friscon sosialistiosasto oli niinä päivinä voimakas, oikea amerikalaisperäinen, poliittinen, vallankumouksellinen järjestö. Meillä ei vielä silloin ollut suomalaista keskusjärjestöä. Imatraliitto oli, mutta me pidimme sitä holiinpompelijärjestönä, emmekä siihen liittyneet. Olimme näet saaneet kylliksemme ihannesosialismeista.

Liityimme kielijaostona Friscon osastoon. Tuo nuoruudenintoa kuohuva amerikalainen liike tempasi meidät mukaansa. Kielikoulu tuli ajan vaativimmaksi asiaksi. Pitää ymmärtää, mitä nuo loistopuhujat puhuvat.

Sosialistinen liike oli temmannut mukaansa paljon amerikalaisista sivistyneistöä. Jack Londonkin kuului Oaklandin osastoon. Me rakensimme nyt uutta, parempaa Sointulaa, uudella, paremmalla tavalla.

Jos suomalainen, sosialistinen väestö olisi pysynyt harvalukuisena muutamia vuosia Friscossa, olisimme me epäile-

mättä paremmin sulautuneet englanninkieliseen liikkeeseen. Mutta kohtalo oli määrännyt toisin.

Työväenliike Suomessa oli myöskin silloin kulttuuriliikettä. Mekin olimme jo osa siitä. Parhaassa innostuksessaan olevia kulttuurivoimia, Suomen työväenliikkeen kasvattamia, alkoi tulla tulvimalla meidän jaostoomme. Jaosto nimitettiin — Työväen Seuraksi. Ennestään oli Frisossa raittiusseura, veljeysseura ja merimieslähetyskirkko.

Merimiespappi oli vaatimaton mies. Hän vain valmisti jo mennäkseen Suomeen rovastiksi palveltuaan kymmenen vuotta merimiespappina. Hän ei ollut kyennyt nousemaan rannikkomerimiesten tosijohtajaksi, eikä paimeneksi, vaikka hän nimellisesti oli sellainen. Niiden todellinen johtaja oli Jokelan äijä, laivarannan kapakoitsija. Hän oli veljeysseuran puheenjohtaja ja sen kautta merimiesten "paasi". Hän oli myöskin heidän "paasinsa" toisellakin tavalla. Hänen "poortitalossaan" miehet asuskelivat velaksi, kun olivat ensin juoneet rahansa hänen kapakassaan. Sieltä kapteenit "hairasivat seilareita", maksoivat Jokelan äijälle niiden velat, merimiespappi antoi synninpäästön ja mies oli valmis menemään laivaan tienaamaan uutta rahaa.

Veljeysseura oli vain paikallinen itsenäinen järjestö, jonkinlainen keskinäinen avun seura, luultavasti joidenkin salaseurojen jäljennös.

Sellaisella ei tietysti ollut mitään periaatetta. Ainoat huvitilaisuudet sillä olivat tanssit. Tanssimestari oli vanha palosotilas, Pikku Smith. Hyvän tanssitaidon hän oli opettanutkin seuran väestölle. Hänen komentamanaan todella fransiisin tuurit menivät oivallisessa järjestyksessä lävitse.

Raittiusseura oli myöskin melko voimakas. Sen voima perustui erään suuren pesulaitoksen naisiin.

Kaupungissa oli myöskin jo jonkunverran vakituisiksi

asettuneita miehiä. Osa heistä oli todellisia raittiusmiehiä vanhanmaan malliin, mutta osa oli merimiehiä, jotka olivat vain silloin raittiita, kun tulivat seuran tilaisuuksiin. Kuri ei kai kovin ankara ollut, koska oli puute miespuolisista jäsenistä.

— Jumalaa vielä palveltiin merimieskodissa; kirkkoa ei vielä ollut.

Työväenseuran mahti kasvoi omalla painovoimallaan. Meitä lahjoivat Suomen kaupungit, joissa työväen kulttuurilaitokset jo kukoistivat. Lapualaismannerheimiläiset eivät vielä silloin olleet niissä suonta iskeneet. Ne lahjoivat meitä näyttelijöillä, laulajilla, lausujilla, sotilassoittajilla ja sellaisilla. Mutta kenties enemmän meitä lahjoivat Toronto ja New York. Melkein joka iltamiin ilmestyi "Prince Albert rokkeja". Räätälit käyttivät näet sellaisia siihen aikaan idässä. Lännellä ei niitä käytetty. Me saimme niistä prekkatakeista hyvää näyttämöpuvustoa ja niiden sisällöstä hyviä näyttelijöitä.

Kuka saattoi vastustaa meidän tulemistamme valtaseuraksi Friscossa? Noiden konservatiivisten ainesten suhde meihin tosin oli epäilevä, mutta ei sellainen kuin meidän nykyisen aikamme luopioainesten, jotka ovat lyöttäytyneet konservatiiveihin ja tehneet niistä taantumuksellisia, Amerikan mustain taantumusvoimain kätyreitä. Me saatoimme väitellä sen ajan vanhoillisten kanssa, niinkuin ainakin miesten, eikä tiettoisten lurjusten kanssa. Erään kerran kun raittiusseurasta lohkesi joukko jäseniä Työväenseuraan, sanoi Jokelan äijä, jolla oli paljon huumoria: "Nyt ne sosialistit tappavat sen raittiusseuran, jota ma tässä olen vuosikausia koettanut pitää pystyssä." Hän tarkoitti, kun hänen seilarinsa siellä olivat tyttöjen tähden.

Mutta raittiusseura ei niin vain ottanut kuollakseen,

vaikka siitä lohkesi vielä nuorisoseurakin pois. Nuorisoseuran jäsenistö ei ollut sen nuorempaa väkeä kuin muidenkaan seurain. Se oli vain nimi. Sen syntymisen syyksi sanottiin se, että raittiusseuraan oli kehittynyt kaksi puheenjohtajaksi kykenevää miestä, eikä kumpikaan tyytynyt varapuheenjohtajan asemaan.

Fitchburgilla on nykyään vähän huonollainen maine, mutta niinä aikoina ei ollut. Sieltä me saimme parhaan lahjan, Antti Pursiaisen.

Ne tosin eivät häntä lahjoittaneet, mutta hän karkasi.

Me asuimme Alfredin kanssa huonetovereina. Vikki oli jo "käpynsä" kanssa laittanut itselleen "flätän". Antti oli saanut meidän osoitteemme ja eräänä iltana hakkasi ovellemme kuin vimmittu. Alfred meni ovelle ja sisään ryntää mukavasti hymyilevä, keski-ikää lähentelevä mies. Sanoo: "Minä olen se Pursiainen. Tulin tuolta Fitchburgista. Lähdin karkuun, kun tahtoivat pitää kiinni takinliepeestä. Saisiko tänne jättää kapsäkkinsä siksi aikaa kun löytäisi niitä viipurilaisia?"

"Jätä vain," sanoin, "mutta ei niitä tarvitse kaukaa hakea. Niitä on tässä samassa talossakin. Vaikka ne kylä ovat sieltä Kolikkoinmäeltä, mutta sieltä kai sinäkin olet, sivistyksestäsi päättäen?"

"Sieltä, kuinkas muuten? Otetaanko täällä vastaan tällaista resua?"

"Vai ei otettaisi! Viipurin Työväenteatterin ensimmäistä rakastajaa!"

Sellainen meidän sen aikainen esittelytapamme oli.

Onko meitä syytettävä siitä jos tuollainen, oman kiellemme synnyttämä, uusi kasvava kuttuuriliike meidät hyljalleen vieroitti alkaneesta vieraankielisestä poliittisesta liikkeestä, ei sen vastustajiksi, mutta siitä erillään toimiviksi?



Monen meistä kieliharrastuskin jäi keskeneräiseksi. Meillä ei vielä ennen Friscon maanjäristystä ollut omaa haalia. Pidimme kokouksia puolueen huoneustolla ja iltamia vuokrahaaleissa.

Raittiusseuralla oli oma kokouspaikkansa. Hekään eivät siellä pitäneet isompia iltamiaan, mutta pienempiä pitivät. Me emme läheskään olleet niin hyvissä väleissä, että olisimme siellä mitään tilaisuuksiamme pitäneet, mutta komiteat kävivät vuoroon sopimassa suuremmista iltamista, ettei tullut yhteensattumia.

Me olimme kulttuurin uhreja, sellaisen kulttuurin, joka oli syntynyt toisessa vyöhykkeessä. Eteivät poliittiset puoluemiehet sanoivat meille: "Mikä teitä vaivaa? Miksi 'mun-kitte' keskenänne? Te ette voi tehdä täällä poliittista työtä, ellette harjoita maankieltä joka päivä, englanninkieltä."

Mutta meillä oli kieli. Sen laulut soivat meidän korvissamme. Toisinaan me keskenämme juttelimmekin, että olemme humpuukimestareita, kummituksia maan kansan keskellä. Miksi emme sulaudu siihen?

Joku upposikin sinne, mutta tuli takaisin. Joku harva upposi kokonaan, mutta hän oli tavallisesti sellainen, jota ei kukaan kaivannutkaan.

Eräs ystäväni, jolla jo on päässä harmaita hiuksia, katu toisinaan sitä, että kulutti nuoruuden aikaansa "kulttuurihumpuukiin", jolloin hänen olisi pitänyt oppia maan kieli ja "alkaa pisnes", tulla rikkaaksi, tai jos ei juuri rikkaaksi, niin kuitenkin riippumattomaksi kunnon kansalaiseksi, sellaiseksi, joka leikkaa vapaasti maan kieltä ja saattaa runnata vaikkapa "aldermanniksi".

Vakuutin hänelle, että hän vielä uudelleenkin tekisi saman tyhmyyden, jos voisi alkaa uudestaan. "Pisnesmieheksi" täytyy syntyä, ei siihen mennä astumalla pisnesmie-

hen saappaisiin. Sanoin hänelle: "Sinä olet asettanut oman roolisi elämän näyttämöllä."

"Niin se, perhana vie, taitaa olla," tuumaili hän.

Kumma kyllä, meillä oli sellaisiakin, jotka olivat täysiä englanninkielen taidossa, olipa joku maassasyntynytkin. Hekin upposivat meidän "kulttuurihumpuukiimme".

\* \* \*

Eräänä iltana Alfred pakkaili kirjalaukkuaan. Hän oli seuran "kolportööri". Oli aikeissa lähteä raittiushaalin eteiseen myymään kirjoja. Hän oli ollut siellä kerran ennenkin. Siellä oli hiukan vihaisesti katsottu, mutta ei oltu ajettu pois.

Oveen taaskin koputetaan, mutta tällä kertaa hiljaa, varovasti. Alfred avaa. Kukas muu kuin Matti Kurikka pitkine tukkineen seisoo etehisessä.

Hän tiesi, että me emme enää olleet hänen oikeita opetuslapsiaan ja siksi hän noin niinkuin epäröiden kysyi, tiesimmekö sen ja sen osotetta. Hän ei tarjonnut kättä, eikä mitään, seisoi vain.

Alfred oli hienotunteinen mies, eikä hän liioin sanonut mitään. Minä päätin käyttää meikäläistä tapaa ja sanoin: "Noh, piruakos siellä porstuassa seisot, niinkuin mikäkin velankysyjä? Tule sisään!"

Se kelpasi Matille. Entinen, hänelle ominainen avoimielinen hymy levisi hänen kasvoilleen. "Jos pojat suvaitsevat, niin terveisiä Sointulasta! Mutta minulla on täällä toverikin ja vielä sitä parempaa sukupuolta. Saanko luvan esitellä?"

Matti esitteli. Minulle se ei olisi ollut tarpeellista. Tunsin jo naisen ennestään, mutta Alfred ei tuntenut. Nainen oli Hurmia, nimi, jota en koskaan ennen ollut

kuullut kenelläkään muilla ja tuskin sitä löytyy missään kalenterissakaan.

Kurikka oli tuonut terveisiä Sointulasta ja meidän pikku kämpästämmekin, jonka me Alfredin kanssa olimme rakentaneet aivan vesirajaan, kauaksi Melulasta. Nyt siinä kuului asuneen joku hiljan tullut nuoripari.

Varmasti siinä laineitten laulu ja kevään lintujen viserys heille tuntuu vieläkin kauniimmalta kuin meille. Kauniita muistoja ne meillekin olivat. Eivät kuitenkaan olleet voineet meitä tyydyttää. Keveitä muistoja!

Mutta Hurmia toi terveiset, kummalliset, mystilliset terveiset minun omalta pikkusaareltani. Ei hän sanaakaan minulle puhunut, eikä ollut puhunut ennenkään, mutta hän katseli siellä, luonnon valmistamassa paratiisissa kevään sinivuokkeja. Hän kasteli niitä paljon todellisemmin kuin että istui huoneessamme ja luki Ihmetohtorin Grilliä. Hän oli saareni hengetär, sen syvyyksien haltijatar. Mikä kohtalon tuuli hänet tänne toi?

Alfred kehoitti Kurikkaa viipymään luonamme jonkun aikaa, täällä kultaisessa Californiassa. "Tässä meidän vanhojenpoikien kojussamme on kyllä tilaa, jos Kurikka suvaitsee viipyä vieraanamme," tuumaili hän. Ja vähintään viikon Kurikka lupasikin viipyä.

Ei tule meille joka päivä sellaista vierasta kuin Matti. Sattui meillekin vapaa-aika, koko viikon oli meillä sunnuntai. Matti silloin soitteli huiluaan, milloin talonväen pianoa, milloin heitti sängyn päälle poikittain pitkäkseen, sulki silmänsä, saadakseen innostusta illallista luentoaan varten. Ei hänellä ollut mitään muistiinpanoja, elävä hengen valta vain.

Hannes oli ollut kauan raittiusseuran jäsenenä. Hän oli vanha fricolainen. Oli yrittänyt saada minut vanhain-

poikain liiton petturiksi, mutta ei ollut onnistunut. Hän oli aikaisemmin ollut rakastunut Marttaan, raittiusseuran sihteeriin. Oli saanut rukkaset ja kostoksi kai — yritti nyt naittaa Martan minulle, tai päinvastoin. Kun hänelle huomautin, että mitä se minulla tekisi, kun ei kerran hänestäkään huolinut, sanoi Hannes: "Martta on sinuun rakastunut."

"Eikö niillä nyt siellä itsellä ole paljon komeampia miehiä ja raittiita? Nekö nyt täältä miestä hakisivat?"

"Nepä juuri ei silti raittiusmiestä miehekseen huolikaan. Ja milloinkas sinulle ovat oman kylän tytöt kelvanneet? Eikö ne naapurikylässä olleet paljon kauniimpia? Ja minä olen ajanut asian puhemiehenä."

"Pidäkin suusi kiinni minulle Martasta! Olenko minä mikään markkinahevonen? Koettaisit minua samaan satimeen, johon itse jo olet joutunut," sanoin osotukseksi, että olen vanhainpoikain liiton tukipyylvältä.

Kun olimme kysyneet Matilta kuinka Sointula edistyy, sanoi hän: "Ei aivan niin hyvin kuin alussa luulimme. Köyhyyskin tahtoo kiusata ja eikä tahdo olla sopusointua, joka alussa vallitsi. Joka yrittää luoda jotain uutta ja arvokasta maailmassa, löytää aina vastustajansa ja parjaajansa."

"Aivan totta," sanoi Alfred, "täällä on sama suhde. Täälläkin on vanha merimieskirkko, veljeysseura ja raittiusseura, kaikissa perin vanhoillinen väestö. Raittiusseuran kanssa sentään on saatu pysymään jonkinlaiset välit. Olen päässyt sinne pari kertaa kirjalaukkuni kanssakin. Minä levitän puoluekirjallisuutta. Me toimimme täällä Sosialistipuolueen osastossa kielijaostona."

Kurikka käveli hiukan levottomana kuunnellessaan yhden, entisen parhaan oppilaansa jutustelua. Hän oli lähte-

nyt luentomatkalle ajamaan Kalevan kansan asiaa. Täällä hänellä oli vastassaan sama puolue, jota hän oli lähtenyt pakoon Suomesta.

Kurikan luonteen taiteilijatemperamentti oli herkkä vaikutelmille. Oli helppo huomata, että hän oli kuin kuumilla hiilillä. Ja oliko ihme? Ei kauan sitten hän oli itse ollut tuon saman liikkeen johtajia, joskaan ei enää puolueen virallisena aikana, mutta sitä edeltävänä kautena hän oli saanut vuosia kantaa edesvastuuta Suomen Sosialidemokraattipuolueen alkukamppailussa. Nyt kun tuo kansainvälinen liike kuohui täällä, suurpääomien maassa samoja alkukamppailuita, ei hän enää antanut sille arvoa. Hän oli mennyt syrjäpolulle. Mutta kuitenkin hän vieläkin harrasti inhimillisiä hyveitä. Ja herttaisena miehenä hänelle antoivat arvoa kaikki oikeitten aatteitten harrastajat, jos ne hänet perinpohjin tunsivat. Se tuli todettua täälläkin, hänen ensimmäisessä luennossaan.

“Tökkohan minulla täällä sitten on mitään mahdollisuutta pitää edes yhtä luentoa,” kysäsi hän vaiteliaasti.

“Aivan varmaan ja vieläpä suurelle kuulijakunnalle,” vakuuttelin.

–“Mitäs arvelet, jos yritämme saada sinulle luennot raittiushaalille?”

“Sepä olisi verraton asia. Raittiusliikkeen nyt kuitenkin luulisi meille tavallaan kuuluvan kaikille. Jos niin ei ole asianlaita, niin tulemme löytämään itsemme vielä pohjattomasta suosta.”

Raittiusseuran johtokunnassa oli joitakin ahdasmielisiä, vähätietoisia pappoja, mutta pesulaitoksen tytöt olivat vapaamielisempiä ja valistuneempiäkin.

Matti oli arvellut, että jos lähtisi itse mukaan kysymään huonetta. Mutta emme päästäneet häntä, sillä tiesimme

minkälainen kaiku hänen nimellään siellä oli. Menimme kahden Alfredin kanssa.

Olin esittänyt asian aivan kuin se jo olisi hyväksytty: "Jos seuralla olisi joitakin vapaita iltoja tällä viikolla, niin paikkakunnalle on saapunut etevä raittiuspuhuja.

Puheenjohtaja katseli minua silmälasiansa ylitse hiukan ihmeissään. "Kuka se sellainen raittiuspuhuja joka teidät on pannut asiaansa ajamaan? Miksi ei hän ole itse tullut?"

"Oli matkasta väsynyt ja sanoi olevansa vieras täällä. Hänen nimensä on Matti Kurikka."

"Matti Kurikka! Ja teillä on otsaa tulla kysymään huonetta sellaiselle miehelle kunnialliselta raittiusseuralta," tiukkasi puheenjohtaja.

"Kuinka niin? Kurikkahan tunnetaan ehdottomasti raittiina miehenä ja hyvänä puhujana."

"Mahdollisesti, mutta minäs muuna hänet myöskin tunnetaan? Kirkon vihollisena, isänmaan petturina ja vapaa-rakkausopin saarnaajana, sosialistina."

"Me emme tiedä mitä kaikkea hän on, mutta täällä hän haluaisi pitää raittiusesitelmää."

Martta, seuran kirjuri, otti ensimmäisen puheenvuoron:

"Voisiko lähetystö antaa vakuutuksen, että Mr. Kurikka ei puhu muusta kuin raittiuskysymyksestä."

"Seura voi antaa ehdot puhujalle ja vanhana, oppineena puhujana hän niitä tietysti noudattaa."

Asiasta käytiin navakka väittely ja Martta summasi keskustelun:

"Jos me olemme sellaisia raukkoja, että tulemme huonommaksi muutamasta puheesta, ei meillä silloin kuitenkaan mitään tee. Sillä ehdolla esitän annettavaksi haalin, että Mr. Kurikka ei tee sosialistista propagandaa, eikä loukkaa kirkkoa."

Asiasta äänestettiin ja Kurikka sai haalin ilmaiseksi ja oikeuden kantaa kolehdin matkakulujensa korvaamiseksi.

Äänten enemmistö oli valtava. Tässä seurassa vallitsi matriarkka.

Raittiushaali oli tupaten täynnä ja etehinen myöskin. Martta oli ottanut tehtäväkseen esitellä puhujan. Hän sanoi:

“Kansalaiset ja raittiusväki:

“Me olemme tällä kertaa saaneet harvinaisen tilaisuuden haalillemme. Olemme saaneet puhujaksi Mr. Matti Kurikan. Tiedän, että meillä monella on ennakkoluuloja Mr. Kurikasta, mutta ne ovat meille tulleet jostain muualta, eikä Mr. Kurikalta itseltään. Siksi olemme päättäneet kuulla itse mitä hänellä on meille sanomista. Harvat meistä aikaisemmista siirtolaisista ovat häntä koskaan nähneetkään. Mr. Matti Kurikka!”

Kurikka erosi jo niin paljon tyypiltäänkin meistä tavallisista suomalaisista, että pelkkä hänen ilmaantumisensa puhujalavalle oli jo hänelle edullista. Hänen tuuhea, tumma tukkansa, eloisan välähtelevät silmänsä ja sokea varjalonsa jo lupasivat kuulijoille jotain tavallisuudesta poikkeavaa.

Matti tunsu hyvin puhetaidon yksinkertaisen vaatimattomuuden arvon. Kiitti ensin yleisöä siitä, ettei se ollut antanut valheen pöpöjen pelotella itseään, vaan oli tullut kuulemaan hänen pikku esitelmäänsä. Hän kiitti myöskin varoituksesta, joka oli annettu. “Se on hyvä varoitus, yhtä hyvä kuin raittiusasiakin. Mutta sekin, suuri asia, käsitetään niin monella eri tavalla.

“Meidän tavalliset raittiuspuhujamme käsittävät sen yleensä meidän turmeltuneen maksamme, munuaistemme, y. m. sisäelimiemme näyttelyksi. He luennoivat sellaisen kar-

tan mukaan. Sellainen näyttelykin on hyvä, jos se pelottaa nuorukaista tulemasta sellaiseksi. Minulle taas on raittiuskysymys laaja, yhteiskunnallinen kysymys. Toivon voivani käsitellä sen näinä kolmena iltana siten, että se jollain tavalla teitä hyödyttäisi. Muuten olette kuluttaneet aikanne hukkaan. Tänä iltana käsittelen vain raittiusasian suhdetta kotiin, sillä koti on meidän elämämme keskipiste, jonka ympärillä ja sisällä meidän elämämme kiertokulku pyörii. Tietysti meitä on sellaisiakin, joilla sitä ei ole, mutta heistä en tänä iltana puhu.”

Varovaisuuden vuoksi Matti pysyi puheessaan enimmäkseen yksityisen kodin piirissä. Joskus sentään hän heitti sivusilmäyksen suureen Sointula-kotiin, jota hän rakentaa. Vihdoin hän sanoi, että koska häntä pelätään vapaarakkausopin apostolina, on hänen lainattava siihen huomiota. Hän käsitteli ensin miehen ja naisen välistä suhdetta. “Minkä niitä pitäisi yhdistää? Minusta sen pitäisi olla rakkaus.

“Oletteko koskaan yrittäneet vangita sitä rakkautta? Jos olette, niin luulen, että olette epäonnistuneet.

“Voisiko miehen pakkovalta naisen ylitse hallita rakkautta? Minä en todellakaan voi käsittää mitään muuta kuin *vapaata* rakkautta.

“Kuka voisi vallata sellaisen maailmanvallan kuin rakkaus? Minusta sellaisen pitäisi vallita kodissa ja luulen, että missä se vallitsee, siellä vallitsee raittiuskin. Ja minusta sellainen tulisi vallita koko yhteiskunnassa. Vainon, kateuden ja omanvoitonpyynnin yhteiskunta ei koskaan voi tulla toimeen ilman väkijuomia. Siinä täytyy nukuttaa omaatuntoa!”

Siihen tapaan Matti käytti kolme iltaansa raittiushaalilla. Hän ei maininnut sanaakaan kirkosta, eikä sosialis-



mista, mutta tulin vakuutetuksi, että sosialistipuolue hyötyi noista luennoista, vaikka Matti ei tuota puoluetta enää hyväksyntykään.

Olisi väärin verrata Matti Kurikkaa meidän aikamme työväenliikkeen luopioihin. Hän ei koskaan ollutkaan poliittinen, materialistista historiankäsitystä edustava sosialisti. Hän oli idealisti, mutta paljon häntäkin ymmärrettiin väärin ja monissa asioissa häntä väärin tulkittiinkin. Ja tästä johtui se, että viime vuosinaan hän joskus joutui lyömään takaisin huonommillakin aseilla.

Hänen periaatteissaan oli paljon kaunista ja hyvää, joskin ne olivat täynnä ristiriitoja. Hänen valtakuntansa ei ollut tästä maailmasta. Se tahtoo sanoa, että hänen oppinsa eivät sopineet taistelutunnukseksi työtätekeville nousevan, häikäilemättömän pääoman maailmassa. Toiset, paremmat keinot tarvitaan ennenkuin sen valta on kukistettu.

\* \* \*

Vaikka Friscon seitsenkuukautinen kesä on yltäkylläistä päivänpaistetta ja sen iltapäiväiset fasaadituulet käyvät tornikellon täsmällisyydellä, oli vuosisatamme alkuajan Frisco epäsäännöllisten aikojen ja vielä pikkuteollisuuden, sekavien aatteellisten ilmiöitten ja taistelujen Frisco. Kaupungin poliittinen hallinto oli Union Labor-puolueella, mutta se ei vallinnut selvänä työväen valtana. Se ei enää ollut luonteeltaan Walt Whitmanin Amerikkaa. Se oli Jack Londonin Amerikkaa.

Laconiassa oli vielä Yankee-tuntua, mutta Friscossa työväenkerrosten keskuudessa jo vallitsi "Hip Hurray"! Nouseva I.W.W. ja periaatteista kamppailevan sosialistipuolueen katukokoukset ja teollisuuden muutamilla aloilla olivat uniot.

\* \* \*

Milloin tiedät tuon, kaikkia elämänarvoja pilkkaavan hirviön, "lemmen", astuneen haltijaksi halpaan tomuma-jaasi? . . . . Silloin kun tunnet mustasukkaisuutta.

Hanneksen lörpöttely Martan ja minun välillä oli saanut aikaan sen, että meistä oli tullut jonkinlaiset hyvänpäivän tuttavat. Martta kävi kaikissa meidän yhdistyksemme isommissa huvitilaisuuksissa ja silloin tällöin olin saatellut häntä pesulaitokselle.

Hän oli verraten valistunut nainen; oli tullut nuorena Amerikkaan ja oli hyvin "ladylike". Hän ei hyväksynyt sosialismia ja meidän puhelumme tavallisesti liikkuivat niissä asioissa.

Bertta oli hiljan tullut Friscoon. Hän oli hyvin "sportti" tyttö. Hänellä oli vakituinen sulhanenkin, mutta hänen huvinsa oli kiusotella tätä koppasemalla toisinaan minua. Minä tykkäsin kulkea Bertan kanssa, koska hän oli "sportti" ja hauska seuranpitäjä. Minulla oli vielä sen lisäksi samat tarkoitukset kuin Bertallakin: Tahdoin näyttää Hurmialle, että saan kiinni parempiakin kuin hän. Hurmiaa en ollut koskaan saattanut, enkä hänen kanssaan kahdenkesken puhunutkaan. Mutta hän oli syvyyden henki minun fantasia-Saarellani.

Oletin kiusottelevani häntä Martalla ja Bertalla. Ensimmäisenä Kurikan luentoiltana oli Hurmiakin tullut raittiushaalille. Vaikka hän oli tullut Kurikan kanssa yhtämatkaa kaupunkiin, en siitä vielä olettanut, että heillä olisi mitään suhteita. Nyt kun hän tuli ja istui perimmäiseen nurkkaan, tunsin epäilyksen hiipivän mieleeni sellaisesta.

Alfred oli tuonut kirjalaukkunsa mukanaan ja möi kirjoja kokouksessa. Kun hän tuli siihen nurkkaan, jossa Hurmia istui, jutteli hän kauan Hurmian kanssa. Alfred oli parhain miestoverini ja minä olin pitänyt häntä oikeana

miehen perikuvana. Nyt häneen minun silmissäni oli tullut yksi vika: Miksi hänen pitää jutella Hurmian kanssa heti toisella tapaamisellaan, koska minä olen tavannut hänet monesti ennenkin, enkä ole vielä koskaan häntä puhutellut.

Kurikka oli onnistunut erikoisen hyvin käsitellessään kotikysymystä. Minun kotini siellä pienellä saarella oli kirjastunut yhä selväpiirteisemmäksi, mutta syvyyden henki, joka kasteli sinivuokkoja, oli surupuvussa. Vaikka Bertta ja Martta olivat molemmat siellä kokouksen jälkeen ja ihan varmaan olisin saanut jomman kumman heistä kiinni, en ottanut. Läksin kotiin yksin.

Alfred oli nopea kävelijä ja minulla ei ollut kiirettä kortteeriin. Hän oli jo sohvalta lukemassa sanomalehteä kun minä tulin kotiin. Hän ihmetteli, että niin pian tulin, joka tavallisesti tulen vasta joskus aamulla. "Mutta eikös ollutkin onnistunut kokous! Osaa se puhua hyvinkin, jos vain tahtoo. Vaikka siellä Saarella hän toisinaan laskee mitä pötyä tahansa," sanoi Alfred.

"Hänen ei olisi pitänyt joutua politiikkaan. Luulen, että jos hän olisi pysynyt dramatishtina ja runoilijana, olisi meillä nyt häneltä jäljellä jotain hyvää. Eikö hän tänne tulutkaan?"

"Kyllä hän tulee myöhemmin. Menivät vain Hurmian kanssa jonnekin illalliselle."

"Vai niin, vai illalliselle . . . . Niin, noh, illallisellepa tietenkkin! Sehän on luonnollista . . . ."

Minusta Kurikan kaunoluento tuli jo paljon huonomaksi. Kävelin ja polttelin.

Alfred katsoi minua hiukan kummissaan, mutta ei ymmärtänyt mitään.

\* \* \*

Kurikan luennoista oli jo kulunut viikkoja. Hurmia oli

saanut työpaikan jostain suuresta ravintolasta. Hän kuului sosialistipuolueeseen aktiivina ja oli sinne ravintolaan jonkun toisen naisen kanssa noin salateitse lähetetty työhön, vaikka se oli järjestymätön paikka. Minulta oli usein noin vain ilman aikojani tie vienyt sinne kahville. Olin taaskin matkalla sinne, mutta käytävällä oli joukko overhaaleissa ja muissa huonoissa vaatteissa olevia miehiä. Tunsin heistä joitakin. Puolueessa oli niinä päivinä samoja miehiä, jotka myöhemmin liittyivät I.W.W. liittoon. He olivat piketeeraamassa. Akkunaan oli sisäpuolelle asetettu julistus:

“Anarchists want to run this house, but American citizens dine here.”

Piketit selittivät, että Hurmia ja Mary olivat saaneet kaikki työläiset siellä unioon, mutta kun ne esittivät vaatimuksensa, erotettiin heidät kaikki työstä ja organiseeraajat vietiin poliisiasemalle.

Menin puolueen haalille. Lakimies oli juuri tuonut vangitut naiset sinne. Heidät oli laskettu takauksella vapaaksi ja olivat jo lähdössä toiseen järjestymättömään ravintolaan työhön toisella nimellä.

Tarjoilijattarien uniolla oli käynnissä taistelu suljetun uniotyömaan voimaan saattamisen puolesta kaupungissa. Puolue avusti sitä. Se oli silloin vielä taistelevan työväenluokan puolue. Ensikerran Hurmia hymyili minulle ja sanoi mennessään: “Tiedätkös, meillä on sota.” Ja sodan etuvartijat menivät uudelle rintamanosalle järjestämään armeijaa.

Jos lienen ennen koskaan kävellyt mietteissäni, niin nyt sen tein. “Tiedätkös, meillä on sota.” Ajattelin, voidaanko sodassa rakentaa jonnekin rauhaiselle saarelle ihanne-Sointulaa? Voidaanko sodassa rakentaa kauniita, rauhaisia

koteja, yksilöiden onnen majoja? Entäs jos sodan ryske saapuu sinnekin? Mielikuvieni saari häipyi mielestäni ja sen syvyyden hengetär muuttui luokkasodan sankarittareksi.

Hurmian ulkomuotoa en koskaan ole voinut mielessäni määritellä, mutta hänen taisteluissa ja työssä riutunut naisellisuutensa sai korkeamman sisällön. Se ei aaltoillut hänen rinnoillaan, eikä lihaksillaan, mutta se hehkui hänen silmissään ja uhkui hänen liikkeissään ja käytöksessään.

Oletteko koskaan huomanneet katsoa puoluenaisia heidän todellisessa olemuksessaan? Vai oletteko vain tyytyneet katselemaan heidän ulkonaista olemustaan? Oletteko nähneet sellaisia, joiden sisimmässä palaa ikuinen, sammumaton tuli? Se tuli monasti polttaa heidät nopeaan heidän parhaassa elämänsä kesässä. Kenenkä tähden he siten palavat? Itsensäkö tähden?

\* \* \*

Tarjoilijattarien unio oli voittanut taistelunsa. Puolueellakaan ei juuri nyt ollut mitään suurempia vaalitaisteluja käsillä, ainoastaan juokseva jokapäiväinen työ. Valitsi jonkinlainen välirauha.

Suomalaisen jaoston, Työväenseuran, toiminta paisui uusien kulttuurivoimien paineella. Pursiainen oli antanut ensi-iltansa ja saanut suuret aploodit haltioituneelta yleisöltä. Lännen väki ei vielä ennen ollut nähnyt todellista suomalaista näyttelijää. Rooli ei ollut sen kummempi kuin "Laukkuri Juhannustulilla". Keskinertainen näyttelijä ei sillä pääse juuri minnekään, mutta Antti osotti, mitä oli miehiään.

Hurmiakin oli liittynyt suomalaiseen kulttuurityöhön, vaikka hän oli maassa syntynyt. Näyttämö on vaarallinen paikka kaikkien sairaaloisten rakkaussuhteiden kehittämi-

selle. Näytelmät kun risteilevät täynnään sukupuolisten tunteitten ristiriitoja. Ja missä ei sellaista ole, ne eivät ole oikeita näytelmiä. Näyttelijät elävät suurin piirtein noiden tunnelmien vallassa.

Olin kyllä monesti käynyt hänen ravintolassaan ja syönyt siellä illallisen, joka hänen tarjoamanaan maistui paremmalta kuin muiden, mutta en vielä koskaan ollut puhunut hänen kanssaan kahdenkesken. Nyt senkin vihdoin täytyi tapahtua, sillä hänkin oli kappaleessa ja minulla oli kulissimiehen virka.

Hän tulee luokseni touhuisena kädessään paperilappu ja dollarin raha. "Menepäs hakemaan minulle 'shirtwaist' tuolta stoorista. Unohdin ottaa mukaani ja tarvitsen välttämättömästi sitä."

"Shirtwaist?"

"Niin . . . kyllä ne tietävät mikä se on. Tässä on raha ja mitta."

Otin paperin ja rahan ja menin. Shirtwaist . . . saatana!

Ihmiset puhuivat jo paljon, että Hurmia on rakastunut Alfrediin. Minun tunteeni oli vielä minun omana tietonani, niin ainakin oletin.

Alfred ei ollut vähintäkään naisten hakkailija. Hän ei edes osannut tanssia. Ei hän näytellytkään, paitsi savolaisista "sanan rieskoo" joskus pakinoi pikkuiltamissa. Suurissa hän vain möi kirjoja, se oli hänen nautintonsa. Ja Hurmia tapasi toisinaan auttaa häntä kirjojen myynnissä ja mitäs muuta se oli kuin rakkaushommaa. Niin ainakin ajattelin.

Kotiin saattamaan Alfred ei kyllä ketään naista mennyt mikäli minä tiesin, mutta piru hänet tiesi, vaikka salaa menisi!

Minä en sellaista yrittänytkään salata. Päinvastoin tun-

sin pikkuylpeyttä, kun sinäkin iltana läksin Bertan kanssa, erittäinkin siksi, että Bertalla oli vakituinen sulhanen. Sellainen meistä, boheimivanhoistapojista, oli kunniallista. Eikä se ollut liiton sääntöjen rikkomista. Se kyllä synnytti juoruja, mutta mitäpä siitä!

Bertan seilarisulhanen tosin ensimmältä katseli kulmien sa alta, mutta Bertta alisti hänet. Hän saattoi kiertää seilarin vaikka sormensa ympäri.

Juoru kävi, että Bertta pettää sulhastaan, mutta siinä ei ollut perää. Sellaiset tytöt sen viimeksi tekevät, jos ei pelkkää seuranpitoa pidetä petoksena.

Kerran sanoi Bertta minulle, että Hurmia on hänelle salasuutuksissa.

“Mistä hän sinulle on suuttunut?”

“Pitäisikö tässä kaikki salat niin suoriksi puhua? Pitäisihän sinun se tietää.”

Bertta oli koskettanut sellaiseen asiaan, jonka luulin olevan värman oman salaisuuteni. Ja mies voi lörpötellä mitä tahansa sellaisten naisten kanssa, joiden lemmenloukku ei ole lyönyt heidän niskaansa. Mutta toista on niiden kanssa, joiden on.

Mutta se lopetti meidän “sportti” välimme. Kumma kyllä, meille ei enää syntynyt sellaisia juttuja, jotka olisivät meitä viihdyttäneet.

Alfred oli jo hyvässä taloudellisessa asemassa minuun verraten. Hän oli ollut työssä yhteen mittaankin pari vuotta hyvässä työpajassa. Sorvipenkki ei näissä oloissa enää minulle antanut elinehtoja. Se oli jo rappeutunut ammatti. Olin sen jättänyt kokeiltuani pari kuukautta. Ja vasta alkaneena puuseppänä ja kirvesmiehenä oli minulla ollut ensi vuoden aikana alituisena seuralaisenani “pumpsi”. Nyt oli asemani jo hiukan parantunut, mutta en vielääkään

ollut läheskään hänen vertaisensa.

Tähän asti en vielä ollut kadehtinut hänen taitoaan, sillä olihan hän pienestä pojasta asti ollut puuseppä. Nyt kun Hurmia oli häneen rakastunut, kävi minun luonnollisesti häntä kateeksi tuosta hänen taidostaankin. Hän voisi tarjota Hurmialle sellaista, jota minä en voisi — kodin. Hän voisi rakentaa hänelle pikku "bungalown" jonnekin mäenrinteelle, jossa Hurmia kastelisi hänen kukkiaaan.

Minulla oli tullut päämääräksi, kaikki esteet tieltä pois, murtavaksi päämääräksi, tulla puusepäksi. Minun täytyi kohota hänen vertaisekseen! Se oli nyt minulle yhtä loistelias päämäärä kuin aikaisemmin Sointula, tai Taatimäki vielä aikaisemmin.

Ihmeekseni kuitenkin huomasin, että Alfred oli perin pohjin kyllästynyt tuohon samaan, "olla puuseppänä", johon minä niin suurella harrastuksella pyrin. Kerran hän sanoi, että sentähden hän oli mennyt Sointulaankin. Ja eräänä lauuantaina Alfred hämmästytti minun perin pohjin. Hän kantoi raskasta työkaluarkkuaan kotiin ekspressimiehen kanssa. Kun hän oli maksanut ekspressin ja heitti työvaatteita pois päältään, sanoi hän: "Nyt se on täytetty. Ihmisen pojassa tapahtuu ylösnousemus."

Nyt vuorostaan oli hänkin innoittunut. Koko hänen olemuksensa säteili reipasta, vapautuneisuuden tunnetta. Mutta vapaus on aina suhteellista.

Kummastellen katselin häntä. Sellainen ei ollenkaan ollut hänen tapaistaan. Hän selitteli, että joku hänen hyvä toverinsa oli hänelle toimittanut homesteadin Oregonin metsästä. "Jospa minustakin nyt tulee 'huutava ääni korvesta'", hän intoili.

"Niin se kyllä näyttää, että sinusta tuossa tuokiossa on tullut profeetta," myöntelin.



”Ihmekös tuo olisi, jos tulisikin, kun mies vihdoin pääsee tuosta viheliäisestä puunnakerruksesta. Kun mies siitä asti kun housut jalkaansa sai, on nakertanut puuta kuin toukka. Nyt pääsee suuren metsän siimekseen.”

Katsellessani hänen innostuneita muuttotouhujaan, ajattelin, olisikohan ”sanan” syväsisältöinen kuvanto ”uudestisyntymisestä” lähtenyt tältä pohjalta? Täytyykö ihmisen alituisen uudestisyntyä ollakseen onnellinen? Täytyykö ihmisellä olla harrastus ja rakkaus työhönsä, ennenkuin hän voi nauttia elämästä?

Pyrkimykseni tullakseen hänen vertaisekseen puuseppänä oli nyt saanut kuoliniskun. Kannustin oli katkennut. Mutta sen syy ei ollut poistunut. Hurmia tulee nyt kastelamaan hänen kukkiaa siellä korvessa. Tulee lypsämään hänen lehmiään ja kaitsemaan hänen karitsoitaan.

\* \* \*

Useita viikkoja oli jo kulunut Alfredin lähdöstä. Ilta oli myöhä. Pöydälläni tuhkakupissa oli kasa savukkeen pätkiä. Viimeinen vielä savusi. Olin yritellyt sommitella runoa — naisen luonteen petollisuudesta!

Oveen koputetaan. ”Tulkaa sisään!” — Hurmia tulee sisään.

Mitäs ihmettä tämä tietää, ajattelin.

”Iltaa! Tulin tuomaan sinulle kirjettä Alfredilta. Hän sanoo olevansa niin kiireissään, ettei kerkiä sinulle kirjoittamaan, mutta käskee lukea tämän saman kirjeen, jonka hän lähetti minulle.”

”Saman kirjeen?”

”Niin, tässä se on, lue.”

”Kiitos, mutta ettekö istu?”

”Istun kyllä, mutta ei minussa ole kahta.”

”Anteeksi. Ollaanko sinut?”

“Me olemme täällä Amerikassa pienestä asti oppineet vihaamaan tuota ‘sinä’ ja ‘te’ systeemiä. Meillä sellaista ei enää ole käytännössä maan kielellä.”

“Se on verraton asia, demokratian tunnus, siihen meidänkin kyllä tulisi pyrkiä.”

Luin Alfredin kirjettä. Hän kertoi, että oli jo saanut valmiiksi korpiasunnon ja navetan. Navettaan hän oli jo hankkinut lypsylehmän ja pirttiinsä hän oli hankkinut lypsäjän . . . LYPsÄJÄN!!!!

En ollenkaan huomannut, että kirje putosi kädestäni.

“Miksi heitit kirjeen pois? Miksi et lukenut loppuun asti?”

“Oo, niin tosiaankin!”

Hän kertoi siinä vielä, että tuo hänen tovrinsa, joka hänelle oli homesteadin toimittanut, oli auttanut häntä rakennushommissa ja hänen sisarensa oli nyt tullut hänen rouvakseen. “Kauppa oli kyllä jo meillä tehtynä vanhassa maassa, mutta en viitsinyt siitä pitää sellaista suukopua kuin se Vikki.”

Olin joskus ennenkin joutunut vertaamaan itseäni muuliin, mutta nyt arvelin itsekseni, lienen ollut aika aasi. Enkä osaa kuvata sitä vaitiolon hetkeä, mutta olisin suonut sen kestävän hyvin kauan. Vaikka kielessämme olisi ollut maailman kauneimman kielen kauneimmat sanat, eivät ne mielestäni olisi voineet sopia tuohon tilaisuuteen . . . . Mutta kaikilla, niin hyvillä kuin huonoillakin hetkillä, on loppunsa. Mehän olemm ajan lapsia . . . .

Vihdoin sanoin: “Tiedätkö mitä?”

“No, mitä?”

“He ovat tehneet sen tempun, minkä meidänkin pitäisi tehdä!”

“Meidän? . . . Mistä sinä sellaista olet päähäsi saanut?”

“Kuinka niin? Olemmehan me nainen ja mies. Sellai-  
sethan sitä tavallisesti . . . .”

“Oh yes, se on kyllä totta, mutta sellaisten asiain edel-  
lähän käy pitkät kosiskelukamppailut. En minä ole vielä  
ikänä kuullut, että sellaista kysymystä tuolla tavalla tehdään.  
Ja sitäpaitsi, mitähän *mekin* naimisissa tehtäisi?”

“No, sitä kuin muutkin!”

“Sitäkö kuin muutkin! Ettei sinun järkipahasessasi vain  
olisi jotain vikaa . . . .”

“Kyllä siinä voi olla, mutta minä toivoisin, ettei se vika  
paranisi. Se vika on ollut siinä jo pitkän aikaa, siitä asti  
kun eräs Hurmia toi minulle kahvit eräässä pienessä, siis-  
tissä ravintolassa. Siellä oli kaunis tulipesä, uuni, ja sen  
sinipunaliekkit löivät varjonsa siihen Hurmiaan.”

“Jos sellaiset liekit ovat lyöneet sinua, on se ollut onnet-  
tomuutesi.”

“Eipä.”

“Ne eivät koskaan voi johtaa minnekään. Sinun on pa-  
ras ne sammuttaa, ennenkuin ne tekevät tuhojaan.”

“Entäs sinä?”

“Minä en sano mitään vielä, kenties joskus myöhem-  
min. Hyvää yötä.”

Yritin jatkaa runoani naisen luonteen petollisuudesta,  
mutta siitä ei tullut mitään.

\* \* \*

Ettäkö olen kertonut omista, yksityisistä asioistani sa-  
maan tapaan kuin runoilijat ja romantiikot tapaavat karak-  
teriparkojensa kohtaloista? — Ystäväni, kanssakulkijani  
täällä siirtolaisuuskorvessa, sinusta sadussa kerrotaan.

Olen kautta rantain päässyt hiukan retkiesi ja touhujesi  
perille. Pidän nimesi peitossa, ettet voi syyttää minua jul-  
keudesta.

Sinä läksit tuhatpäisenä onnenetsintään. Läksit sutta pakoon, mutta monesti tuli karhu vastaan. Harhailit parhaan miehuutesi, tai naisellisuutesi ajan hämärässä maailmassa. Tunsit itsesi vääräksi markaksi kultadollarien keskellä. Koetit omistaa itsellesi minkä voit, mutta elit elämän varjopuolella. Amerika puhui, mutta sinä et ymmärtänyt, vaikka kenties oletit ymmärtäneesi. Teatterissa humisi korvissasi vauhdikas, korskea kieli. Sinä sait noukia muruja, jotka taiteen pöydältä putosivat. Luentosaleissa sinä poimit sanan sieltä, toisen täältä. — Lopulta sinä kuitenkin olit vain "Russian Finn".

Mutta tulipa kerran sinunkin aikasi. Ainakin luulit sen sinun ajaksesi. Sinut ylennettiin ihmekummituksena kaiken kansan nähtäväksi. Mutta sinut ylennettiin vain omaksi häpeäksesi.

Naisena sinut puettiin emäntäsi, vallasnaisen vaatteisiin, jotka eivät sopineet päällesi. Sellaisena sinua näyteltiin uutena ilmestyksenä, jonka veli tappelee — "SIELLÄ" — puukolla, parrottunutta karhunkuvaa vastaan. Sanottiin, että karhu on tullut hulluksi ja syö sivistyksen karitsoita.

Miehenä sinut asetettiin näytteille hampaissasi kauhavalainen puukko — verirännin kanssa. Sinua kiitettiin sanomalehdissä kuvin ja sanoin, milloin viattomana karitsana karhun kynsissä, milloin voittamattomana puukkojunkkarina, joka "niittää ryssiä kuin heinää".

Mutta se sinun "AIKASI" oli kovin lyhyt. Sinulle kävi niinkuin lakkopetturille, joka lakon aikana on sankarisymboli, mutta lakon jälkeen heitetään hoopojen armeijaan.

Mutta on sinulla ollut aikoja, jolloin olet ollut todellinen sankarikin. Olet taistellut Amerikan työväen riveissä, saavuttanut toveriluottamuksen ja todellisen sankarimaineen.

Mutta se maine kaikuu pahalta vallasväen korvissa. Tule jälleen sellaiseksi, että voin kertoa sinusta kauniimminkin!

\* \* \*

En osaa sanoa, oliko onnekseni, vai onnettomuudekseni, että meillä oli myöskin pirteä nyrkkilehti. Minulla oli jo uusi huonetoveri. Jos Alfredia olinkin turhaan pelännyt kilpakosijana, niin Jania sai pelätä todellisuudessa pilkkakirveenä. Sen jo voi päättää siitäkin, että hän, kunniallisen Jussi-nimensä, oli muuttanut Janiksi. Hän oli vanhainpoikain salaliiton luotettavin tukipylväs.

Runoyritelmäni "naisen luonteen petollisuudesta" oli jäänyt pöydälle ja hän oli sen lukenut. Ja seuraavassa nyrkkilehdessä oli häneltä seuraava satiiri:

"Asuin kerran runoilijan kanssa. Runoilija, kuten sellaiset yleensä, oli rakastunut. Kun hän runoili, kirjoitti hän värsyn, kirjoitti kaks', jos ei luistanut pisti tupakaks.

"Keskellä sakean savun alkoi taas liikkua, luistaa kynä. Jos naiset eivät olisi sellaisia kuin ovat, jos heillä ei olisi luonteen petollisuutta, en tiedä, olisiko toverini runoilija ollutkaan.

"Mutta hänestä sain minäkin runotartunnan. Hän oli taas tavallisilla, öillisillä reissuillaan — tietysti etsimässä uusia runonaiheita elämän pimeiltä poluilta. Niinpä minäkin aloin seurata hänen esimerkkiään runoilijana. Kirjoitin rivin, kirjoitin kaks', pistin sitten tupakaks' . . . . Kasvoi pino savukkeiden päitä — aivan kuin hänellä. Mutta kumma kyllä, runo ei ottanut syntyäkseen.

"Ahaa, arvelin vihdoin. Vika mahtaa olla siinä, etten koskaan ole ollut rakastunut. Enkä koskaan aio ollakaan, tuli runoa tai ei! Niille poluille en lähde mestarini jälkiä seuraamaan. Kun mestari poltteli ja järkeili myöhään yöhön, oli hänellä runokin. Mutta kun minä olin saman

tempun tehnyt, oli minulla vain — tumpikkasa ja aamulla otsakulman kivistys.

Epäonnistumisen tunnustuksella,  
Jani.”

Kun tuo satiiri oli luettu, tuntui minusta, että pari tuumaa kauhavalasta ei yhtään olisi liikaa. Sen tekijäksi minusta ei kuitenkaan ole koskaan ollut. Se jäi siis pelkäksi ajatukseksi. Täytyi kärsiä vain nahoissaan.

Eräänä kevätaamuna kello viiden aikaan sain kuitenkin nauttia hetken suloista koston tunnelmaa. Jani ei ollut tanssimiehiä, mutta nyt hän tanssi ympäri huonetta, seinästä seinään ja samalla kaateli kirjakaappeja, piironkeja ja kaikkia huonekaluja.

Ennenkuin oikein olin herännyt ja päässyt asiasta selville, tuli mieleeni ajatus, että Jani on tullut hulluksi. Mutta kun oma sänkyni rullasi myöskin pitkin lattiaa, niin huomasin, että se olikin — maanjäristys.

Vaikka ihminen järistyksen kestäessä tuntee itsensä avuttomaksi ja turvattomaksi, selkiää hän siitä nopeaan, kun huomaa jälleen seisovansa suuren maaäidin liikkumattomalla pinnalla. Jani oli toisinaan toivonut, että tulisi sellainen joka panisi kaikki mullinmallin, että “saisi pankeista rahaa ja herroilta hyviä vaatteita.”

Nämä hurskaat toiveet eivät ollenkaan toteutuneet. Kun olimme päässeet ulos asuntoronttelostamme ja kävelimme pitkin Market-katua, olivat poliisit jo vartioimassa kaikkia mahdollisia paikkoja ja ensimmäiset sotilaspatrullit pistimet paljaina kiirehtivät keskikaupungille. Majurin julistuksia asetettiin kaikkialle, että jos joku tavataan varkaushommassa, ammutaan hänet paikalle.

Suurtulipalojen alkuja jo leimusi alakaupungin seuduil-

la kymmeniä. Kolme vuorokautta raivosi tuli ja sotilaat suorittivat järjestyksen pitoa oivallisella taidolla.

Tulipalo muodostui murrekohdaksi vanhan ja uuden Friscon välillä. Entinen, kultalöytöjen aikainen Frisco, muuttui palossa uuden, suurpääoman ajan Friscon lähtökohdaksi. Maan alkuasukas tosin jäi vallitsevaksi, mutta sen lisäksi tuli uutta väestöä kaikilta elämän aloilta.

Joku kysyi minulta: "Mitä tapahtui Hurmialle? Paloiko hänkin tuossa suuressa palossa?"

Mitenkä hän olisi voinut palaa tulessa. Maailmassa on sellaistaikin, joka ei pala.

Hän oli syvyyden henki, elämäni fantasia-Saarella. Unelma nuoruuteni ohdakkeisen tien varrella.

Finis.